Shutega Vb

LIBER LATINUS

I

PREMA ISTOIMENOJ GAR-ŠUSTEROVOJ (GAAR-SCHUSTER) KNJIZI ZA V RAZRED REALNIH GIMNAZIJA

PRIREDIO

Dr. BRANKO MAGARAŠEVIĆ

GIMNAZ. DIREKTOR

II SKRAĆENO IZDANJE

Odlukom Min. prosvjete S. n. br. 29.903 od 3-VII-1935 na osnovi mišljenja Glavnog prosvj. savjeta S. br. 873 od 4-VII-1935 odobrena je ova knjiga kao privremeni udžbenik privatnog izdanja za V razred realnih gimnazija.

CIJENA 30 DINARA

ZAGREB 1935

NAKLADA JUGOSLOVENSKOG PROFESORSKOG DRUŠTVA
SEKCIJE ZAGREB

Sbutega Vb

LIBER LATINUS

I

PREMA ISTOIMENOJ GAR-ŠUSTEROVOJ (GAAR-SCHUSTER)
KNJIZI ZA V RAZRED REALNIH GIMNAZIJA

PRIREDIO
Dr. BRANKO MAGARAŠEVIĆ
GIMNAZ. DIREKTOR

II SKRAĆENO IZDANJE

Odlukom Min. prosvjete S. n. br. 29.903 od 31-VII-1935 na osnovi mišljenja Glavnog prosvj. savjeta S. br. 873 od 4-VII-1935 odobrena je ova knjiga kao privremeni udžbenik privatnog izdanja za V razred realnih gimnazija.

ZAGREB 1935

NAKLADA JUGOSLOVENSKOG PROFESORSKOG DRUŠTVA
SEKCIJE ZAGREB
KNJIŽARA Z. i V. VASIĆA
(V. VASIĆ i R. N. HORVAT)

ŠTAMPARIJA GRAFIKA (S. KOVAČIĆ), ZAGREB, GUNDULIĆEVA UL. 24

Uvod

(Našim učenicima)

Vi ćete, dragi učenici, danas početi učiti latinski jezik, i odmah ćete se iznenaditi, ako vam kažem da vi već znate nekoliko stotina latinskih riječi. Samo ću vam nekoliko poznatih riječi navesti, koje ćete vi skupa sa mnom pročitati. Počnimo!

Europa, Italia, Sicilia, Roma, Graecia;
Anna, Aemilia, Aemilius, Julia, Julius;
villa, natura, statua, persona, schola.
Koji glas stoji na kraju kod većine ovih imenica?

Napišite sada latinski ove imenice! (Da vam to bude lakše, pročitajte najprije onaj dio iz Gramatike koji govori o naglasku, izgovoru i pismu u latinskom jeziku).

Dalmacija, Panonija, Azija;
Antonija, Aurelija, Viktorija;
figura, forma, medicina, familija.

Što mislite, kojega su roda u latinskom jeziku imenice koje se svršavaju na — a? Kakav rod imaju u srp.-hrv. imenice kao što su ruža, škola i dr.?

Sigurno ćete se zapitati otkuda da se i mi služimo s toliko latinskih riječi u nauci i u običnom govoru. Sjetite se da su u našim krajevima, a i daleko oko nas, vladali dugo vremena stari Rimljani, i da su oni, poslije Grka, bili glavni rasadnici i nosioci ljudskoga znanja i umijeća. Iskoristivši dobro i razumno grčku kulturu, oni su se do velikog stepena razvili na području znanstvenog, umjetničkog, vojničkog i trgovačkog života, i izgradili sigurne temelje evropske kulture i civilizacije.

Otuda u medicini, geografiji, gramatici, pravu, književnosti, prirodnim naukama, tehnici, pa i kod jednog dijela našega naroda i u crkvi, toliko latinskih riječi! Nećemo ni spominjati veliki broj onih riječi koje upotrebljujemo u svakodnevnom go-

voru, a za koje često i ne osjećamo da su tuđe, jer se njima toliko dugo i tako često služimo, da ih smatramo potpuno svojima. (Isp. riječ: škola)!

I ostali su narodi primili golemo i dragocjeno jezično blago od Rimljana! Učeći latinski jezik, vi ćete često naići na mnoge slične riječi u franc. i njem. jeziku, pa ćete i odatle saznati, kako stare latinske riječi — (a i Rimljani su primili od drugih kulturnih naroda mnogo riječi i izraza u svoj jezik) — žive još i danas poslije toliko stoljeća, u raznim jezicima.

Pamtite da je jezik živ organizam i da nastoji, kao i svako drugo živo biće, da se u životu što duže održi, pa makar produžio svoj život i u drugom obliku i izgledu.

A sada počnimo s učenjem latinskoga jezika i upoznavanjem staroga rimskoga života, o kome ste vi već nešto u historiji učili ili dosta toga saznali iz čitanja raznih zanimljivih priča i poznatih historijskih romana, kao što su na pr. „Quo vadis?“, „Ben Hur“ i „Julije Cezar“.

ŠTIVA

I

Lectio prima

Naš zemljovid

Anna: Quid est Sicilia? *Aemilia:* Sicilia est insula. *Julia:* Quid est Graecia? *Rosa:* Graecia est clara terra. *Aemilia:* Quid est Italia? *Anna:* Etiam Italia clara terra est. *Julia:* Quid sunt Graecia et Italia? *Rosa:* Graecia et Italia claraे terraे sunt.

Aemilia: Quis intrat? *Anna:* Magistra intrat. — Puellae salutant. — Magistra tabulam monstrat. Puellae tabulas spectant.

Magistra: Quid Julia monstrat? — Julia Siciliam insulam et Romam monstrat. — Rosa et Aemilia claras terras et magnas insulas monstrant.

Quem magistra laudat?

II

Lectio secunda

Prethodna vježba

1)	Puella parva est.	Puellae parvae sunt.
2)	Cui tabulam monstras?	Puellae tabulam monstro.
	Cui tabulas monstratis?	Puellis tabulas monstramus.
	Cuius filia bona est?	Filia magistrae bona est.
		Plural: Filiae magistrarum bonae sunt.

U posjeti

Aemilia amicas, filias magistrae, visitat. Paulae et Juliae, caris amicis, fabulam novam narrat. Magistra intrat. Filiis

parvis et amicae filiarum uvas pulchras donat. Magna est laetitia puellarum bonarum. Amicae Aemiliae clamant: »Ah, uvae matérculae bonae sunt! Materculam amamus!«

III

Lectio tertia

Prethodna vježba

1) Aemilia amicam rosa et violis ornat.
2) Ubi es, Anna? In villa sum.
3) Ubi estis, puellae? In villa sumus.
3) Quo amicae próperant? E villa in silvam properant.

Plašljive djevojke

Amicae in villa parva magistrae sunt. Rosis pulchris se ornant. In umbra densa silvae vicinae saltant et cantant. Tum fabulis se delectant. Súbito Anna clamat: »Magna bestia, amicae, appropinquat!« Puellae clamant: »Vacca est!« et fugā se servant. E silva in villam properant.

IV

Lectio quarta

Prethodna vježba

Pazite na svršetak i rod imenica kojima ćete značenje odmah i sami moći pogoditi: Christus, Paulus, Julius, Augustus, Aemilius; Nilus, Danuvius; circus, elephantus, camelus, nominativus, artículus.

U ovaj skup imenica spada i pozdrav »servus!« (sluga! Isporedi: sluga pokoran! — Ovaj pozdrav treba izbjegavati.)

Vožnja po Dunavu

Augustus Paulum amicum vocat: »Propera, care amice! Avus meus iam in navicula est«. Paulus amico obtemperat; cum amico ad ripam Danuvii properat. Tum avus: »Ventus secundus est. In naviculam intrate!«

Amici intrant. Avus cum amicis naviculam remis incitat. Iam medio in Danuvio navigant. Avus amicis amoenos vicos, hortos, campos monstrat. Tum de claris pugnis antiquorum populorum narrat. Magna est laetitia amicorum.

V

Lectio quinta

Prethodna vježba

1) Quid vides, amica? Naviculam video. — Amica naviculam videt. (Konjugiraj usporedo laudo i video, a zatim kaži te rečenice u pluralu! Konjugiraj i glagol móneo, opominjem!)

2) Kakav svršetak imaju imenice: gymnasium, monumentum, metallum, substantivum, verbum, theatrum?

Požar u selu

In vico magnum aedificium ardet. Etiam Augustus et Paulus ad incendium properant. Iam villa et stabula aedificii magno in periculo sunt. Sed agricolae in stabula intrant. Flammas non timent; magno studio taurum et vaccas et equos e stabulis servant. Tum multa aqua incendium villae et stabulorum sedant. Sic etiam aedificia vicina periculo liberant. Magnum est gaudium agricolarum.

VI

Lectio sexta

Prethodna vježba

Puer magistrum amat, magister puerum.
Kaži ovu rečenicu u pluralu!

Na času latinskog jezika

Pueri in schola sunt et magistrum exspectant. Magister intrat. — *Pueri:* »Salve, magister!« *Magister:* »Salvete, pueri!« Magister Alexandro, puero bono, imperat: »Récita, Alexander, e libro nostro!« Alexander e libro Latino de viris claris recitat. Tum multi alii discípuli magistro lingua Latina respondent. Magister, vir iustus, pueros pigros ásperis verbis monet, impigros pulchris verbis laudat. Sonat tintinnabulum. *Magister:* »Iam liberi estis negotio vestro. Valete!« *Pueri:* »Vale, magister!«

VII

Lectio septima

Prethodna vježba

Agricola bonus in agro laborat. — Ulmus alta pulchra est.

Pismo prijatelju

Augustus Julium amicum salutat. Apud avum meum, agricolam impigrum, sum. Quam pulchrum est hic esse, in agris laborare, tum in umbra fagorum altarum sedere! In horto avi multae pomi sunt; poma sunt egregia. Saepe cum Antonio, nauta laeto, in Danuvio navigo. Vesperi avus e libris poëtarum clarorum recitat; nam avus meus etiam pulchros libros habet et bonos poëtas amat. Mox me visita! Vale!

VIII

Lectio octava

P r e t h o d n a v j e ž b a

Quid apud avum agi**tabas**, cum vesper e**rat**? In villa e**ram**; apud avum sede**bam** et saepe de Roma et Romanis narra**bam**. Quid vos agi**tabatis**?

O Rimu i Rimljanima

Avus meus saepe de Roma et Romanis narrabat.

Forum Romanum locus clarus Romae antiquae erat.

Aedificia, templa, statuae forum Romanum ornabant. — Romani multa dona deis portabant. Dei saepe Romanis in bello benigni erant. Mercatura Romanis non placebat. Romani enim bellicosi erant. Romani bellis semper gaudebant. Romani saepe multos populos a patria sua arcebant.

IX

Lectio nona

Iz jednoga pisma

A

Ego óppidum meum amo, tu vicum tuum. Mihi cómmoda oppidi placent, tibi campi silvaé-que. Te vita rustica tua delectat. Nunc ego et mei procul a te sumus. Tamen mémores[1] sumus tui et tuorum. Memor es mei!

IX [1] *memor* (pridjev; nominativ plurala memores) sjećajući se; memor sum = sjećam se.

B

Etiam nos vos amamus et vestri memores sumus. Quis nostrum non multa vobis debet? Saepe de vobis vestrisque beneficiis amicis nostris narramus. *Dominus vobiscum!*

V e l i k e p r o t i v n o s t i

Marcus (vel Rosa) semper se laudat, semper de se narrat. Sibi maxime placet. Semper sui et commodi sui studiosus (v e l studiosa) est. Non suos sed se suáque amat.

Sed Paulus et Julius (v e l Paula et Julia) numquam se laudant. Sui et commodorum suorum non studiosi (v e l studiosae) sunt. Libenter sua suis donant.

X

Lectio decima

P r e t h o d n a v j e ž b a

Ubi cras e**ris**? In vico e**ro**; avum visita**bo** et diu ibi mane**bo**. — Quid tu agi**tabis**? Quid amici nostri agi**tabunt**.

(Usporedi oblike imperfekta s oblicima futura!)

Sutra na izlet!

(C o l l o q u i u m)

Magister: Cras, pueri, vobiscum per Singidunum (v e l Zagrabiam vel Emonam) ambulabo. Quis vestrum non gaudebit? *Aemilius:* Cunctis gratum erit. Ubi autem ambulabimus? Quid videbimus? *Magister:* Clara monumenta et pulchra aedificia spectabitis. Tum in museo erimus. Ibi arma antiqua, galeas, scuta, gladios, hastas spectabimus. Valde gaudebo, si boni et attenti eritis. *Julius:* Certe cuncti discipuli tui boni attentique erunt et cuncta memoria tenebunt.

Filius mei avunculi nos interrogat: »Ubi cras éritis?«

XI

Lectio undecima

U p o r e đ e n j a

Hic vicus parvus est, ille magnus. Aedificia huius vici exigua sunt, aedificia illius vici ampla. Illi vico multi et lati agri finitimi sunt, huic (vico) pauci. Ego hunc vicum amo, tu illum; ego enim in hoc vico natus sum, tu in illo.

Haec villa módica est, illa magnifica. Hortus huius villae non tam pulcher est quam illius (villae[1] hortus). In hac villa ipse cum meis habito, in illa medicus noster.

Non solum hoc oppidum ipsum magis amo quam illud, sed etiam amoena loca huic oppido finitima magis mihi placent.

Hi vici, hae villae, haec oppida, ubi ipsi nati sumus, nobis maxime placent. Hos campos, has silvas, haec prata magis amamus quam praeclara loca terrarum alienarum.

XI 1 S. 30 e! (= Sintaksa § 30, e!)

XII

Lectio duodecima

Prethodna vježba

Activum:

Puerum bonum magister laudat. Ventus undas movet,

Passivum:

Puer bonus a magistro laud**atur.** Undae vento mov**entur.**

Kasna jesen

Non multum autumni súperest. Saepe terra densis nebulis obscuratur. Fagi altae asperis ventis agitantur. In agris hic illic corvus niger videtur. Deserta sunt illa prata, ubi laeta turba nostra variis ludis delectabatur. Quanto gaudio tum animi nostri complebantur! Mox haec forma silvarum et camporum mutabitur. In candidis pratis laeti pueri puellaeque videbuntur.

XIII

Lectio tertia decima

Prethodna vježba

A quo laud**aris,** Paule? A magistro laud**or.**
A quo mone**mini,** pueri? A magistro mone**mur.**

Prepirka na izletu

(Colloquium)

Dux[1]*:* Moneris a me, Marce, quod hi pueri semper a te vexantur. Quomodo, amici, a Marco vexabamini?

Paulus: Irridebar a Marco, quod parvus sum. *Julius* et *Antonius:* Increpabamur ab hoc malo amico et plagis ludo prohibebamur. *Dux:* Quid autem tu[2], Marce? *Marcus* tacet. *Dux:* Nisi placidus eris, tecum iam non ludis delectabimur. Iam non amicus a nobis habeberis. Excusa te! *Marcus:* Non iucundum est semper moneri et vituperari. Veniam mihi date, amici! A me iam non vexabimini.

XII 1 dux, m. = vođa. — 2 Dopuni: kažeš.

XIV

Lectio quarta decima

Poziv u goste

Augustus: Ecce epistula avi! In villam suam me invitat. Ah! Is tam bonus est. Valde eum amo et valde ab eo amor. Multa gaudia ei debeo. Ob eam causam eius et beneficiorum eius semper[1] memor ero. Id avo statim respondebo.

Etiam avia benigna est. Sed ea puellas magis amat. Earum studia magis ei placent. Iis semper fabulas suas narrat. Mihi fabulae eius non gratae sunt.

Inter ea colloquia aviae et puellarum Philíppum amicum visitabo. Idem est animus noster, éadem figura. Nunc iam non discipuli eiúsdem scholae sumus. Sed nunc quoque eorúndem puerorum amici et inimici sumus. Idem nobis placet, eadem nobis dísplicent. Quam cara mihi est fida eius amicitia!

XIV 1 Vidi IX štivo, primjedbu 1! — Vidi S. 30 e!

XV

Lectio quinta decima

Prethodna vježba

1) Pueri saepe de factis Romanorum narrabant. Heri Paulus de Romulo narr**avit.** Amici valde eum laud**averunt.** Nam de illo nondum narr**averat.**

2) Magister heri me món**uit.** Pensum meum ei non plac**úerat.**

3) Quis heri apud te fu**it**? Amici mei apud me fu**erunt.**

Naša domovina u rimsko doba

(Tabulas vestras spectate!)

Singidunum olim oppidum Romanum fuit. Etiam Emona[1], Siscia, Mursa, Sirmium, Taurunum, Naissus, Salonae oppida Romanorum fuerunt. Nam populus Romanus etiam patriam nostram occupavit et imperium suum diu in terris nostris obtinuit.

Romani in patria nostra firma castra et castella et vias longas latasque aedificaverunt; sic populos bellicosos ab imperio Romano diu arcuerunt. Romani in terris nostris provincias Pannoniam, Dalmatiam, Moesiam formaverunt.

Ante Romanos Celtae terris nostris imperaverant. Illi pauca oppida habuerant; plerúmque in vicis parvis habitaverant. Vita eorum nondum culta fuerat. Hanc Romani eos docuerunt. Sic etiam patria nostra Romanis antiquis multa bona debet.

XV. [1] Zagreb nije postojao u rimsko vrijeme.

XVI

Lectio sexta decima

Prethodna vježba

Ubi heri fuísti, amice? Cum Paulo in eadem silva fui, ubi nuper tecum fúeram. Quid agitavistis? In silva ambulavimus.

Boravak dvaju rimskih mladića u Solinu

Quintus et Sextus, filii veteranorum Romanorum, cum suis in vico prope Salonas habitaverunt[1].

Quintus: Frustra, amice, heri te exspectavi. Quid agitavisti? *Sextus:* In oppido fuimus, ego et Decimus amicus. *Qu.:* Iam nuper ibi fueras. *S.:* Certe; tum oppidum cum avunculo meo spectaveram. Is enim in castris eiusdem oppidi militat. *Qu.:* Quid heri spectavistis? *S.:* Multas horas pulchrum illud oppidum peragravimus. In foro magnifica templa deorum Decimo monstravi. Magnam turbam virorum et feminarum paene timuimus. Valde dolui, quod non nobiscum fuisti. *Qu.:* Ego quoque id doleo.

XVI. [1] Rimski su se vojnici obično ženili tek poslije otsluženog vojnog roka. Oni su ponajviše stanovali ili u mjestu gdje su vojni rok služili ili u blizini toga mjesta. — [2] S.30 d.

XVII

Lectio septima decima

Prethodna vježba

Izreke: Dies diem docet. — Est modus in rebus.

Često upotrebljeni izraz: Bona fide[1].

Pitanje: Quando me visitabis? Meridie (vel feriis) te visitabo.

Zima dolazi!

Iam novam speciem terra praebet. Specie candidae planitiei oculi nostri valde delectantur. Nunc post meridiem saepe per glaciem duram aut per clivos candidos magno cum studio volamus. Feriis autem huic rei multo magis studebimus.

Mox enim dies festi áderunt. Otium illorum dierum magno cum gaudio exspectamus. Multas et pulchras res non sine bona spe optamus. Quam laeti erimus diebus festis!

XVII [1] Dopuni: to sam učinio.

XVIII

Lectio duodevicesima

Prethodna vježba

Heri magister amicum meum *laudavit,* me *vituperavit.* Heri amicus meus a magistro laud**atus est,** ego vituper**atus sum.**

Sed nuper ego quoque laud**atus eram.**

Senat i rimska vojska

Senatus Romanus consilium publicum Romanorum fuit. Senatus rem publicam Romanam diu magno usu gubernavit. Magistratus Romani senatum adiuvabant; nam senatus consulta administrabant.

Senatui et summis magistratibus etiam exércitus Romanus obtemperabat. Ab exercítibus Romanis multae terrae expugnatae sunt. Victorias exercituum Romanorum poëtae versibus praeclaris laudaverunt. Intérdum autem Poeni et Galli exercitus Romanos impetu suo acie superaverunt. Sed senatus in rebus adversis numquam desperavit, sed animum exercitus et populi confirmavit. Sic res publica Romanorum a senatu e summis periculis servata est.

S. P. Q. R. (= Senatus populúsque Romanus).

XIX

Lectio undevicesima

Prethodna vježba

Heri a magistro monitus **sum**; iam nuper ab eo monitus **eram.** Marcus a nobis iam non amicus habitus (est), sed ludis prohibitus **est.**

Fides debita semper tibi a me praebita **est.**

Rimska kuća

Domus Romana olim aedificium rusticum fuit. Romani enim diu agricolae modici fuerunt. Media in illa domo atrium erat, ubi flamma foci ardebat. Circa focum domus Romanae saepe vir, femina, liberi, servi sedebant.

Póstea autem Romani bellis secundis magnas divitias sibi paraverunt. Tum domos amplas et magnificas aedificabant. In iis domibus atria splendida et porticus pulchrae erant. Eae domus auro et argento, picturis et statuis ornabantur.

Quid vides in tabula?

Proverbium: Manus manum lavat.

Česta skraćenica: **m. p.** (= manu propria[1]).

Zanimljiv naziv

Exercitus Romanus duo »cornua« habebat, cornu dextrum et cornu sinistrum. Cum quo Romani exercitum hoc verbo comparabant?

XIX [1] Dopuni: on je to napisao.

XX

Lectio vicesima

1) O čitanju

Quid legis, amice? Novum librum lego. — Amicus novum librum legit.

Quid legitis? Pulchros libros legimus. — Amici pulchros libros legunt.

Hoc lege! Haec légite? Id légere debetis.

Cum mihi otium erat, hunc librum legebam.

2) Pitanja

Prethodna vježba: Kako glase oblici upitne zamjenice quis? quid?

Quis puer (quae puella) pensum non habet? Marcus (Julia). Qui puer Marcus est? Puer non bonus. Qui pueri (quae puellae) libenter discunt? Respondete! Cuius magistri (quorum magistrorum) discipuli estis? Quem librum, quam fabulam legis? Quos libros amatis? Qua[1] re[1] maxime delectamini? Quibus cum pueris luditis? Quod studium (quae studia) colitis?

3) Moj najmiliji učitelj

Is magister, qui maxime a me amatur, vir iustus ac benignus est. Ii, qui boni sunt, ab eo saepe laudantur. Sed Marcum, cuius diligentia non magna est, nonnumquam monet. Pueros, quorum pensa semper mala sunt, vituperat. Discipulis, quibúscum libenter ambulat, pulchras res monstrat. Cuncta, quae nos docet, libenter disco. Saepe hic optimus magister, quem maxime colo, cui magnam gratiam habeo, dicit: »Quod discis, tibi ipsi discis; non mihi neque scholae«.

Iz biblije: *Qui non est mecum, contra me est.*

Proverbium: *Carum est, quod rarum est.*

XX [1] kojom stvari? = čime?

XXI

Lectio vicesima prima

Prethodna vježba

Da li ste čuli ove riječi: pastor, professor, carcer? Znate li još koju ovaku riječ?

Seljak i vojskovođa

L. Quinctius Cincinnatus senator Romanus fuit. Ut mos Romanorum antiquorum erat, agrum ipse colebat. Laborem rusticum non vitabat, sed labori illi duro magno cum amore studebat. Neque summi honores hos mores modici illius hóminis mutaverunt.

Aliquando enim unus e duobus consúlibus cum Aequis male pugnaverat. Summo in periculo senatores Cincinnatum

dictatorem dicunt et per legatos ab aratro ádvocant. Cincinnatus Aequos superavit, Romam timore ac terroribus liberavit. Tum more imperatorum victorum triumphavit. Post paucos autem dies more patrio rursus agrum aravit.

Iz biblije: *Ego sum pastor bonus. — Ecce homo!*

XXII

Lectio vicesima altera

Prethodna vježba

Riječ *religija* dolazi od latinske riječi religio, gen. religionis. Kako, prema tome, glase u latinskom jeziku ove riječi koje često upotrebljujemo: divizija, fabrikacija, lekcija, nacija? Navedi još nekoliko takvih imenica! Kojega su roda u našem jeziku ove imenice?

Obiteljski život kod starih Rimljana

Familia Romana e patre, matre, liberis, servis constitit[1]. Patri familias non solum liberi servique, sed etiam uxor parere debebat.

Viri órdinis senatorii liberos plerumque non ipsi educabant. Filii filiaeque eorum a muliéribus et servis doctis educabantur. A servis illis, qui origine Graeca erant, pueri etiam sermonem Graecum discebant. Mulieres liberos mores bonos et religionem severam maiorum docebant.

Cui autem rei Romani, qui multas nationes superaverunt, magnitudinem imperii debent? Non solum egregiae fortitudini ac disciplinae legionum Romanarum, sed imprimis bonae educationi liberorum.

Izreka: *Consuetudo est quasi altera natura.*

1 *constiti* je perfekt od consto, constare = sastojati se.

XXIII

Lectio vicesima tertia

O ukradenu pijetlu

Duo latrones gallum comprehendunt et asportant. Ille autem clamat: »Cur me vexatis? Nihil[1] peccavi. Nemo me

1 ništa; ovdje: baš ništa

increpat, a nullo vexor, nullius inimicus sum, nemini noceo, neminem violo. At hominibus multum prosum.«

Latrones ei respondent: »Qua re hominibus prodes?« Gallus superbus: »Totius anni fructus,« inquit, »homines mihi uni ac soli debent. Nam mane ad labores eos voco.« Deinde latrones inter se: »Ob eandem causam eum necabimus. Nulla enim re tanta pericula nobis parantur quanta eius clamore.«

Pater: Quid haec fabula docet? Dic, Aemilia! *Aemilia:* Quod alteri prodest, alteri obest. Nam aliud boni, aliud mali optant.

XXIV

Lectio vicesima quarta

Prethodna vježba

Već ste svakako čuli riječ *„kvalitet"*. Ova riječ dolazi od lat. qualitas, gen. qualitatis. (Usporedi: genitivus qualitatis!) Kako glase, prema tome, u latinskom jeziku ove riječi: univerzitet, humanitet, pijetet?

Varia

Iz evanđelja

Ego sum lux mundi. (Verba Christi.)
Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bonae voluntatis!

Izreke, stihovi i dr.

Vox populi, vox Dei. — Salus civitatis suprema lex.
Patria potestas (= potestas vitae necisque liberorum).
Nulla salus sine virtute, nulla virtus sine labore.
Nón opibús virtús, sed opés virtúte parántur. (Versus.)[1]

Iz jedne studentske pjesme

Post iucundam iuventutem, post molestam senectutem nos habebit humus.

Ocjena na ispitu: *Summa cum laude.*

Pitanje: *Quid fuit plebs Romana?*

Duo proverbia:

Quod ante pedes tuos est, non vides. — Gutta cavat lapidem.

XXIV 1 Naglasak vokala u lat. stihovima često se ne slaže s naglaskom u samoj riječi.

XXV

Lectio vicesima quinta

Naš direktor na času latinskog jezika

Rector noster heri nos visitavit et a pueris pensa Latina postulavit. Nonnuli discipuli mala pensa habebant. Amici fratris mei pensa optima heri habuerunt. Tum rector noster pueros bonos a toto grege discipulorum separavit. Atque impigris: »Laudo,« inquit, »diligentiam vestram. Vos sacerdotes Domini eritis, iudices civitatis, duces militum, equites et comites regis, custodes patriae nostrae. Vos bonos discipulos gymnasii nostri habebo.«

Pigros autem iratus his verbis vituperavit: »Vos estis mali heredes gloriae paternae, indigni nepotes avorum egregiorum! Mutate mores vestros aut a rectore vestro nihil impetrabitis!«

Razno

Divites parentes saepe pauperes liberos habent. — Fratres sororibus semper cari sunt. — Nabroj sva dosad poznata obiteljska imena na lat. jeziku u sing. i pluralu!

XXVI

Lectio vicesima sexta

1) A quo instrúeris (instruímini)? A magistro bono instruor (instrúimur).

2) Quid cras disces (discetis)? Nova verba discam (discemus).

Iz rimskog školskog života

In schola Romana Publius, novus discipulus, familiā divite natus, apparet. A servo in scholam ducitur; nam apud Romanos filii divitum parentum a servis in scholam ducebantur. Salutatur a pueris.

Tum *Publius:* Salvete! Adhuc a servo Graeco nostro instruebar. Nunc autem a patre ad Orbilium, praeclarum professorem vestrum, mittor. *Titus:* Vae tibi! *P.:* »Cur? Quid hīc agitur?« *Gnaeus:* Ad severum magistrum mitteris. Cogimur enim ab eo multos versus Graecos Homeri poëtae ediscere. Qui eos male recitant, caeduntur. *P.:* Ego non caedar. *Horatius:* Caederis, mihi crede! Nos cuncti iam saepe caedebamur. Non sine causa Orbilius a nobis per iocum »plagosus«[1] dici solet.

XXVI 1 plaga = šiba; plagosus = koji rado šiba; ovdje u šali: „batinaš"

XXVII

Lectio vicesima septima

Varia

Naši predi

Maiores nostri erant robusti. Vulnera iis decori erant; ignaviam summum scelus putabant. Flumina et silvas colebant. Robur eorum corporis magnum erat. In proeliis saepe carmina pulchra canebant. Apud eos hospitem violare scelus magnum habebatur. De maioribus nostris rerum scriptores veteres nobis multa narrant.

Nazivi u gramatici

Adiectiva linguae nostrae haec genera habent: genus masculinum, genus femininum, genus neutrum. Quid significat tempus futurum?

O pravnoj znanosti starih Rimljana

Ius Romanum docet: Ignorantia iuris nocet. — E iure Romano: Cui bono[1] (est)?

XXVII 1 bono = na korist *S 8!*

XXVIII

Lectio duodetricesima

Sententiae

Quot capita, tot sententiae. Mel in ore, fel[1] *in corde.*

Iz Sv. pisma

Educam populum meum in terram, quae fluit lacte et melle.

Nadgrobni natpis

Hic sita sunt ossa Claudiae, puellae decem annorum.
Ave, cara puella!

Medicinski izrazi: *Fractura*[2] *cruris. — Vitium cordis.*

Lat. naziv za dûg: *Aes alienum.*

XXVIII 1 fel, fellis n. = žuč; otrov — 2 fractura = prelom.

Zima je na izmaku!

Longa atque aspera haec hiems fuit. Saepe hac hieme per glaciem vel per clivos candidos volabamus. Sed sole calido glacies iam solvitur. Iam ver gratum appropinquat. Iam nobis in animo est iter longum in illum vicum, in quo vere et aestate multa gaudia nobis parabantur. Quam laeta erunt pulchra itinera per campos variis floribus ornatos!

XXIX

Lectio undetricesima

Proverbia

Amicus verus rara avis. — Praeclarus custos ovium lupus. — Vulpes pellem mutat, non mores. — Fames cibi condimentum.[1]

Rečenica koju su Rimljani s ponosom izgovarali:

Civis Romanus sum!

Još o starom Rimu!

Roma antiqua, caput orbis terrarum, in septem collibus et in iis vallibus sita erat, quae inter colles illos patebant.

Prima Romanorum[2] sedes fuit collis Palatinus, in quo postea aedes magnificae imperatorum erant. Sub eo colle forum Romanum patebat, cuius aedificia marmore candido splendebant[3]. Ibi imperatores victores post cladem hostium triumphabant. In Capitolio praeclara aedes Iovis Capitolini erat. Nunc in Capitolio statuam imperatoris Marci Aurelii videmus, qui in finibus nobis vicinis mortuus est.

Pitanje: Quo mense Iulius natus est? Mense Martio.

XXIX 1 condimentum,-i, n. = začin. — 2 S. 30*f*. — 3 splendeo, -ere = sjati se od (na pr. zgrade od bijelog mramora).

XXX

Lectio tricesima

Prethodna vježba

Quae urbs est maxima urbium nostrarum?

O Eneji

Certe multis vestrum bellum Troianum notum est, de quo Homerus poëta summa arte multa narravit. De Aenea, Veneris filio, Troianorum duce et auctore gentis Romanae, Vergilius poëta haec fere narrat:

Graeci[1], postquam Troiam dolo Ulixis expugnaverunt, arcem urbemque igne vastaverunt et maximam partem civium necaverunt. Tum Aeneas cum suis fugae se mandavit. Nocte Anchisam patrem senem umeris ex urbe portavit. Etiam filium parvum e mortis periculo servavit. Deinde cum ceteris Troianis servatis classe paucarum navium in Italiam navigavit. In Latio novum regnum sibi paravit, e quo gens Romana orta est.[2]

Sententia: *Mens sana in corpore sano.*

XXX 1 Vidi S. 30f! — 2 ortus (3) est = rođen je, proizašao je.

XXXI

Lectio tricesima prima

Prethodna vježba: Quid agis, amice? Malo dente laboro.

Uskršnji pozdrav iz Rima

(Epistula)

Aemilius Paulo suo sal[1].

Festos dies Paschae[2] cum patre in urbe Roma ago. Sed post imbres crebros febri laborabam, cuius vis magna erat. Vix molestam sitim tolerabam, quā valde vexabar. Vires meae infirmae erant. Sed nunc condicio virium mearum iam bona est.

Heri in monte Capitolino fuimus. E turri Capitolina totam urbem aeternam spectavi: magnum numerum ecclesiarum[3] et turrium, Tiberim amnem eiusque pulchros pontes. Extra urbem multos arcus antiquorum aquaeductuum videmus, quibus aqua egregiorum fontium etiam nunc in urbem ducitur. Tum ecclesiam Sancti Petri et magnificam domum[4] Vaticanum spectavimus. Ex urbe Neapoli iterum ad te scribam.

Mitto tibi navem sine prora et puppi.

XXXI 1 sal. = salutem (pozdrav) dicit. — 2 Pascha, -ae, f. (jevrejski passah) = Uskrs. — 3 ecclesia, -ae, f. = crkva. — 4 domus, ovdje: palača.

XXXII

Lectio tricesima altera

Sententiae

Símilis simili gaudet.

Omne principium difficile. (Vel: Omnium rerum principium difficile est.)

Omnia praeclara rara. — Amicorum communia omnia.

Naše Jadransko More

(Epistula)

Aemilius Paulo suo sal.

Vidi[1] Spalatum, vidi mare Hadriaticum, nostrum mare caeruleum! Heri luna plena e colle alto nobilem illam urbem spectavi, portum pulchrum, amoena litora maris, praeclaras regiones Dalmatiae cum montibus vicinis: hoc est exemplar pulchritudinis!

Hodie tres horas[2] leni vento in mari alto navigavimus. Magnas naves ibi vidi, quibus utiles res in longinquas terras exportantur.

Deinde per urbem ambulavimus, cuius[3] in viis magnus tumultus est. Hīc saepe etiam asinum vides, ánimal domesticum agricolarum sedulorum. Haec animalia onera gravia per vias portant.

Nostrum mare Hadriaticum omnibus placuit, placet, placebit. Hoc mare pulchrum semper nostrum manebit! Vale!

XXXII [1] Vidi (perf. od video) — [2] S. 7 b! — [3] S. 30 d!

XXXIII

Lectio tricesima tertia

Sententiae

Sapiens omnia sua secum portat. — Felix, qui nihil debet. — Procul amici viri infelicis. — Acer oculus inimici. (Plural: Acres oculi inimicorum.)

Staro zlatno doba

Célebris est aurea aetas, de qua poëtae antiqui haec fere narrant:

Homines simplices ac constantes erant; sine legibus mores bonos colebant. Nondum nautae audaces nave celeri in mare ingens navigabant. Non equus alacer calcari acri incitabatur, non arma acria militum fortium erant. Mortales enim nondum atrocia bella gerebant, sed pax aeterna erat. Terra fertilis ipsa[1] sine labore ac cura felicium mortalium omnibus paria dona donabat. Atque etiam flumina lacte et melle dulci fluebant. Ver aeternum erat; mollibus ventis et suavi odore florum homines felices delectabantur.

XXXIII [1] sama (od sebe).

XXXIV

Lectio tricesima quarta

Sententiae

Qualis dominus, talis servus. — Quod licet Iovi, non licet bovi. — Amicus certus in re incerta cernitur.

O rimskim bogovima

Summus omnium deorum Iuppiter erat, dominus caeli et terrae, quem poëtae patrem deorum hominumque appellabant. Aquila et quercus Iovis sacrae erant. Uxor eius erat Iuno, regina deorum. Minerva virgo, Iovis filia, dea sapientiae et bonarum artium erat. Etiam Mars, deus belli, apud bellicosum populum Romanum, summo in honore erat. Is enim deus pater Romuli, conditoris Romae, auctorque populi Romani habebatur. Apollo pulcher[1] adulescens[1] vel iuvenis fingebatur, qui arcum aut lyram[2] manibus[3] tenebat. Diana, Apollinis soror, dea venationis, cum grege canum velocium silvas peragrabat.

Praeterea Romani Venerem, Aeneae matrem, Cererem, deam agriculturae, Bacchum, vini deum, Mercurium, patronum mercatorum, multosque alios deos et deas colebant.

XXXIV [1] kao lijepi mladić — [2] lyra, -ae, f. = lira. — [3] u rukama.

Rimski mjeseci

Quae sunt nomina mensum (mensium) Romanorum? Mensis Ianuarius, Februarius, Martius, Aprilis, Maius, Iunius, Iulius, Augustus, September, October, November, December. — Cur mensi Septembri[4] hoc nomen est? Quis vestrum mense Aprili, qui mense Decembri natus est?

Česti natpis na ulazu u rimsku kuću:

CAVE CANEM!

XXXIV[4] S. 9 a!

XXXV

Lectio tricesima quinta

Prethodna vježba

Unde ven**is** (ven**itis**)? E schola ven**io** (ven**imus**). Etiam fratres e schola ven**iunt**. Plerumque meridie ven**iebas**. Quando cras ven**ies**? Hora[1] prima[1] ven**iam**. Hora tertia ven**i** ad me!

Pamti! Multa[2] scire saepe est[3] multum nescire.

Iz propovijedi na gori!

Petite, et dabitur vobis; quaerite, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis.

Kažnjena lijenost

(Ignavia puniri solet.)

Avia: Iam-ne fabulam de pigra ancilla audivistis? *Puellae:* Non audivimus. *Avia:* Audite igitur!

Ancilla pigra, quae dominae impigrae serviebat, libenter diu dormiebat. Sed cottidie prima luce galli cantu e somno excitabatur. Itaque bonae huic bestiae valde inimica erat. Aliquando galli vox iam multa nocte audita est. Tum ancilla irata, quod gallus somnum suavem eius impediverat, crudeli manu eum necavit. Postquam autem gallus miser vitam finivit, ancilla suo[4] facinore punita est. Quod enim galli cantus iam non audiebatur, domina plerumque iam media nocte ancilla excitabat.

XXXV [1] po našem računanju vremena — [2] mnogo raznovrsne stvari — [3] je = znači — [4] vlastitim.

XXXVI

Lectio tricesima sexta

Prethodna vježba

Haec arbor alt**ior** est quam illa. Hoc templum illo alt**ius** est. — Hae arbores illis alt**iores** sunt. — Haec templa illis alt**iora** sunt.

Hic mons omnium altissimus et pucherrimus est.

Proverbium: *Nihil utilius sale et sole.*

Naša domovina

(Comparatio)

Patria nostra pulchrior et clarior est quam multae aliae terrae. Caelum montanarum regionum asperius et frigidius est quam caelum calidiorum et fertiliorum regionum, ubi homines puriore aëre et clariore lumine solis delectantur.

Nonnullae urbes patriae nostrae celebriores sunt quam multae aliae urbes. Quae urbs celebrior est Singiduno, pulchrior Zagrabia, amoenior Emona? Etiam aliae nostrae urbes clariores et pulchriores multis urbibus Europae sunt.

Nobilissimus fluminum nostrorum est Danuvius, qui ne Rheno quidem pulchritudine[1] superatur. Pulcherrimi[2] sunt[2] lacus[2] nostrarum montanarum regionum, ubi homines pauperrimi, sed simplicissimi et constantissimi vivunt, qui in bello semper milites fortissimos se praebuerunt.

XXXVII [1] po ljepoti — [2] = vrlo su lijepa jezera.

XXXVII

Lectio tricesima septima

Comparationes

Hi fratres facie simill**ima** sunt, ingenio dissimill**imo**.[1] Vituperare facill**imum** est, emendare difficill**imum**. — Ferrum auro *magis necessarium* est; nam ad multas res *maxime idoneum* est.

XXXVII [1] S. 15 c!

Još o našoj domovini!

In ripis pulcherrimis Danuvii nostri plurimae urbes sitae sunt. In collibus nostris plures rivi ac plura flumina sunt quam in multis aliis montibus Europae. Etiam plurimi lacus hic inveniuntur; amoenitas complurium lacuum nostrorum celebris est. Fluctus nostri maris Hadriatici maximo cum sono in litora nostra se illidunt.

Montes paucarum Europae terrarum altiores et magis ardui sunt quam montes patriae nostrae.

Plurimi incolae regni nostri sunt agricolae maxime industrii, qui saepe in humillimis casis vivunt. Divitiae regionum nostrarum in agris fertilissimis atque silvis densissimis sitae sunt.

Sententiae

Melior est certa pax quam sperata[2] *victoria.*
Malus est error, peior defensio erroris, pessimum mendacium.

XXXVII [2] = (u nadi) očekivana; kojoj se nadamo.

XXXVIII

Lectio duodequadragesima

Prethodna vježba

Ponovite dosad poznate oblike glagola esse, prodesse i obesse!

Razne misli

Praeterita mutare non possumus. — Per risum multum poteris cognoscere stultum. — Nemo omnia pótuit.

O kornjači i orlu

Testudo, quae aquilam spectabat: »Quam iucundum est«, inquit, »volare posse! Heus tu, aquila, potes-ne mihi artem tuam monstrare?« Ad haec aquila: »Tu volare non poteris,« inquit, »nam alae tibi desunt. Sine alis nemo umquam volare poterat neque poterit.« Sed testudinem a consilio malo aquilae verba revocare non potuerunt. »Si iam ipsa«, inquit, »volare non possum, at tu me tuis alis portabis.« Tandem aquila: »Quamdiu potuero, portabo te.«

Aquila diu grave onus portare non potuit. Qualis finis infelicis testudinis erat? Cui vestrum id notum est?

Razno

Epistulam tuam, care amice, maximo cum gaudio lēgi. Etiam ego heri ad te scripsi. — A fratribus meis libri utiles semper lecti sunt. — Vae victis! — Iucundi sunt acti labores.

XXXIX

Lectio undequadragesima

Prethodna vježba

1) Pulsat áliquis portam. Quis adest? Amicus quidam adest. Aliquid nobis nuntiabit.

2) Valde gaudebo, ave, si mecum ambulabis. Veniés-ne, si te rogavero? *Avus:* Veniam, si me rogaveris, (si a te rogatus ero).

Versus

Dónec[1] *eris felix, multós numerábis amícos;*
témpora si fuerint[2] *núbila*[3]*, sólus erís.*

Razno

Patrem hodie venire audio. — Matrem heri venisse audivimus. — Historia docet multas urbes a Romanis expugnatas esse. — Hannibalem armis vicisse, vitiis victum esse legimus. —

Omnes scimus Ciceronem clarum oratorem fuisse.

Dva odlučna protivnika

Hannibal, summus ille Carthaginiensium imperator, periculosissimus hostis populi Romani fuit. Hannibalem iuravisse in historia legimus: »Dum vivam, hostis Romanorum ero. Non prius hoc odium deponam, quam vita mea finita erit.«

* * *

Cato Maior, egregius senator Romanus, summo odio Carthaginis inflammatus erat. Saepe in senatu a Catone acerrimas orationes contra Poenos habitas esse audivimus, quarum finis hic fere fuit: »Pacem tutam non habebimus, nisi Carthago a legionibus nostris expugnata erit, nisi moenia et tecta illius urbis deleta erunt. Ego tum demum Carthaginem timere desinam, cum hunc nuntium audivero.«

XXXIX [1] donec (= dum) = dok, dok god — [2] budu bila (= postanu) — [3] nubilus, 3 = oblačan; ovdje: težak, nesretan - [4] *Primjedba:* XXXIX štivo treba, kao i ostala veća štiva, u dvaput obraditi.

XL

Lectio quadragesima

Prethodna vježba

Ponovite dosad naučene složenice od esse!
Nadgrobni natpis: *Sit tibi terra levis!*
Želja: Utinam semper beatus sim (essem)!
Upozorenja: Bono animo simus! — Ne sitis ingrati!
Što znači: Tempus praesens?

O bolesnom vođi jedne igre

(Colloquium)

Publius: Utinam iam sanus essem! Utinam ne diutius amicis deessem, qui ducem absentem valde desiderant! *Mater:* Etiam studiis tuis vix prodesset, si diutius a schola abesses. *P.:* Plurimum discere debebo, cum tum diu a schola afúerim. Utinam ne aeger fuíssem! *M.:* Cum tu sociis tuis saepe adfueris, ii quoque libenter tibi aderunt. *P.:* Utinam medicus iam adesset! *M.:* Ecce medicus! Lupus in fabula! *M. et P.:* Salve! *Medicus:* Salvete! Quid agis, carissime? — Ne diutius solliciti simus! Cum et febri et dolore pectoris liber sis, cras iam ludis amicorum praeeris. Sed sit modus in rebus! Nisi enim cursus nimis celer valetudini tuae multum obfuisset, morbus tuus non tam gravis fuisset. Valete! *M. et P.:* Vale!

XLI

Lectio quadragesima prima

Sententiae et versus

Oremus et laboremus — Gaudeamus igitur, iuvenes dum sumus! — Vivat academia[1]*, vivant professores! — Qui aures habet, audiat! — Audiatur et*[2] *altera pars! — Cura, ut valeas! — Do, ut des.*

Žabe i njihovo junaštvo

Ranis quondam nimia libertas displicuit. Itaque una: »Iovem rogemus«, inquit, »ut regem nobis mittat, ne diutius

XLI 1 academia, -ae f. = akademija, visoka škola — 2 ovdje znači isto što i etiam.

consilio ducis careamus«. Ceterae parent. Iuppiter autem arboris truncum in aquam demittit. Ranae timide palude se occultant.

Tum timidissima: »Utinam ne a rege tam terribili regar, sed hoc metu tandem liberer!« Alia autem: »Ne terreamur, amicae! Regem novum cognoscamus!« Statim ipsa trunco appropinquat et: »Suadeo vobis«, inquit, »ne terreamini. Non est periculum«.

Mox omnes in ligno sedent et ab Iove petunt, ne a tam inutili rege gubernentur. Deinde Iuppiter, ut eas puniat, hydram[3] iis mittit, quae statim multas ranas necat. Reliquae Iovem óbsecrant, ut miseris auxilio veniat. Sed frustra; Iuppiter preces ranarum stultarum non audit.

XLI 3 hydra = vodena zmija.

XLII

Lectio quadragesima altera

Prethodna vježba

Rogas me, ut te ádiuvem — Rogavisti me, ut te adiuvarem.

O Damonu i Finfiji

Dionysium, tyrannum Syracusarum, cum in cives crudelissime saeviret, Damon necare temptavit, ut patria a tyranno liberaretur. Sed custodes eum comprehendunt et tyranno tradunt. Is imperavit, ut ille cruci figeretur. Damon autem a tyranno spatium tridui petit, ut sororem sponso in matrimonium det. »Obsidem[1] reditus mei«, inquit, »Phintiam amicum tibi dabo«. Facile id a tyranno impetrat.

Tertio autem die Damon, cum casu quodam reditu prohiberetur, iam de salute amici desperavit. Iam hora destinata adfuit. Cum Damon non appareret, tyrannus imperavit, ut Phintias ad supplicium duceretur. Eo ipso tempore Damon advolavit, ut amicum servaret. Dionysius autem mira illa amicitia motus exclamavit: *„Utinam ego tertius*[2] *vobis amicus*[2] *adscriberer“.*

XLVII 1 kao taoca — 2 kao treći prijatelj.

XLIII

Lectio quadragesima tertia

Prethodna vježba

Utinam id narravisses! Utinam ne tacuisses! Cum id non narraverim, (cum id a me non narratum sit), nunc narrabo. — *Socrates* sapientissimus omnium Graecorum *fuisse* dicitur.

O Polifemu

Celeberrimam fabulam Homerus de Polyphemo narravit, cuius exitum breviter narrabimus.

Ulixes, cum immane illud monstrum uno oculo, quem habebat, dolo privavisset, se sociosque e spelunca Cyclopis clam servaverat et ad navem properaverat. Iam e turpi periculo servati esse videbantur. Nec fuga eorum impedita esset, si Ulixes sociis paruisset et tacuisset. Sed victoria sublatus iram inimici caeci verbis superbis irritavit.

Polyphemus, cum vocem eius audivisset, ingentia saxa adversus navem Graecorum iactavit. Tum universi fuga prohibiti et necati essent, nisi summis viribus navem remis incitavissent. Sic etiam e gravi hoc periculo servati sunt.

Iz (h)istorije

Cum classis Persarum a Graecis victa esset, laetitia omnium civium Graecorum maxima erat.

XLIV

Lectio quadragesima quarta

Prethodna vježba

1) Quid facis (facitis)? Pensum facio (fácimus). — Adhuc pensa solus faciebas (fácere solebas); hodie tecum ea faciam.

2) Vulpes maior natu ad minorem: »Nisi caves, hoc laqueo cáperis. Vide, ne capiaris! Periculosissimum est capi. Fuge hoc periculum!«

Varia

Feci quod potui; faciant meliora potentes! — Omnes scimus Remum a Romulo interfectum esse. — Avari semper multa cupient. — Fac sapienter opus! — Cum duo faciunt idem, non est idem. — Beatius est dare quam accipere. — Hannibal ad Antiochum fugit, ne a Romanis caperetur. — Poëtae narrant Proserpinam a Plutone raptam esse. — Cyrus Croesum vicit et cepit. — Vivamus et faciamus[1] semper ita, ut in omne tempus felices simus.

XLIV [3] Živimo i radimo!

XLV

Lectio quadragesima quinta

Prethodna vježba

1) Što znači: multiplikand (numerus multiplicandus), dividend (n. dividendus), minuend (n. minuendus)?

Paulus est discipulus laudandus. — Laudemus laudanda. — Hi discipuli laudandi sunt.

Ars volandi mira est. — Homo, etsi non aptus est ad volandum, tamen volando aves multo superat.

2) Što znači: laborant (laborans, laborantis); student (studens, studentis), regent (regens, regentis)?

Sententiae

Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano.

Dicendo discimus. — Modus vivendi.

Erranti viam monstra! — Beati possidentes! — Sero venientibus (ad cenam) ossa (dantur).

Pred svršetak školske godine

Magister: Diligentia vestra, pueri, hodie mihi valde laudanda est. Brevi[1] autem feriae erunt. Adhuc imprimis animi discendo vobis excolendi erant, feriis autem imprimis corporis vires vobis reficiendae et exercendae sunt. Dicitur: »Puericia est tempus discendi«; at ego addo: »et gaudendi«. Itaque voluptatis vestrae causa quindecim dies vobiscum pulcherrimas patriae nostrae regiones peragrabo. In schola legendo,

XLV [1] dodaj tempore

audiendo, scribendo erudiebamini; in hoc itinere videndo discetis.

Pulchra enim itinera facientes videbimus ardua cacumina nostrorum montium sole occidente ardentia, amoenas valles lacusque late patentes. Quanto vero gaudio afficiemur, si prima luce in silva viridi teneras voces avium suaviter canentium audiemus! Tum ipsi claris vocibus canemus silvaeque resonabunt.

XLVI

Lectio quadragesima sexta

Prethodna vježba

Hodie numeros Latinos lect**urus** (-a) sum. — Cras ambulat**uri** (-ae) **erimus.** — Ponovite dosad naučene glavne i redne brojeve!

Zbrajanje na latinskom jeziku

Summa[1] pecuniae MMMMMCCCXIX HS	quinque milia sestertium trecenti undeviginti
DLXVI HS	quingenti sexaginta sex sestertii
DCLIV HS	sescenti quinquaginta quattuor sestertii
DCCLXXVII HS	septingenti septuaginta septem sestertii
DCCCXCI HS	octingenti nonaginta sestertii et unus
DCCCCLXXXIII HS	nongenti octoginta tres sestertii
MCCCCXLVIII HS	mille quadringenti duodequinquaginta sestertii

Quot digitos manus tua lata est? Responde! — Quot passus murus horti scholae nostrae in hoc latere longus est, quot in illo? — Quot pedes agger huius rivi altus est? Quot pedes haec fossa alta est?

Quamdiu in hoc opere occupatus eris? Aliquot horas. — Quot annos natus (nata) es? — Quot dierum annus est? — Bene deliberate!

Nekoliko rastojanja u Jugoslaviji

Singidunum abest a Mursa centum quadraginta sex milia passuum, Mursa a Zagrabia CLXXX m. p., Zagrabia ab Emona XCIV m. p. — Quantum[2] abest Siscia a Tauruno, Taurunum a Singiduno, Singidunum a Naisso?

1 = zbroj; (summa od summus = najviši); suma se pisala po rim. običaju iznad sumanada. Zato čitaj najprije sumande, a onda sumu! — 2 Ova se rastojanja mogu naći u „Redu vožnje".

XLVII

Lectio quadragesima septima

Prethodna vježba

Quis ignorat homines saepe peccare, peccavisse, pecc**aturos esse.** — Ponovite dosad naučene redne brojeve!

Pitanja

Quota hora est? Sexta hora[1] est. — Dic: Quota hora ad nos venies? Quo anno maximum omnium temporum bellum finitum est? Anno millesimo nongentesimo duodevicesimo.

Iz rimske (h)istorije

Roma anno ante Christum natum septingentesimo quinquagesimo tertio condita esse dicitur. Usque ad annum a. Chr. n. quingentesimum decimum septem reges regnaverunt. Inde usque ad annum a. Chr. n. XXX continenter fere consules a populo creati cum senatu liberae rei publicae praefuerunt.

Quinque fere saeculis fortissimus ille populus magnam partem orbis terrarum expugnavit. Acerrime cum Carthaginiensibus tribus bellis de principatu pugnatum est. Bello Punico secundo Hannibal Romanos anno a. Chr. n. CCXVI apud Cannas atroci pugna superavit. Sed anno CCI P. Cornelius Scipio Africanus Maior de Hannibale triumphavit. Anno CXLVI Carthago a P. Cornelio Scipione Africano Minore deleta est.

XLVII 1 Prema rim. računanju 12 časova u podne, jer se dan računao od 6 časova ujutro.

Aetate bellorum civilium denique C. Iulius Caesar anno a Ch. n. XLVI dictator[2] imperium occupavit, sed anno XLIV a coniuratis necatus est. Bella civilia ab Octaviano, qui postea Augustum se nominavit, finita sunt. Augustus, cuius aetate Iesus Christus natus est, primus imperator Romanorum fuit. Finis imperii Romani fuit anno CCCCLXXVI post Chr. n., id est anno ab urbe condita MCCXXIX.

XLVII [2] = kao diktator.

XLVIII

Lectio duodequinquagesima

Varia

Magister discipulos pigros semper **hortatur.** — Multi famam, conscientiam pauci **verentur.** — Vivat **sequens!** — Pater filiis bonis multa munera **largitus est.** — Meus aegrotus frater dolores magnos **pati** debebat. —

Spes sola homines in miseriis **consolari solet.** — **Fide,** sed cui, vide! Tempus praeteritum numquam **revertitur.**

Dvije šale

Geminorum fratrum alter mortuus erat. Amicus obvius vivo: »Tú - ne«, inquit, »mortuus es an frater tuus?«

* * *

Alexander Magnus ad Diogenem philosophum profectus est, ut eum cognosceret. Invenit eum sub divo apricantem. Comiter eum salutat Alexander et hortatur, ut aliquid sibi expetat. At Diogenes: »Hoc«, inquit, »unum te rogo, ut a[1] sole paullisper recedas«.

XLVIII — [1] sa

Zadaće

I

1) Grčka i Italija su velike i slavne zemlje. — 2) Sicilija je veliko ostrvo. — 3) Emilija ulazi i pozdravlja učiteljicu. — 4) Ana posmatra geografsku kartu. — 5) Djevojke pokazuju Grčku i Italiju. — 6) Učiteljica hvali djevojke.

II

1) Ana je Julijina (=Julije) prijateljica. — 2) Učiteljičine (=učiteljice) kćerke su prijateljice valjanih djevojaka. — 3) Što pričaš djevojci? Pričam maloj učiteljičinoj kćerci (= maloj kćerci učiteljice) nove priče. — 4) Mi[0] poklanjamo (glagol na kraju!) milim prijateljicama dobro grožđe. — 5) Učiteljičine (=učiteljice) priče su lijepe. — 6) Ja[0] poklanjam prijateljici lijep grozd.

[0] Ovaj znak označuje da ne treba prevesti riječ uz koju se ta oznaka nalazi.

III

1) Iz male vile mi[0] se žurimo u sjenu obližnje šume. — 2) Vi[0] pjevate u gustoj šumi. — 3) Ti[0] si dobra, djevojko! Vi[0] ste dobre, djevojke! — 4) Emilija zabavlja prijateljice novim pričama. — 5) Ana se kiti lepom ružom. — 6) Mala životinja sebe bijegom spasava.

IV

1) Vrtovi seoskih kuća[1] su veliki. — 2) U vrtu pozdravljam djedove (=djeda) prijatelje. — 3) Pavao se vozi s prijateljima na Dunavu. — 4) Pavle, pokaži prijatelju (prijateljima) nove kuće[2] ljupkih sela! — 5) Što djed priča? — 6) Djed priča Avgustu i Pavlu o starim narodima.

[1] seoska kuća = villa, -ae, f. — [2] villa

V

1) Mi⁰ vidimo požar velike zgrade. — 2) Opasnost požara je velika. (Prevedi i u pluralu!) — 3) I susjedne zgrade su u velikoj opasnosti. — 4) Veliki je napor seljaka. — 5) Seljaci spasavaju konje i staje⁰ od opasnosti[1] požara. — 6) Peta zadaća[2] je mala.

1 ablativ! — 2 pensum, -i, n.

VI

1) Naš učitelj je pravedan čovjek. (I plural!) — 2) Marljiv učenik je učitelju mio. (I plural!) — 3) Dobar i marljiv dječak voli lijepu knjigu. (I plural!) — 4) U vašoj latinskoj knjizi ima lijepih priča (= jesu lijepe priče). — 5) Zdravstvuj, dobri čovječe! Zbogom (ostaj), dragi dječače! (I plural!)

VII

1) Moj djed je valjan i marljiv seljak. — 2) Sjena visoke bukve osvježuje (=naslađuje) marljive seljake. — 3) U našem selu ima lijepih brijestova (= jesu lijepi brijestovi). — 4) Veselom mornaru pripovijedam lijepu priču. — 5) Mnogi naši pjesnici su slavni. — 6) Kako je lijepo s prijateljima u šumi pjevati i u hladu (=sjeni) sjediti!

VIII

1) Učitelj često pričaše učenicima o rimskom narodu. — 2) Na rimskom forumu bijahu mnogi hramovi i lijepi kipovi. — 3) Rimski forum bijaše velik. — 4) Knjiga o starim Rimljanima sviđaše se mojim prijateljima. — 5) Ratobornim Rimljanima uvijek se sviđahu veliki ratovi.

IX

1) Ja tebe posjećujem često, a⁰ ti mene nikada. (I plural!) — 2) Moj prijatelj pričaše meni često o tebi i tvojem životu. — 3) Ti⁰ radiš sa mnom (s nama) na vašim poljima. — 4) Nama je naša domovina (otadžbina) mila, a⁰ vama vaša. — 5) Ja⁰ se tebe i tvojih dobročinstava uvijek sjećam.[1] (I plural!) — 6) Mnogi od⁰ vas[2] sviđaju se samo⁰ sebi i najviše vole sebe i svoje.

1 sjećam se = memor sum; sjećamo se = memores sumus — 2 gen. plur.

X

1) Gdje ćete sutra biti? Mi⁰ ćemo sutra tebe posjetiti i dugo ćemo kod tebe ostati. — 2) Dječaci će se s učiteljem na obali Dunava šetati. Što će oni⁰ tamo vidjeti? — 3) U muzeju[1] ćemo vidjeti staro oružje. — 4) Sutra ću vas o svem (= sve) pitati, a⁰ vi ćete mi latinski (=latinskim jezikom) odgovarati. — 5) U vrtu moga prijatelja dugo ću ostati.

1 museum, -i, n.

XI

1) Ovaj dječak sin je učitelja, a⁰ onaj liječnika. (I plural!) — 2) Ova sela, ove gradove, ovu zemlju, gdje smo i mi sami rođeni, najviše volimo. — 3) Građevine ovoga grada (ovih gradova) nisu tako veličanstvene kao onoga grada (onih gradova). — 4) Mi dugujemo ovoj zemlji mnoga zadovoljstva (= veselja), a⁰ vi onoj. — 5) Ona[1] nam se riječ[1] ne sviđa: »Ja⁰ se uvijek sjećam samo⁰ sebe, a⁰ ne svojih prijatelja«.

1 ona riječ = ono

XII

Prevedi sve rečenice u ovoj vježbi u akt. i pasivu!

1) Seljaci spasavaju životinje iz vatre (= požara). — 2) Vjetar pokretaše talase (=valove). — 3) Često magla pokrivaše njive i poljane. — 4) Ove marljive dječake često hvaljaše učitelj, a⁰ one lijene opominjaše. — 5) Moga prijatelja učitelj često hvali.

XIII

1) Često bivam pitan u školi. Također ću sutra biti pitan. — 2) Nije lijepo prijatelje ismijavati. Također nije ugodno biti od prijatelja ismijavan. — 3) Ugodno je od učitelja biti pohvaljen. — 4) Ovom ćeš se knjigom dugo zabavljati.[1] — 5) Ja sam često bio[2] od djeda opomenut,[2] a⁰ ti od ujaka pohvaljen.[2]

1 delecto, -are — 2 prevedi imperfektom pasiva!

XIV

1) Učitelj (učiteljica) je dobar (dobra); ja se pokoravam njemu (njoj) i sjećam se njegovih (njezinih) riječi. (I plural!) — 2) Seljak je veseo; ja⁰ volim njega i radim često s njime na njegovim njivama. (I plural!) — 3) Marko hvali uvijek sebe

i svoje zadaće; to se meni ne sviđa. Učitelj često kudi njega i njegove zadaće.[1] (Prevedi rečenicu s imenom Julije mjesto Marko!) — 4) Mi[0] smo učenici (učenice)[2] iste škole i istih učitelja. — 5) Moji prijatelji imaju istu latinsku knjigu.

1 pensum, -i, n. — 2 discipula, -ae, f.

XV

1) Naš učitelj učio nas je latinski jezik. — 2) Rimljani su bili dugo gospodari naših pokrajina. — 3) Danas[1] sam bio kod djeda, a[0] jučer bijah posjetio ujaka. — 4) Mnoge lijepe zgrade bijahu Rimljani sagradili u našoj domovini. — 5) Lijepi kipovi bijahu ukrašavali njihove zgrade.

1 hodie

XVI

1) Mi[0] smo vas jučer uzalud iščekivali. — 2) Gdje ste bili? To nam nisi (niste) pričao (pričali). — 3) Mi[0] smo (raz)gledali Beograd (Zagreb, Ljubljanu) s djedom i ujakom. — 4) Nedavno bijasmo u obližnjem selu posjetili svoje prijatelje. Tada nam oni[0] bijahu pričali mnoge lijepe priče. — 5) Vrlo smo žalili što s vama u istom selu nismo bili.

XVII

1) Dječaci vole lijepe jesenje dane (= dane jeseni). — 2) Moji prijatelji iščekuju praznike s[1] velikim[1] veseljem.[1] — — 3) Što ćeš ti[0] o[0] praznicima (ablativ!) raditi? Odgovori! — 4) Gdje ste bili jučer u[0] podne? (ablativ!) — 5) Tko je tebe ove stvari naučio? O njima (= o ovim stvarima) ti nikad[2] nisam[2] pričao. — 6) Bog je gospodar svijeta (= stvarî).

1 S. 30 d. — 2 Kod nas dvije, a u lat. samo jedna negacija! (= nikad sam pričao).

XVIII

1) Mnoge zgrade u starom Rimu imađahu natpise[1]: »Senat i narod rimski«. — 2) Senatu i narodu rimskom mnogi su se narodi pokoravali. — 3) Slavni rimski pjesnici slavili[2] su rimsku vojsku lijepim stihovima. — 4) Rimski senat velikim iskustvom bijaše često sačuvao rimsku državu od velikih opasnosti. — 5) U nesreći (ni)su Rimljani nikad očajavali.

1 titulus, -i, m. — 2 slavili su = hvalili su.

XIX

1) Stara rimska kuća bijaše jednostavna; kasnije imađahu mnogi Rimljani prostrane kuće. — 2) Ove kuće bijahu ukrašene lijepim slikama i kipovima. — 3) Mi[0] imamo dva oka i dvije ruke. — 4) Trijemovi rimskih kuća bijahu često sjajni i veličanstveni. — 5) Mnoge učenice[1] bijahu jučer od svojih[0] učiteljica opomenute.

1 discipula, -ae, f.

XX

1) Iščekujem prijatelja s kojim ću se šetati. (I u pluralu!) — 2) Mi[0] bijasmo u starom gradu koji Rimljani davno (jednom) bijahu sagradili. — 3) Ja[0] volim kuću u kojoj sam rođen. (I u pluralu!) — Mi[0] poštujemo svoju domovinu, čije[1] nam se lijepe poljane veoma sviđaju. — 5) Knjigu koju si mi nedavno poklonio čitam rado. (I u pluralu!) — 6) Ko čita rado latinsku knjigu? — 7) Što priča tvoj prijatelj? — 8) Koju školu pohađate? — Što ondje čitate?

= 1 koje (cuius)

XXI

1) Kod Rimljana, koji nekada bijahu bili pastiri i seljaci, bijaše seoski posao u velikoj časti. — 2) Konzuli bijahu najviši činovnici, ali u velikoj opasnosti imenovahu Rimljani diktatora. — 3) Velika bijaše čast pobjedničkog vojskovođe. (I u pluralu!) — 4) Ova rimska poslovica neće se sviđati dobrim ljudima[1]: »Čovjek[1] je čovjeku[1] vuk«. — 5) Nije velika ljubav prema[0] domovini[2] (onih[0]) ljudi koji očinske običaje ne poštuju.

1 Prevedi riječju: homo. — 2 S. 11!

XXII

1) Dobro vladanje sinova ocu je milo. — 2) Hrabrost rimskih legija bijaše velika i slavna. — 3) Stari Rimljani bijahu mnoge narode[1] nadvladali. — 4) Majka je svima ljudima mila. — 5) Danas[2] učimo XXII zadaću. — 6) Oca i majku djeca treba da poštuju (= trebaju poštovati).

1 Prevedi sa natio, -onis f. — 2 hodie

XXIII

1) Nije lijepo jedno[1] govoriti, a drugo[2] misliti (= cogitare). — 2) Pavao ni na što[3] tako često ne misli (=memor est) kao na[0] ferije.[4] — 3) Ništa većma ne veseli učitelja nego ljubav njegovih učenika. (I pasivno!) — 4) Kome dugujemo tako veliku zahvalnost kao ocu i majci? (Odgovori!) — 5) Nikome ne treba da škodimo (= ne trebamo škoditi).

[1] aliud — [2] aliud — [3] ni na što: genitiv od ~~nihil~~! — [4] genitiv!

XXIV

1) Mnogi zakoni rimske države bijahu strogi. — 2) Rimski je vojskovođa imao u ratu vlast nad[0] životom[1] i smrti[1] (svojih[0] vojnika[0]). — 3) Često zahvaljivaše (= dugovaše) rimska država svoj spas hrabrosti slavnih muževa. — 4) »Vječni[2] mir!« Ove dvije riječi mile su dobrim ljudima (= ljudima dobre volje). — 5) Kome od[0] nas nije pohvala njegovih[0] vrlina ugodna.

[1] genitiv! — [2] aeternus, 3, u značenju trajni mir (među narodima).

XXV

1) Kod Rimljana kralj nekada bijaše vrhovni (=najviši) vojskovođa, vrhovni svećenik i vrhovni sudac. — 2) Bogati senatori i vitezovi bijahu imali prostrana polja i mnogo robova (= mnoge robove). — 3) Ovi robovi bijahu čuvari velikih stada bogatih Rimljana. — 4) U rimskom puku bilo je mnogo siromašnih ljudi (= bili su mnogi siromašni ljudi), koji ništa (ni)su imali. — 5) Romul bijaše prvi rimski[1] kralj.

[1] = Rimljana

XXVI

1) Bogati rimski dječaci obično se vođahu (= običavahu biti vođeni) od robova u školu. — 2) Kaži mi što češ čitati? — Ja[0] ću čitati svoju novu knjigu. (I plural!) — 3) Moj će me otac poslati u drugu školu. (I pasivno!) — 4) Mi[0] smo rado napamet učili (= imperfekt) mnoge lijepe stihove naših pjesnika. — 5) Uvijek čitaj, dragi prijatelju, dobre knjige! Dobre knjige se uvijek rado čitaju.

XXVII

1) Pjesme našega naroda su lijepe i slavne. — 2) Vremena se mijenjaju, i mi se s njima mijenjamo. — 3) Mome bratu je ime[1] Marko. Mnogi od[0] vas[2] imaju latinska imena. — 4) Stare knjige često su nam mile. — 5) Gost je bio u našem narodu uvijek u velikoj časti.

[1] Mi obično kažemo: Moj brat se zove Marko. — [2] genitiv!

XXVIII

1) Poslije oštre zime očekujemo s velikim veseljem ljupko proljeće. — 2) Medom i mlijekom naslađujemo se poslije dugih putovanja. — 3) Glavni grad naše domovine nama je mio. — 4) Daleko od glavnoga grada nalazi se (= je) kuća moga djeda. — 5) Kako je lijepo šetati se u proljećne dane (prevedi: danima proljeća).

XXIX

1) Pokaži na karti (tabula) granice rimske države! — 2) Velika bijaše ljubav prema[0] domovini[1] rimskih građana, velika hrabrost rimskih vojnika. — 3) Imena dvaju rimskih brežuljaka vama su već poznata.[2] — 4) Na Palatinu bile su mnoge lijepe kuće (aedes!) rimskih bogataša. — 5) U[0] mjesecu martu[4] iščekujemo s velikim veseljem svršetak duge zime. — 6) Porazi rimske vojske bijahu katkada veliki.

[1] genitiv! — [2] notus (3) — [3] Na palatinskom brežuljku — [4] Martovu = Martius (3). — Ablativ!

XXX

1) Grci su Rimljane (na)učili mnoge lijepe (= dobre) umjetnosti. — 2) Velika bijaše slava[1] mnogih rimskih rodova (plemena). — 3) Za[0] carskih[2] vremena[3] imali su Rimljani veliko brodovlje (prevedi: brodovlje od[0] mnogih lađa). — 4) Ljubak je pogled na stare kule i gradove (= starih kula i gradova), koji leže (= položeni su) na Dunavu. — 5) Zima ima duge noći, ali je ipak mnogima ugodna.

[1] gloria, -ae, f. — [2] = careva — [3] ablativ!

XXXI

1) Rim leži na rijeci Tiberu. — 2) Na kapitolskom brežuljku vidimo visoki kapitolski toranj s (= e) kojega se vidi čitav grad. — 3) Lukovi mnogih mostova građeni su iz jakoga kamena. — 4) Izvrsni su izvori obližnjih bregova, čija (= kojih) se voda u grad dovodi. — 5) Naše (fizičke[0]) snage često su slabe, ali volja jaka.

XXXII

1) Veliki je broj raznih (= različnih) životinja koje u morima žive (= jesu). — 2) Slavne pjesme Homerove[1] uvijek će biti uzori (= primjeri) ljepote. — 3) Svi volimo naše Jadransko More. — 4) Nije lako svima se svidjeti. — 5) Također početak lakih poslova (= stvari) često je težak.

1 = Homera

XXXIII

1) Za[0] zlatnoga[1] doba[1] ne vodjahu srećni smrtnici ljutih[2] ratova[2]. — 2) Smioni mornari još se nisu navezli brzim lađama na golemo more. — 3) Običaji ovih srećnih ljudi bijahu jednostavni. — 4) Kome poslije ljute zime nije ugodno blago proljeće? — 5) Jednaki prijatelji često imaju i jednake običaje.

1 Abl. — 2 Pazi! U lat. akuzativ!

XXXIV

1) Na Kapitolu bijaše stari i slavni hram Jupitera, Junone i Minerve. — 2) Mart[1], prvi mjesec stare rimske godine, imadjaše ime od Marta, boga rata. — 3) Rimski senat nazivaše se tako, jer nekad bijaše bio vijeće staraca. — 4) Kojega si mjeseca rođen? Odgovori! — 5) Kakvi su roditelji, takva su[0] djeca.

1 Martius

XXXV

1) Dođi danas k meni! Ja[0] ću latinsku zadaću s tobom svršiti. (I plural!) — 2) Koliko sati obično spavaš (= običavaš spavati)? Koliko si sati ove noći spavao? — 3) Mnogi mladi Rimljani svršavahu svoje[0] nauke u Grčkoj (Graecia); i Horac slušaše ondje slavne učitelje. — 4) Juče su lijeni učenici od učitelja bili kažnjeni. — 5) Moji prijatelji bijahu slušali u kazalištu (theatrum, -i, n.) mnoge lijepe komade (=fabula, ae, f.)

XXXVI

1) Ništa nam nije[1] milije nego domovina. — 2) Željezo je korisnije od zlata. — 3) Braća su sestrama najmilija. — 4) Najbogatiji nisu uvek najsrećniji; često su vrlo srećni najsiromašniji ljudi. — 5) Koji vam je jezik najljepši, a koji najmiliji?

1 prevedi: je; u lat., kao i u njem. jeziku, dolazi samo jedna negacija.

XXXVII

1) Latinski jezik nije najteži. — 2) Tko ima najbolju latinsku zadaću, a[0] tko najgoru? — 3) Vaše zadaće jučer su bile slabije,[1] a[0] danas bolje. To vama služi (= je) na[0] čast,[2] a[0] meni na[0] veselje.[2] — 4) Tko je od vas najmanji, a[0] tko je najveći? Ja sam veći od[0] sestre, a manji od brata. — 5) Na obalama našeg Jadranskog Mora nalaze se (= su) (vrlo) mnogi zamci (= castellum, -i, n.) i vrlo lijepe kule.

1 Komparativ od malus, 3 — 2 dativ! — 3 Hadriaticus (3)

XXXVIII

1) Koristi uvijek ljudima koliko možeš. — 2) Moj brat se vrlo radovaše što[1] se mogao jučer s prijateljima dugo šetati. — 3) Možeš li nam (is)pričati latinskim jezikom priču o kornjači i orlu? — 4) Rimljani bijahu često pobijedjeni od moćnih (= potens) neprijatelja. — 5) Sve latinske zadaće bile su od moje sestre uvijek s najvećom marljivošću (na)pisane.[2]

1 S. 27a — 2 Perf. pas. od scribere glasi: scriptus (3) sum.

XXXIX

1) Kako[1] budeš pozdravio, tako[2] ćeš biti pozdravljen. — 2) Ako budeš mnoge knjige čitao, mnogo ćeš i znati. — 3) Znamo da je Ciceron[3] bio slavan govornik. — 4) Od sestre sam čuo da je otac jučer došao.[4] — 5) U (h)istoriji[5] smo čitali da su mnogi stari narodi od Rimljana bili pobijedjeni.

1 ut — 2 ita — 3 Cicero,-onis — 4 od venire glasi perfekt: veni, a infin. perfekta? — 5 historia,-ae, f.

XL

1) Budimo uvijek vjerni prijatelji! — 2) Svima nama neka bude domovina mila! — 3) Pravedan učenik neka[1] bude[1] na[1] čelu[1] korisnim igrama! — 4) Kamo sreće da se mogu danas s vama šetati! — 5) U školu nisam mogao doći, jer sam bio bolestan.

1 biti na čelu = praeesse

XLI

1) Ljubimo uvijek svoju (= našu) domovinu! — 2) Vježbajmo marljivo tjelesne (= tijela) snage! — 3) Čitajmo korisne knjige! — 4) Neka živi naš kralj! — 5) Roditelji i učitelji vas opominju da uvijek govorite istinu[1]. — (I pasivno!) — 6) Učitelj želi da se ove knjige od nas sviju (pro)čitaju. (I aktivno!)

[1] veritas, -atis, f.

XLII

1) Katon je često opominjao Rimljane da Kartagu razore. — 2) Brat me je molio da mu pošaljem mnogo lijepih knjiga (= mnoge lijepe knjige). 3) Vojskovodja je zapovijedio da se od vojnika utvrde[1] sagrade. — 4) Kad su neprijatelji dolazili, rimski (= Rimljana) vodja je zapovjedio da se svi vojnici iz tabora dovedu. — 5) Kad je moj brat bio bolestan, prijatelji su ga posjetili.

[1] castellum, i. n.

XLIII

1) Danas ću se s prijateljem šetati, jer[1] sam juče dugo čitao. — 2) Pošto su Grci Troju osvojili i razorili (i pasiv!), otplovio je Eneja s malo (pauci) lađa u Italiju. — 3) Da (= si) si bio ćutao[2], ne bi bio od oca ukoren. — 4) Čini se da je moj prijatelj u školi bio od učitelja opomenut. — 5) Čini se da su neprijatelji pobijedjeni.

[1] cum (S. 27 b) — [2] perf. od taceo glasi: tacui

XLIV

1) Čuli smo da ste juče primili pismo od vašega brata. — 2) Svi učenici žele da vide Beograd, Zagreb i Ljubljanu. — 3) Svi znamo da je Cezar bio ubijen. — 4) Naš grad bijaše od neprijatelja osvojen. — 5) Bolje je (melius est) nepravdu[1] trpjeti (= primiti) nego činiti.

[1] iniuria, -ae, f.

XLV

1) Pisati pisanjem[1], a čitati čitanjem[1] najlakše[2] ćeš naučiti. — 2) Grci, boreći[3] se[3] hrabro[4], pobijedili su Persijance. — 3) Naše pamćenje treba vježbati. — 4) Učenici moraju s najvećim veseljem da uče (h)istoriju. — 5) Malo (male stvari) želeći, bićemo zadovoljni[5].

[1] gerund! — [2] facillime — [3] pugno, -are — [4] fortiter — [5] contentus (3)

XLVI

1) Moj mali brat uvijek hoće da pjeva. — 2) Godina ima 12 mjeseci ili 365 dana ili 8760 sati (časova). — 3) Stoljeće je razmak od° sto godina. — 4) Glavu imamo jednu, a° dvije ruke, dva oka i dva uha. — 5) Koliko ima stanovnika Beograd (Zagreb, Ljubljana)? Odgovori! Moje selo ima 1453 stanovnika.

XLVII

1) Naša Kraljevina postoji (= je) od 1 decembra 1918 godine; kraj oktobra bio je početak[1] naše slobode[2]. — 2) Moj brat je rođen 1926 godine. — 3) Godina je stoti dio stoljeća, mjesec dvanaesti dio godine, dan trideseti dio mjeseca, sat (čas) dvadesetčetvrti dio dana. — 4) Koje[3] je godine[3] rođen Gaj Julije Cezar, a° koje je ubijen? — 5) Nadam[4] se[4] da će moj brat uvijek dobre knjige čitati.

[1] initium, -i n. — [2] libertas, -atis, f. — [3] ablativ! — [4] spero, -are

XLVIII

1) Roditelje treba uvijek poštovati (= vereri). — 2) Ako slijedimo prirodu, nikada nećemo griješiti (errare). — 3) Moji su se prijatelji jučer iz Grčke vratili. — 4) Kako je lijepo u znamenite[1] gradove putovati! — 5) Platon[2] je u osamdesetprvoj godini života (= aetas) pišući umro.

[1] clarus, 3. — [2] Plato, -onis, m.

RIJEČI

I

prima (broj)	prva
Anna (imen.)	Ana
quid? (up. zamj., ovdje nomin.)	što?
est (pom. glag.)	je, jest
Sicilia (imen.)	Sicilija
Aemilia (imen.)	Emilija
insula (imen.)	ostrvo, otok
Iulia	Julija
Graecia (imen.)	Grčka
Rosa (imen.)	Ruža
rosa (imen.)	ruža
clara (pridj. u žen. rodu)	jasna; ovdje: slavna
terra (imen.)	zemlja
et (svezica)	i
Italia (imen.)	Italija
etiam (svezica)	takodjer, i (naglašeno)
sunt (pom.gl.)	su, jesu
quis? (up. zamj. ovdje nomin.)	ko? tko?
intrat (glag.)	ulazi
magistra (imen.)	učiteljica
puella (imen.)	djevojka
salutant (glag.)	pozdravljaju
tabula (imen.)	ploča; ovdje: zemjovid, (geografska) karta
monstrat (glag.)	pokazuje
spectant (glag.)	gledaju, posmatraju
quid? (up. zamj., ovdje akuz.)	što?
Roma (imen.)	Rim
magna (prid. u žen. rodu)	velika
quem? (upitna zamj. u 4 pad.)	koga?
laudat (glag.)	hvali

Građa

a- ili I deklinacija

Supstantivi

Nominativ: singular rosa = ruža; *plural* rosae = ruže
Akuzativ: singular rosam = ružu; *plural* rosas = ruže

Velika većina imenica **a-** deklinacije jesu ženskog roda (**feminina**). Imenice ženskoga roda označuju se u Rječniku sa **f.**

Adjektivi

Nom. sing.: clara, *plur.* clarae; *akuz.* sing. claram, *plurala* claras. *Adjektivi* u *ženskom* rodu (sa završetkom u nom. sing. na **-a**) dekliniraju se isto kao i imenice **a-** deklinacije.

Glagoli: Pomoćni glagol „biti"

Prezent, 3 lice: *sing.* est = je, jest; *3 lice: plur.* sunt = su, jesu.

a (ili I) konjugacija

Prezent, 3 lice: sing. laudat = (on, ona, ono) hvali; 3 lice: plur. laudant = (oni, one, ona) hvale.

Iz sintakse

1 i 2 osnovni oblik proste neproširene rečenice *(S.,*[1] *1, 1 i 2).* — Sročnost (kongruencija): glagol kao predikat *(S., 2a)*, imenica kao predikat *(S., 2b)*, adjektiv kao atribut *(S., 3)*, apozicija *(S., 4, 1).* — Red riječi *S., 30a* (za glagol), *S., 30a* (za apoziciju).

[1] *S* upućuje na Sintaksu.

II

secunda	druga
parva	malena
cui? (dativ)	kome?
cuius? (genitiv)	čiji, -a, -e?
(ovdje se odnosi na žen. rod); može značiti i: koga? čega?	
filia, gen. filiae, f. (skraćeno: fili, -ae, f.)	kćerka, kći
bona	dobra, valjana
fabula, -ae, f.	priča
nova	nova
narro, -as	pričati
uva, -ae, f.	grozd (u množini prevedi: grožđe)
pulchra	lijepa
dono, -as	poklanjam
laetitia, -ae, f.	veselje
clamo, -as	vikati
ah! (uzvik)	ah!
amica, -ae, f.	prijateljica
visito, visitas (skraćeno: visito, -as)	posjećivati, pohadjati, pohoditi
Iulia, -ae, f.	Julija
cara	mila, draga
matercula, -ae, f.	majčica
amo, -as	voliti, ljubiti

Građa

a- ili I deklinacija

Dati: sing. rosae = ruži; *plur.* rosis = ružama
Genitiv: sing. rosae = ruže; *plural* rosarum = ruža

a- ili I konjugacija

Prezent: *1 lice:* sing. laudo = (ja) hvalim;
plur. laudamus = (mi) hvalimo;
Prezent: *2 lice:* sing. laudas = (ti) hvališ;
plur. laudatis = (vi) hvalite.

Iz sintakse

3 osnovni oblik proste neproširene rečenice (S., 1). — Sročnost (kongruencija): adjektiv kao predikat *(S., 2c)* apozicija *(S., 4, 2).* — Red riječi: *S., 30b,* 1.

Uputstvo za prevođenje

Amica *Aemiliae* = **Emilijina** prijateljica. — Amica *bonae Aemiliae* = Prijateljica *dobre Emilije.*

U srp.-hrv. *posvojni genitiv* prevodi se *posvojnim pridjevom* kada je bez atributa.

Pazi! Lična zamjenica (u nominativu) kao subjekt navodi se u lat. jeziku uz glagol samo u slučaju, ako je naglašena. Na pr. *Ego* clamo. *tu* clamas.

---

1 Uz riječi u I zadaći navedene su u zagradi vrste riječi. Otsad će se to samo u slučaju naročite potrebe činiti.

III

tertia	treća
viola, -ae, f.	ljubičica
orno, -as	ukrašujem, kitim (se)
ubi? (prilog)	gdje?
villa, -ae, f.	vila, kuća, seoska kuća
in (prijedlog s abl. na pitanje: gdje?)	u, na
quo? (prilog)	kamo? kuda?
propero, -as	žuriti se
e, ex (prijedlog s abl.)	iz (e ne dolazi pred vokalima ni pred h)
silva, -ae, f.	šuma
in (prijedlog s akuzativom na pitanje: kamo?)	u, na
se (povr. zamj., se, sebe akuzativ)	
umbra, -ae, f.	sjena
densa	gusta
vicina	susjedna, obližnja
salto, -as	skakati
canto, -as	pjevati
tum (prilog)	tada
delecto, -as	nasladjivati (se) veseliti (se) zabavljati (se)

subito (prilog)	iznenada
bestia, -ae, f.	životinja
appropinquo,-as	približavati (se)
vacca, -ae, f.	krava
fuga, -ae, f.	bijeg
servo, -as	spasavati (se), čuvati

Građa

a- ili I deklinacija

Ablativ: sing. rosa = ružom; *plur.* rosis = ružama
Vokativ: sing. puella! = djevojko! *plur.* puellae! = djevojke!

Vokativ ponajviše tvore imenice koje označuju *lica.* On je *uvijek* jednak *nominativu* u lat. jeziku.

Pregled a- ili I deklinacije! Imenice i adjektivi (f.).

Pom. glagol »biti«

Prezent { 1 lice: *sing.* **sum** = (ja) sam; *plur.* **sumus** = (mi) smo
2 lice: *sing.* **es** = (ti) si; *plur.* **estis** = (vi) ste

Primjedba: In villa sum = Ja sam, (boravim, nalazim se) u vili. U takvim rečenicama nije *sum* pomoćni, već *samostalni* glagol.

Iz sintakse

Ablativ bez prijedloga: *S., 15a,* abl. s prijedlogom *e* (ex): *S., 14a*; s prijedlogom *in: S. 16a.*

IV

quartus, quarta	četvrti, a
quattuor (glavni broj; ne deklinira se)	četiri
servus,gen. -i,m.	rob, sluga
Augustus, -i, m.	Avgust
Paulus, -i, m.	Pavao
amicus, -i, m.	prijatelj
voco, -as	zvati, dozivati
avus, -i, m.	djed
meus, mea	moj, moja
iam (prilog)	već
navicula, -ae, f.	ladjica, čamac
obtempero, -as	pokoravati se (kome), slušati (koga)
cum (prijedlog s abl.)	s, sa
ad (prijedlog s akuz.)	k, prema, na
ripa, -ae, f.	obala
Danuvius, -i, m.	Dunav
ventus, -i, m.	vjetar
secundus, -a	povoljan, povoljna
remus, -i, m.	veslo
incito, -as	potjerati, potaknuti
(remis incitare	zaveslati)
medius, -a	srednji, -a
(medio in Danuvio	na sredini Dunava)
(isp. media in silva	u sredini šume)
navigo, -as	voziti se, ploviti (navesti se na

	more, vidi § XXXIII, otploviti v. § XLIII)
amoenus, -a	ljubak
vicus, -i, m.	selo, zaselak
hortus, -i, m.	vrt, bašta
campus, -i, m.	polje, poljana
de (prijedlog s abl.)	o
(de ripa *S. 14a*	s obale)
pugna, -ae, f.	bitka, boj
antiquus, -a	star, -a
pŏpulus, -i, m.	narod

Građa

o- ili II deklinacija

Substantiva muš. roda (masculina, skraćeno: **m.**): servus, gen. servi. (Adjektivi koji su dosad upotrebljeni u žen. rodu glase u muškom rodu: carus, clarus, densus, magnus, novus, parvus, vicinus).

a- ili I konjugacija

Imperativ (2 lice): *sing.* lauda! = hvali! *plur.* laudate! = hvalite!

Iz sintakse

Red riječi (avus meus): *S. 30b, 2.*

Uputstvo za prevođenje:

vici, horti, campi = sela, vrtovi i poljane.

V

quintus (m.), quinta (f.), quintum (n.)	peti, -a, -o
quinque	pet
video, vides	vidjeti
moneo, -es	opominjati, opomenuti
verbum, verbi, n.	riječ; glagol
aedificium, -i, n.	zgrada, gradjevina
ardeo, -es	gorjeti
incendium, -i, n.	požar
stabulum, -i, n.	staja, štala
periculum, -i, n.	opasnost
sed (svezica, uvijek na *prvom* mjestu)	ali, ipak
agricola, -ae, m.	seljak
flamma, -ae, f.	plamen
non (negacija)	ne
timeo, -es	bojati se
(flammam timeo	bojim se plamena)
studium, -i, n.	nastojanje, žudnja (ovdje: napor, mar); nauka
taurus, -i, m.	bik
equus, -i, m.	konj
multus, -a, -um	mnogi, -a, -o
aqua, -ae, f.	voda
sedo, -as	utišavati
sic (prilog)	tako
libero, -as	oslobodjavati
periculo (abl.) libero	spasavam od opasnosti
gaudium, -i, n.	veselje

Sbutega Vb

Građa

o- ili II deklinacija

Supstantivi srednjega roda (*neutra*, skraćeno **n.**): **verbum, verbi** = riječ, glagol.

Adjektivi: bonus (m.), bona (f.) (po = a- dekl.!), bonum (n.).

Ostali adjektivi (naučeni u I—IV) — izuzevši pulchra — imaju ova 3 svršetka (za muški, ženski i srednji rod):

amoenus, amoena, amoenum	*medius*, media, medium
carus, cara, carum	*novus*, nova, novum
clarus, clara, clarum	*parvus*, parva, parvum
densus, densa, densum	*secundus*, secunda, secundum
magnus, magna, magnum	*vicinus*, vicina, vicinum

Isto tako glasi posvoj. zamjen. *meus*, mea, meum i *redni brojevi:*

primus, prima, primum	*tertius*, tertia, tertium
secundus, secunda, secundum	*quartus*, quarta, quartum

e- ili II konjugacija

Prezent aktivni: moneo — opominjem.

Iz sintakse

Magno in periculo = u velikoj opasnosti (red riječi!): *S., 30d.*

Uputstvo za prevođenje:

taurus et vaccae et equi ili taurus, vaccae, equi!

U srp. hrv.: bikovi, krave i konji; u nabrajanju (3 ili više riječi) u lat. jeziku dolazi ili svugdje ili nigdje *et*.

VI

sextus, 3 (to 3 znači sextus, sexta, sextum)	šesti
sex	šest
puer, pueri, m.	dječak (kod Rimljana obično do 17 god.)
magister, magistri, m.	učitelj
schola, ae, f. (čitaj: skola!)	škola
ex-specto, -as	iščekivati
salveo, -es	biti zdrav
salve! (pozdrav kod dolaska)	zdravstvuj! zdravo!
Alexander, -dri, m.	Aleksandar
impero, -as	zapovijedati, nalagati
récito, -as	čitati
liber, -bri, m.	knjiga
noster, nostra, nostrum,	naš, -a, -e
Latinus, 3	latinski
vir, viri, m.	muž, čovjek
alii, aliae, alia	drugi (plur.)

discipulus, -i, m.	učenik
lingua, -ae, f. (čitaj lingva)	jezik
respondeo, -es	odgovarati, odgovoriti
lingua Latina respondeo	o. lat. jezikom, tj. na latin. jeziku
iustus, 3	pravedan
piger, pigra, pigrum	lijen
asper, aspera, asperum	oštar, strog
im-piger, impigra, impigrum	nelijen, marljiv, vrijedan
pulcher, pulchra, -chrum	lijep
sono, -as	zvečati, zvoniti
tintinnabulum, -i, n.	praporac, zvonce
liber, era, -erum	slobodan
negotium, -i, n.	zanimanje, posao
liber negotio	slobodan od posla
vester, vestra, vestrum	vaš
valeo, -es	biti jak (zdrav)
vale! (pozdrav na odlasku)	zdravstvuj! zbogom (ostaj)!

Građa

o- ili II deklinacija

Supstantivi (masculina) i adjektivi na: **er:**

puer, pueri dječak	**liber, libera, liberum** slobodan
magister, magistri učitelj	**pulcher, pulchra, pulchrum** lijep

e- ili II konjugacija

Imperativ aktivni: **mone!** = opominji! **monēte!** = opominjite!

VII

séptimus, 3	sedmi
septem	sedam
ager, agri, m.	polje, njiva
laboro, -as	raditi
ulmus, -i, f.	brijest
altus, 3	visok, dubok
Iulius, -i, m.	Julije
apud (prijedl. s akuz.)	kod
quam (pril.)	kako
hīc (pril.)	ovdje
esse (infin. prez. od sum)	biti
fagus, -i, f.	bukva
sedeo, -ere	sjediti
pomus, -i, f.	voćka (drvo)
pomum, -i, n.	voće (plod)
egregius, 3	izvrstan
saepe (pril.)	često
vesper, -eri, m.	veče(r)
nauta, -ae, m.	brodar, mornar
laetus, 3	veseo
vesperi (pril.)	pod večer
poëta, -ae, m.	pjesnik
nam (svez.)	jer; naime
habeo, -ere	imati
mox (pril.)	skoro, naskoro
me (lič. zamj. u akuz.)	mene, me

Građa

Prirodni rod imenica **a-** (I) i **o-** (II) deklinacije.

Pomoćni **glagol** »biti«, **a-** (I) i **e-** (II) **konjugacija,** infinitiv prezenta aktiva: **es-se** = biti, **lauda-re** = hvaliti, **mone-re** opominjati.

Uputstvo za prevođenje:

Hic multae fagi sunt = ovdje ima mnogo bukvi (doslovno prevedeno: ovdje su mnoge bukve). U ovoj rečenici *esse* ima samostalno značenje; dakle, nije pomoćni glagol.

VIII

octavus, 3	osmi
octo	osam
agito, are	tjerati, raditi
cum *(S. 26a)*	kad
vos (lič. zamj. nom. plur.)	vi
Romani, -orum, m.	Rimljani
forum, -i, n.	trg, forum
Romanus, 3	rimski
locus, -i, m.	mjesto
templum, -i, n.	hram
statua, -ae, f.	kip
donum, -i, n.	dar
deus, -i, m.	bog, Bog (poganski s malim, kršćanski s velikim slovom)
porto, -are	donositi
bellum, -i, n.	rat
benignus, 3	sklon, milostiv
mercatura, -ae, f.	trgovina
placeo, -ere	svidjati se
enim (svez.)	naime; jer (dolazi u lat. na drugo mjesto u rečenici)
bellicosus, 3	ratoboran
semper (pril.)	uvijek
gaudeo, -ere	veseliti se, nasladjivati se; radovati se
a, ab (prijedlog s abl.); *a* nikad ne stoji pred vokalima ni pred h; *ab* insula, *(S. 14a)*	od
patria, -ae, f.	domovina, otadžbina
arceo, -ere	odbijati

Građa

Imperfekt aktiva: 1) od **esse,** 2) **a** — (I) i **e** — (II) konjugacije

1) **eram**	(ja)	bijah	U srp. hrv. obično dolazi perfekt
2) **lauda-bam**	(ja)	hvaljah	
3) **mone-bam**	(ja)	opominjah	

Iz sintakse

Upotreba imperfekta u lat. jeziku: *S., 18, 1.*

IX

Od IX zadaće pa dalje nepoznate riječi svrstane su u grupama prema vrstama riječi.

Imenice

oppidum, -i, n. grad (utvrdjen)
commodum, -i, n korist
vita, -ae, f. život
beneficium, -i, n dobročinstvo
Dominus, -i, m. Gospod(in) (Bog)
dominus, -i, m. gospodin, gospodar
Marcus, -i, m. (u lat. jeziku skraćeno M.) Marko

Pridjevi

rusticus, 3 seoski
studiosus, 3 revan; sklon, brižan za nekoga (u lat. gen.)

Brojevi

nonus, 3 deveti
novem devet

Glagol

debeo, -ere dugovati, trebati, zahvaljivati

Prilozi

nunc sad
procul daleko
maxime najvećma
numquam nikada
libenter rado

Svezice

-que (naslanja se na prethodnu riječ) i
tamen ipak
vel ili

Građa

Lične zamjenice: ego ja, **tu** ti
(Pronomina personalia) **nos** mi, **vos** vi
Povratna zamjenica: sui, sibi, se, a se, se-cum
(Pronomen reflexivum) sebe, sebi, sebe (se), od sebe, (sa) sobom
Posvojne zamjenice: meus, 3 moj **noster,** nostra, nostrum, naš
(Pronomina possessiva) **tuus,** 3 tvoj **vester,** vestra, vestrum, vaš
suus, 3 njegov **suus,** sua, suum njihov
Glagoli: Pom. glagol, imperativ: 2 lice sing. **es!** budi! **este!** budite!

Uputstvo za prevođenje:

1) boni = dobri (ljudi), bonum ili plur. bona = dobro; multa = mnogo. Pridjevi, a isto tako i posvojne zamjenice (na pr. 1 l. pl. mei, mea), osobito u pluralu, upotrebljavaju se također i u supstantivskom značenju. U tim slučajevima upotrebljava se često neutrum plurala u značenju singulara.

2) quis puerorum? tko **od** dječaka? } *S. 13.*
quis nostrum? tko **od** nas? }

3) nos vosque = nos et vos = mi i vi. Svezica -que **dolazi** uvijek iza one riječi koju s prethodnom vezuje.

X

Imenice

colloquium, -i, n. razgovor
Singidunum, -i, n. Beograd
Zagrabia, -ae, f. Zagreb
Emona, -ae, f. Ljubljana
Aemilius, -i, m. Emil
monumentum, -i, n. spomenik
museum, -i, n. muzej
arma[1], -orum, n. oružje
galea, -ae, f. kaciga
scutum, -i, n. štit
gladius, -i, m. mač
hasta, -ae, f. koplje
memoria, -ae, f. uspomena, sjećanje
filius, -i, m. sin
avunculus, -i, m. ujak

Pridjevi

cuncti, -ae, -a svi
gratus, 3 mio, ljubak, ugodan
attentus, 3 napet; pažljiv

Brojevi

decimus, 3 deseti
decem deset
(centum sto)
(centesimus, 3 stoti)

Glagoli

maneo, -ere ostati
ambulo, -are šetati se
teneo, -ere držati, zadržati
(memoriā tenere u pameti držati, sjećati se *(S. 15a)*
intér-rogo, -are pitati

Prilozi

certe sigurno, svakako
cras sutra
diu dugo
ibi ondje, tamo
valde veoma, jako, vrlo

Prijedlog

per (s akuz.) kroz; preko; po

Svezice

autem (na drugom mjestu u rečenici; često se autem i ne prevodi) ali, pak
si (S. 28a) ako

Građa

Futurum od pom. glag. esse, zatim od glagola **a-** (I) i **e-** (II) **konjugacije: ero** = biću, **laudabo** = hvaliću, **monebo** = opominjaću.

1 Lat. riječ *arma* upotrebljava se samo u pluralu.
Takve riječi nazivamo pluralia tantum; za jednu takvu riječ kaže se „plurale tantum". (Isp. kod nas: Vinkovci, Karlovci itd.; u njem. Ferien, Ostern; u franc. les funérailles).

XI

Imenice

medicus, -i, m. ljekar, liječnik
pratum, -i, n. livada
loca, -orum, n. mjesta (na zemlji), krajevi, okolina

Pridjevi

exiguus, 3	neznatan, malen
amplus, 3	prostran
latus, 3	širok, prostran
finitimus, 3	susjedan
pauci, -ae, -a	malo njih, (tek) nekoliki
natus, 3	rodjen
modicus, 3	umjeren; jednostavan
magnificus, 3	sjajan, veličanstven
prae-clarus, 3	vrlo slavan, preslavan
alienus, 3	stran, tuđ

Brojevi

undecimus, 3	jedanaesti
undecim (=unus + decem)	jedanaest

Glagol

habito, -are	stanovati

Prilozi

tam (pred pridj. i prilozima; sic predglagolima)	tako
solum	samo
non solum-sed etiam	ne samo nego i (već)
magis	većma
quam	nego, kao
magis quam	većma nego
ubi	gdje

Svezice

enim (na 2 mjestu u rečenici)	naime, jer

Građa

Pokazne zamjenice *(pronomina demonstrativa):*

1) **hic, haec, hoc** ovaj, -a, -o
2) **ille, illa, illud** onaj, -a, -o; taj, -a, -o.
3) **ipse, ipsa, ipsum** sam,-a, -o.

Uputstvo za prevođenje:

1) multi **et** lati agri = mnoga široka polja
2) praeclara illa loca = ona preslavna mjesta; (pazi na red riječi!) *S., 30d.*

XII

Imenice

unda, -ae, f.	val, talas
autumnus, -i, m.	jesen
multum autumni *(S. 13)*	veliki dio jeseni
nebula, -ae, f.	magla
corvus, -i, m.	gavran
turba, -ae, f.	gomila, četa
ludus, -i, m.	igra
animus, -i, m.	duh, duša
forma, -ae, f.	oblik

Pridjevi

niger, -gra, -grum	crn
desertus, 3	napušten, pust
varius, 3	različan

quantus, 3	koliki? koliko velik?
candidus[1], 3	bijel

Brojevi

duodecimus, 3	dvanaesti
duodecim (duo + decem)	dvanaest

Glagoli

moveo, -ere	(po)kretati
supérsum, -ésse	preostajati, pretjecati
obscuro, -are	potamniti, pokrivati
com-pleo[2], -ere	ispunjavati
muto, -are	mijenjati, promijeniti

Prilozi

illic (od ille)	ondje, tamo (= na *onom* mjestu)
Isp. hīc (od hic)	ovdje (na *ovom* mjestu)
hic illic	ovdje i ondje

Građa

a- (I) i **e-** (II) **konjugacija,** 3 lice sing. i plur. *prezenta, imperfekta i futura pasiva:*

lauda-**tur,** lauda-**ntur;** lauda-**batur,** laud-**abantur;** lauda-**bitur,** lauda-**buntur;** mone-**tur,** mone-**ntur;** mone-**batur,** mone-**bantur;** mone-**bitur,** mone-**buntur.**

Iz sintakse

Ablativ sa i bez **a (ab)** u pasivnoj konstrukciji: *S., 14c.*

[1] Riječ kandidat (= natjecatelj za jedno zvanje) znači u bijelo obučen. Natjecatelji (kandidati) kod Rimljana nosili su bijelu odjeću.

[2] Prijedlog *cum* u složenicama dolazi u obliku *com-* i *con-*.

XIII

Imenice

modus, -i, m.	način, mjera, umjerenost
plaga, -ae, f.	udarac; šiba
venia, -ae, f.	dopuštenje, oproštenje

Pridjevi

malus, 3	zao, nevaljao
placidus, 3	blag; miran
iucundus, 3	ugodan

Zamjenice

a quo?	od koga?

Brojevi

tertius decimus, 3	trinaesti
tredecim (tres + decem)	trinaest

Glagoli

vexo, -are	mučiti, uznemirivati, smetati
ir-rideo, -ere (in + rideo)	ismijavati
in-crepo, -are	zveketati; grditi

prohibeo, -ere (pro + habeo)	odbijati, sprječavati
(prohibeo te ludo)	spriječavam te u igri)
taceo, -ere	šutjeti, ćutati
habeor amicus (S. 6)	bivam smatran za prijatelja; smatram se kao prijatelj
ex-cuso, -are	opravdati se, izviniti se
vitupero, -are	kuditi, koriti
do, dare	dati, podijeliti (na pr. oproštenje)

Prilozi

quo-modo?	na koji način? kako?
iam non	ne više

Svezice

quod (S. 27a)	jer, pošto, što
nisi (S. 28a)	ako ne, da ne

Građa

a- (I) i **e-** (II) konjugacija: **pasiv**-*prezenta, imperfekta i futura, 1 i 2 lice singulara i plurala.*
Infinitiv prezenta pasiva.

XIV

Imenice

epistula, -ae, f.	pismo, list
causa, -ae, f.	uzrok; stvar
avia, -ae, f.	baka, majka
Philippus, -i, m.	Filip
figura, -ae, f.	oblik; stas
in-imicus, -i, m.	neprijatelj (lični)
amicitia, -ae, f.	prijateljstvo

Pridjev

fidus, 3	vjeran, pouzdan

Brojevi

quartus decimus, 3	četrnaesti
quattuórdecim (quattuor + decem)	četrnaest

Glagoli

in-vito, -are	pozivati
dis-pliceo, -ere[1]	ne svidjati se

Prilog

statim	odmah

Prijedlozi

ob (s akuz.)	zbog
ob eam causam	zbog toga razloga; zato, stoga
inter (s akuz.)	medju; izmedju; za vrijeme

Svezice

quoque (ova svezica dolazi iza naglašene riječi)	takodjer, pa i
nunc quoque	još i sada, pa i sada

Uzvik

ecce!	gle! eto

Građa

Pokazne zamjenice *(pronomina demonstrativa)*

1) **is, ea, id** = on, ona, ono; onaj, ona, ono.
U posesivnom značenju: **eius** (njegov, njezin); eorum, earum, eorum (njihov).
2) **idem éadem, idem** = isti, ista, isto.

Uputstvo za prevođenje:

fida *eius* amicitia = njegovo vjerno prijateljstvo (doslovno: vjerno prijateljstvo njega): *S., 30e,* 2 (Pazi na red riječi u lat. jeziku!)

[1] placeo — displiceo: U lat. *složenim* riječima često se dešava promjena vokala; n. pr. hab**e**o-proh**i**beo; **a**micus — in-**i**micus; c**au**sa — ex-c**u**so.

XV

Imenice

factum, -i, n.	djelo
Romulus, -i, m.	Romul, osnivač grada Rima
pensum, -i, n.	zadaća
Siscia, -ae, f.	Sisak
Mursa, -ae, f.	Osijek
Taurunum, -i, n.	Zemun
Naissus, -i, m.	Niš
Salonae, -arum, f.	Salona (Solin), u st. vijeku gl. grad u Dalmaciji
Sirmium, -i, n.	Sr. Mitrovica
imperium, -i, n.	zapovjedništvo, vlast, država
castra, -orum, n.	tabor
castellum, -i, n.	tvrdjavica, kula
via, -ae, f.	put, cesta, ulica
provincia, -ae, f.	provincija, pokrajina
Pannonia, -ae, f.	Panonija
Dalmatia, -ae, f.	Dalmacija
Moesia, -ae, f.	Mezija
Celtae, -arum, m.	Kelti
regnum, -i, n.	kraljevina, država; kraljevstvo

Pridjevi

firmus, 3	čvrst, jak, siguran
longus, 3	dug
cultus, 3	obradjen, obrazovan

Brojevi

quintus decimus, 3	petnaesti
quindecim	petnaest

Glagoli

occupo, -are	zauzeti
ob-tineo, -ere	držati
aedifico, -are	(sa) graditi
formo, -are	načiniti, obrazovati
doceo, -ere	poučavati, (na) učiti (drugoga)
debeo, -ere	dugovati

Prilozi

heri	jučer
nondum	još ne
olim	jednom, davno, nekada
plerumque	ponajviše

Prijedlog

ante (s akuz.)	prije (znači i pred, na pr.: ante scholam)

Građa

esse		a- (I) konjugacija	e- (II) konjugacija	
Perfekt	3 lice sing.	**fu-it**	**laudav-it**	**monu-it**
„	3 lice plur.	**fu-ērunt**	**laudav-ērunt**	**monu-ērunt**
Pluskvamperf.	3 lice sing.	**fú-erat**	**laudáv-erat**	**monú-erat**
„	3 lice plur.	**fú-erant**	**laudáv-erant**	**monú-erant**

Primjedbe

1) Svi dosad naučeni glagoli **a-** (I) konjugacije (izuzevši dare i increpare) tvore perf. i pluskv. kao laudare; dakle: *servavit, servaverat.*

2) Kao monere tvore perf. i pluskv. ovi, a i mnogi drugi glagoli **e-** (II) konjugacije: arcere, docere, habere, placere, tenere, obtinere; dakle: *arcuit, arcuerat,* itd.

Iz sintakse

O značenju (upotrebi) lat. perfekta (i imperfekta): *S., 18.*

XVI

Imenice

Quintus, -i, m.	(Q.) Kvintus
Sextus, -i, m.	(S.) Sekstus
Decimus, -i, m.	(D.) Decimus
hora, -ae, f.	sat, čas
femina, -ae, f.	žena

Pridjev

veteranus, 3 (kao imenica -us, -i, m.	stari, isluženi veteran, isluženi vojnik)

Brojevi

sextus decimus, 3 sedecim	šestnaesti šestnaest

Glagoli

milito, -are, -avi	kao vojnik služiti
doleo, -ere, -ui	žaliti
peragro, 1	obilaziti

Prilozi

nuper	nedavno
frustra	uzalud
paene	gotovo, skoro

Prijedlog

prope (s akuz.) blizu, pokraj

Građa

esse, **a-** (I) konjugacija, **e-** (II) konjugacija. (1 i 2 lice sing. i plur.) perfekta i pluskvamperfekta. — Pazi uvijek na 1 lice sing.!

Perfekt:

fu-**i,** laud**av-i,** món**u-i.**

Pluskvamperfekt:

fú-**eram,** laudáv-**eram,** monú-**eram.**

Primjedba:

Glagoli kod kojih nije naveden perfektski oblik tvore nepravilno perfekt. Perfektski oblici tih glagola učiće se iduće godine.

Iz sintakse:

Multas horas manebo = *mnogo sati* ću ostati: *S., 7 b).*

XVII

Imenice

dies, diéi, m.	dan
res, rei, (u lat. obično plur. res)	stvar; zgoda, prilika
fides, fidei, f.	vjera
bona fide	u dobroj vjeri, s dobrom namjerom
meridies, éi, m. (meridie	podne o podne, u podne)
feriae, -arum, f.	ferije, praznici
species, -ei, f.	izgled, pogled
planities, -ei, f.	ravnina, ravnica
oculus, -i, m.	oko
glacies, -ei, f. (per glaciem	led po ledu)
clivus, -i, m.	obronak, brežuljak
otium, -i, n.	dokolica; odmor
spes, spei, f.	nada

Pridjevi

durus, 3	tvrd, čvrst
festus, 3	svečan, praznički
(dies festus	praznik)

Brojevi

septimus decimus, 3	sedamnaesti
septendecim	sedamnaest

Glagoli

praebeo, -ere, -ui	pružati
volo, -are, -avi	letjeti, sklizati se, trčati
studeo, -ere, -ui (studere *huic rei S. 8).*	težiti, truditi se, dati se na što; živo nastojati oko čega)
ad-sum, ad-esse, ad-fui	biti tu; biti prisutan
opto, -are, -avi	željeti

Prilozi

quando?	kada?
multo magis	mnogo više

Prijedlozi

post (s akuz.)	poslije, iza
sine (s abl.)	bez

Svezica

aut	ili

Građa

e- (V) **deklinacija: res, rei,** f. = stvar.

Iz sintakse

1) feriis = o ferijama, meridie = o (u) podne, die festo = o prazniku; *S. 16b.*

2) magno *cum* studio = s velikim marom; *S. 15v,* dodatak!

XVIII

Imenice

senatus, -us, m.	senat
consilium, -i, n.	savjet, namjera, vijeće
res publica	opća stvar; država
usus, -us, m.	upotreba, korist, iskustvo
magistratus, -us, m.	poglavar, činovnik, poglavarstvo
consultum, -i, n.	zaključak
senatus consultum	senatski zaključak
exércitus,-us. m.	vojska
victoria, -ae, f.	pobjeda
versus, -us, m.	stih
res adversae	nepovoljne stvari, nesreća
res secundae	povoljne stvari; sreća
Poeni, -orum, m.	Punjani, Kartažani
Galli, -orum, m.	Gali
impetus, -us, m.	navala, napadaj
acies, -ei, f.	oštrina; bojni red; boj

Brojevi

duodevicesimus, 3	osamnaesti
vicesimus, 3	dvadeseti
duodeviginti (duo=dva, de =od, viginti= dvadeset)	osamnaest

Pridjevi

publicus, 3	javan, državni
summus, 3	najviši, najvažniji, vrhovni
adversus, 3	protivan, nepovoljan

Glagoli

guberno, -are, -avi, -atum	upravljati (čim), vladati (čim)
ád-iuvo, -are (perf. i part. perf. pas. nepravilni)	pomagati
ad-ministro, -are, -avi, -atum	upravljati; provoditi (na pr. senatske zaključke)
ex-pugno, -are, -avi, -atum	osvojiti, nadvisiti
súpero, -are, -avi, -atum	nadvladati
acie superare	u boju pobijediti
de-spero, -are, -avi, -atum	očajavati
(spero, -are	nadati se)
con-firmo, -are, -avi, -atum	učvrstiti, ojačati, osokoliti

Prilog

interdum	katkad(a)

Građa

u- (IV) deklinacija. Masculina: **versus, versus, m.** = stih;

a- konjugacija: particip perfekta pasiva: **laudatus, 3**
perfekt pasiva: **laudatus sum**
pluskvamperfekt pasiva: **laudatus eram**

Primjedba

Pazi! Kao laudo, laudare, laudavi, laudatum tvore te oblike i ostali dosad naučeni glagoli **a-** konjugacije osim adiuvare, dare i increpare. — Glagoli se obično navode u ta 4 oblika, tj. u prezentu, infinitivu, perfektu i participu perf. pasiva (u sred. rodu).

XIX

Imenice

domus, -us, f.	kuća
atrium, -i, n.	atrij (glavni dio rimske kuće)
focus, -i, m.	ognjište
liberi[1],-orum, m.	djeca
divitiae,-arum, f.	bogatstvo
porticus, -us, f.	trijem
aurum, -i, n.	zlato
argentum, -i, n.	srebro
pictura, -ae, f.	slika
proverbium,-i,n.	poslovica, izreka
manus, -us, f.	ruka
cornu, -us, n.	rog; krilo (vojske)

Pridjevi

spléndidus, 3	sjajan
proprius, 3	vlastit
dexter, dext(e)ra, dext(e)rum	desni
sinister, sinistra, sinistrum	lijevi

Zamjenica

cum quo?	s kim? (s) čim?

Brojevi

undevicesimus, 3	devetnaesti
undeviginti	devetnaest
duo, duae, duo	dvoje, dva, (dvije)

Glagoli

fidem praebere	pokazati vjernost, dokazati
paro, -are, -avi, -atum	pribaviti, steći
lavo,- are (perf. prati i part. pas. nepravilni!)	
comparo, -are, -avi, atum	uporediti

Prilog

póstea	poslije, kasnije

Prijedlog

circa (s akuz.)	oko, unaokolo

[1] liberi (od liber, 3 slobodan) označuje i *slobodne* pripadnike oca obitelji, dakle njegovu *djecu,* u protivnosti sa servi, tj. njegove sluge.

Građa

u- (IV) deklinacija: Feminina **(domus, manus, porticus);**
Neutrum **(cornu);**
broj: **duo, duae, duo;**
e- (II) konjugacija: part. perf. pas.: **monitus, 3;**
perfekt pasiva: **monitus (3) sum;**
pluskvamperf. pas.: **monitus (3) eram.**

Primjedba

Otsad će se navoditi samo oblici glagola **e (II)** konjugacije koji imaju istu osnovu kao **moneo, monere, monui, monitum;** ostali glagoli e (II) konjugacije s drugačijom tvorbom biće navedeni samo u prezentskom i infinitivnom obliku.

XX

Imenice

diligentia, -ae, f. marljivost
gratia, -ae, f. ljupkost; zahvalnost
(magnam gratiam habere) (biti vrlo zahvalan)

Pridjevi

optimus, 3 najbolji (superlativ)
rarus, 3 rijedak

Zamjenice

cuius (gen.sing.) koga; čega; čiji
quorum (quarum) kojih; čiji

Brojevi

vicesimus, 3 dvadeseti
viginti (ne deklinira se) dvadeset
ducenti, -ae, -a dvije stotine
ducentesimus, 3 dvjestoti

Glagoli

lego, legis, legere čitati; (upravo: birati, izabrati)
disco, -is, -ere (na)učiti (sebe)
ludo, -is, -ere igrati se
colo, -is, -ere obradjivati, poštovati
dico, -is, -ere govoriti, reći, kazati

Prilog

non-numquam katkad(a)

Prijedlog

contra (s akuz.) protiv

Svezice

ac (ili atque) i, i uz to
neque i ne, niti

Građa

Upitne zamjenice (pronomina interrogativa):

1) **quis? quid?**
2) **quis?** ili qui? **quae? quod?**

Odnosna zamjenica (pronomen relativum):
qui, quae, quod.

Iz sintakse

Relativne rečenice: S. 22.

Konzonantska (III) konjugacija:

Indikativ prezenta aktiva: **lego**
„ *imperfekta* „ **legēbam**
Imperativ: **lége! légite!**
Infinitiv prezenta aktiva: légere.

Primjedba

1) *Mihi* otium *est* = *Ja imam* vremena (= meni je vrijeme). *S., 9.*
2) *Mihi* disco = (Ja) učim za *sebe. S., 8.*

XXI

Počevši od ove vježbe navedene su pojedine vrste riječi po alfabetskom redu.

Imenice

Aequi, -orum, m. Ekvi (u starom vijeku živjeli u sred. Italiji)
amor, amoris, m. ljubav
aratrum, -i, n. plug
carcer, carceris m. zatvor
(carcer antiquus stari zatvor)
consul, consulis, m. konzul
dictator, -oris, m. diktator
honos (honor), -oris, m. čast, dostojanstvo
imperator, -oris, m. vojskovođa; car
L.[1] (=Lucius) Quīnctius Cincinnatus Lucije Kvinkcije Cincinat, konzul 460 pr. Hrista)
labor, -oris, m. rad, posao, napor
legatus, -i, m. legat; poslanik
lupus, i, m. vuk
mos, moris, m. običaj (u plur. znači i vladanje, karakter)
more po običaju
pastor, -oris, m. pastir
senator, -oris, m. senator
terror, -oris, m. strah
timor, -oris, m. strah, trepet
victor, -oris, m. pobjednik (u pridjevskom značenju: pobjednički)
Victor, -oris, m. Viktor

Pridjev

patrius, 3 očinski

Brojevi

unus e (ili de) consulibus; usporedi *S. 13*, dodatak!) jedan od konzula
vicesimus primus (3) dvadeset prvi
viginti unus dvadeset jedan

Glagoli

ád-voco, -are, -avi, -atum	dozvati
aro, -are, -avi, -atum	orati
dicunt eum dictatorem (S. 5, 2)	imenuju ga za diktatora
triumpho, -are, -avi, -atum	trijumfovati (slaviti trijumf)
vito, -are, -avi, -atum	izbjegavati

Prilozi

aliquando	jednom, jedanput
ita	tako
male	zlo; nesrećno (na pr., ratovati)
rursus	natrag, opet

Svezica

ut	kao, kao što, kako

Građa

„Treća" deklinacija, konzonantske osnove:

Imenice s trajnim suglasnikom u osnovi; masculina: osnove na r *(-or, -oris: pastor* i *er, -eris: carcer),* na **s** (-os, oris: *mos),* na l (consul, consulis), na **n** *(-o, -inis: homo).*

Primjedba

per legatos = po legatima (tj. po *posredovanju* legata). *S., 15a,* dodatak.

[1] Rimljani su imali obično po 3 imena: lično ime, *praenomen* (Lucius), obiteljsko ime, *nomen* (Quinctius) i prezime, *cognomen* (Cincinnatus), — Isp. u ruskom jeziku, na pr., Lav Nikolajević Tolstoj! —

XXII

Imenice

consuetudo, inis, f. (čitaj: konsvetudo!)	običaj, navika
disciplina, -ae, f.	disciplina, red, zapt
educatio,-ionis,f.	odgoj, vaspitanje
familia, -ae, f.	porodica, obitelj
fortitudo,-inis,f.	hrabrost
lectio, -ionis, f.	štivo, zadaća
legio[1], -ionis, f.	legija (puk u rim. vojsci)
magnitudo, -inis, f.	veličina
maiores, -um, m.	stariji, pređi
mater, matris, f.	mati; majka
mulier, mulieris, f.	žena
natio, -ionis f.	narod, rod
natura, -ae, f.	priroda
ordo,-ordinis, m.	red, stalež
origo, -inis, f.	porijeklo
pater, patris, m.	otac
pater familias (stari genitiv)	otac obitelji, domaćin
religio, -ionis, f.	religija, vjera
sermo, -onis, m.	govor, jezik
(sermo patrius[2]	očinski = *materinski* govor)
uxor, -oris, f.	žena, supruga

Pridjevi

doctus, 3	učen, obrazovan
Graecus, 3	grčki
senatorius, 3	senatorski
severus, 3	strog

Brojevi

vicesimus (3) alter (-era,-erum)	dvadeset drugi
alter	drugi; drugi po redu
viginti duo (-ae, o-)	dvadeset dva

Glagoli

educo, -are, -avi, -atum	odgajati, vaspitati
pareo, -ere, -ui	pokoravati se

Prilozi

im-primis	u prvom redu; osobito
quasi	kao

Građa

„Treća" deklinacija, konzonantske osnove

Imenice s trajnim suglasnikom u osnovi! Masculina i feminina.

Osnove na r (bez **e: -er, -ris,** kao pat**er,** pat**ris**), na **-n (-o, -onis: sermo; -io, -ionis:** religi**o; -o, -inis: origo).**

Preći rod tih imenica!

Iz sintakse

servus *origine Graeca* = rob *grčkog porijekla. S., 15c.*

[1] = izbor (iz rim. vojničke momčadi). — [2] Mi kažemo materinski govor, Francuzi „langue maternelle", Nijemci „die Muttersprache", a stari Rimljani *„očinski govor (jezik)".* Otac (pater) imao je kod Rimljana vrlo veliku vlast u čitavu životu, a to se pokazuje i u ovom nazivu.

XXIII

Imenice

annus, -i, m.	godina
clamor, -oris, m.	vika
fructus, -us, m.	plod
gallus, -i m.	pijetao
latro, -onis, m.	razbojnik

Pridjevi

solus, 3	jedini
superbus, 3	ohol
tantus, 3	toliki, tako veliki
(tantus-quantus	toliki-koliki, tako velik kao)
totus, 3	čitav

Zamjenice

alius, alia, aliud	drugi (od više njih)
alius,-alius	jedan-drugi (od više njih)
alter, -era, -rum	drugi (od dvojice), drugi (po redu)
alter — alter	jedan-drugi (od dvojice)
nemo	ni(t)ko, nikoji
nihil	ništa
nullus, 3	ni jedan

Brojevi

unus, 3	jedan (ovdje: jedini)
unus ac solus	jedini i jedincati
vicesimus tertius (3)	dvadeset treći
viginti tres	dvadeset tri

Glagoli

as-porto, -are, -avi, -atum	odnijeti
com-prehendo, -ere	uhvatiti
inquit (u direktan govor umetnuto)	reče, kaže
neco, are	ubiti
noceo, -ere , nocui, nocitum	škoditi
ob-sum, ob-ésse ob-fui	škoditi
pecco, -are, -avi, -atum	zgriješiti
pro-sum, prod-ésse, pro-fui	koristiti
violo, -are, -avi, -atum	vrijeđati, uvrijediti

Prilozi

cur?	zašto?
deinde	nato, zatim
mane	ujutro; rano

Prijedlog

inter (se)	između (sebe), među (sobom)

Svezica

at (na prvom mjestu u rečenici)	a; ali; naprotiv

Građa

Neodređene zamjenice *(pronomina indefinita):* **nemo, nullus, nihil, alter, alius, unus, solus, totus.**

Glagoli **obesse** i **prodesse.**

XXIV

Imenice

Christus, i- m.	Krist, Hristos
civitas, -tatis, f.	građanstvo, država
civitas Romana	rimska država
gutta, -ae, **f.**	kaplja
humus, -i, **f.**	tlo; zemlja
iuventus, -tutis, f.	mladost
lapis- lapidis, **m.**	kamen
laus, laudis, **f.**	hvala, pohvala
lex, legis, f.	zakon
lux, lucis, f.	svijetlo, svjetlost
mundus, -i m.	svijet
nex, necis, f.	ubijstvo, smrt (nasilna)
opes, -um, f.	bogatstvo; moć
pax, pacis, f.	mir
pes, pedis, m.	noga (u lat. i mjera za dužinu = oko ⅓ m.)
plebs, plebis, f.	puk, narod (rimski)
potéstas, -tatis, f.	moć, vlast
salus, -utis, **f.**	zdravlje; spas

senectus, -tutis, f.	starost
virtus, -tutis, f.	hrabrost, vrlina
voluntas, -tatis, f.	volja; želja
vox, vocis, f.	glas; riječ

Pridjevi

ex-celsus, 3 (excelsa, -orum	visok, uzvišen visine)
molestus, 3	težak; dosadan, tegoban
supremus, 3	najviši, posljednji

Broj

vicesimus quartus, 3	dvadeset četvrti

Glagol

cavo, -are, -avi, -atum	(iz)dupsti

Građa

„Treća" deklinacija, konzonantske osnove

Imenice s trenutnim suglasnikom (sa **-s** u nominativu)! *Femina i neka masculina:* osnove na **-g (lex, leg-is)** i **-c (vox, voc-is), -d (laus,** laud-is) i **t (virtus,** virtut-is), **-b (plebs,** pleb-is) i **-p (opes).**

Preći rod tih imenica!

Iz sintakse

1) Vox populi vox Dei = Glas naroda (narodni) je glas Boga (Božji).

U izrekama i rečenicama sa značenjem poslovica često se u lat. izostavlja pom. glagol (est, sunt). Navedi takve slučajeve u drugim jezicima!

2) Potestas *vitae necisque* vlast *nad životom i smrti: S., 11.*

3) Homo *bonae voluntatis* čovjek *dobre volje (s dobrom voljom) S., 12.*

XXV

Imenice

comes, comitis, c.[1]	pratilac
custos, odis, c.	čuvar
dux, ducis, c.	vođa
eques, équitis m.	konjanik, vitez
frater, fratris, m.	brat
grex, gregis, m.	stado, četa; skup, mnoštvo
heres, -edis, m.	nasljednik
iudex, iúdicis. m.	sudac
miles, mílitis, m.	vojnik
nepos, -otis, m.	unuk; (prvobitno značenje: nećak)
parentes, -um, m.	roditelji
rex, regis, m.	kralj
rector, oris, m.	upravitelj
sacérdos, -otis, c.	svećenik
soror, -oris, f.	sestra

Pridjevi

dives, gen. dívitis	bogat; kao imenica: bogataš
in-dignus, 3	nedostojan, nevrijedan
iratus, 3	srdit, ljut
non-nulli, -ae, -a	nekoji, nekoliki
paternus, 3	očinski
pauper, gen. pauperis	siromašan

Brojevi

Kako se kaže dvadeset peti, a kako dvadeset pet?

Glagoli

impetro- -are, -avi, -atum	isposlovati, postići
postulo, -are, -avi, -atum	zahtijevati, tražiti
se-paro, -are, -avi, -atum	odijeliti

Svezica

neque-neque	niti, niti
(ili nec - nec)	ni - ni

Građa

„Treća" deklinacija, konzonantske osnove

Imenice s trenutnim suglasnikom u osnovi (nastavak).
Pridjevi: **pauper, dives.**

Iz sintakse

Habeo te amicum = smatram (držim) te *za* prijatelja (prijateljem): *S,, 5, 4.*

[1] Imenica koja ima zajednički oblik za muški i ženski rod naziva se *substantivum commune;* skraćeno c. (plural: substantiva communia).

XXVI

Imenice

Gnaeus, -i, m. (skraćeno: Cn.)	Gnej (rimsko lično ime)
Homerus, -i, m.	Homer (grčki pjesnik)
iocus, -i, m. (per iocum	šala u šali)
Orbilius, -i, m.	Orbilije (učitelj u Rimu oko 60 god. pr. Hr.)
professor, -oris m.	učitelj, profesor
Publius, -i, m. (skraćeno: P.)	Publije (rimsko lično ime)
Titus, -i m. (skraćeno: T.)	Tit (rim. lično ime)

Glagoli

ago, -is, -ere (agitur	raditi, činiti radi se, događa se)
ap-pareo, -ere, ap-parui	pokazati se, pojaviti se
caedo, -is, -ere	šibati, tući
cogo, -is, -ere	tjerati, prisiljavati
credo, -is, -ere	vjerovati
(ego) dicor amicus tuus, *S.* 6	ja se nazivam tvojim prijateljem]
duco, -is, -ere (imperativ: duc, ducite!)	voditi, dovoditi, dovesti
e-disco, -is, -ere	izučavati; napamet učiti
ín-struo, -is, -ere	poučavati
mitto, -is, -ere	slati, šiljati, poslati
natus hac familia	rođen u ovoj porodici; iz ove porodice
soleo, -es, -ēre	običavati

Prilog

adhuc	dosad

Usklik

vae!	jao!

Građa

Konzonantska (III) konjugacija

Pasiv { indikativ prezenta: **legor**; infinitiv prezenta: **legi**; indikativ imperfekta: **legebar**

Futur aktivni: **legam, futur** pasivni: **legar.**

XXVII

Imenice

adiectivum, -i n.	adjektiv, pridjev
carmen, -inis, n.	pjesma
corpus, -oris, n.	tijelo
decus, -oris, n.	ukras; ponos
flumen, -inis, n.	rijeka
genus, generis, n.	porijeklo; vrsta
hospes, hóspitis, m.	gost; stranac
ignavia, -ae, f.	lijenost; strašljivost
ignorantia, ae, f.	neznanje
ius, iuris, n.	pravo
nomen, nominis, n.	ime
omen, -inis, n.	kob; znamenje (značaj)
robur, roboris, n.	snaga, jačina
scelus, -eris, n.	zločin
scriptor, -oris, m.	pisac
rerum scriptor	povjesničar, historičar
sententia, -ae, f.	mišljenje, misao; izreka
tempus, témporis, n.	vrijeme
vulnus, -eris, n.	rana

Pridjevi

femininus, 3	ženski; ženskog roda
futurus, 3	budući
masculinus, 3	muški; muškog roda

neuter, -tra, -trum (upotrebljava se kao neodredjena zamjenica)	ni jedan (od dvojice); srednjeg roda
robustus, 3	snažan, jak
vetus (m., f., n.), gen. veteris	star

Glagoli

cano, **-ere**	pjevati
puto, -are, -avi, -atum	smatrati, držati
significo, -are, -avi, -atum	dati znak, značiti, označivati

Građa

„Treća" deklinacija, konzonantske osnove

Neutra: Imenice s trajnim suglasnikom u osnovi. Osnove na **n** *(-men, -minis: nomen)*, na **r** *(-ur, -oris: robur)*, na **s** *(-us, -oris: tempus; -us, -eris: genus;* pridjev: *vetus; us, -uris: ius).*

Iz sintakse

1) Id mihi *decori* est. To je (= služi) meni *na* čast; *S., 10.*
2) Id *scelus* (akuzativ!) puto. To smatram *za* zločin (zločin*om) S., 5, 3.*

Id *scelus* (nominativ!) putatur. To se smatra *za* zločin; *S. 6.*

XXVIII

Imenice

aes, aeris, n.	bakar; novac
aes alien**um** (samo sing.!)	tuđi novac; dug(ovi)
aestas, -tatis, f.	ljeto
mihi in animo est	meni je u duši (= namjeri)
caput, cápitis, n.	glava; glavni grad
Claudia, -ae, f.	Klaudija
cor, cordis, n.	srce
crus, cruris, n.	potkoljenica, noga
flos, floris, m.	cvijet
hiems, hiemis, f.	zima
iter, itíneris, n.	put, putovanje
lac, lactis, n.	mlijeko
mel, mellis, n.	med
ōs, **oris**, n.	usta
os, ossis, n.	kost
sol, solis, m.	sunce
(Sol, Solis, m.	bog sunca)
ver, veris, **n.**	proljeće

Pridjevi

calidus, 3	topao, vruć
longus, 3	dug, dugačak

Brojevi

duodetricesimus, 3	dvadeset osmi
tricesimus, 3	trideseti
triginta (ne deklinira se)	trideset
quot? (neodređeni broj)	koliko?
quot - tot	koliko (mnogo) -toliko(mnogo)

Glagoli

ave!	zdravstvuj! zdravo!
e-duco, -is, -ere	izvesti
fluo, -is, -ere	teći
situs (3) est	položen je; leži
solvo, -is, -ere (solvi, infinit. prez. pas.)	riješiti topiti se)

Građa

„Treća" deklinacija, konzonantske osnove. — Neutra (nastavak). Imenice s trajnim suglasnikom u osnovi: **aes, ōs, ŏs, iter, ver, mel.** *Imenice s trenutnim suglasnikom u osnovi:* **lac, caput, cor.**

Uputa u prevođenju

Puella *decem annorum* = djevojka od deset godina. *S., 12.*

XXIX

aedis (ili aedes), -is, f.	stan (za boga), hram
aedes, **-ium,** f.	kuća (kuće); palata (palate)
avis, -is, f. (gen. pl. **-ium**)	ptica
Capitolium, **-i,** n.	Kapitol, glavni brežuljak u Rimu
cibus, -i, m.	jelo, hrana
civis, -is, m. (gen. pl. **-ium**)	građanin
clades, -is, f. **(-ium)**	poraz
collis, -is, m. **(-ium)**	brežuljak
fames, -is, f.	glad
finis, -is, m.	granica; kraj; svršetak
fines, **-ium,** m.	zemlja; krajevi; država
hostis, -is, m. **(-ium)**	neprijatelj (državni)
imago, -inis, f.	slika
Iúppiter, Iovis, m.	Jupiter
Marcus Aurelius	Marko Aurelije, rim. car († 180 poslije Hr.)
marmor, -oris, n.	mramor
mensis, -is, m.	mjesec (u god.)
orbis, -is, m.	krug
orbis terrarum	zemaljski krug; svijet
pellis, -is, f. **(-ium)**	koža; dlaka, krzno
sedes, -is, f. (gen. pl. sedum)	sjedište, postojbina
vallis, -is, f. **(-ium)**	dolina
vulpes, -is, f. **(-ium)**	lisica

Pridjevi

Capitolinus, 3	kapitolski

Martius, 3 (od Mars, Martis, m.) Martov (= posvećen Martu, rim. bogu rata)
Palatinus, 3 palatinski
verus, 3 pravi, istiniti

Brojevi

undetricesimus, 3 dvedesetdeveti

Glagol

mortuus,3 (part. perf. pas. i pridjev) umro; mrtav
pateo, -ēre, -ui biti otvoren, prostirati se

Prijedlog

sub (na pitanje *gdje?* s abl) pod, ispod

Građa

„Treća" deklinacija; mješovite osnove. — Jednakosložne imenice na **-is** *(avis*, avis) i na **-es** *(vulpes*, vulpis).
Deklinacija: *Iuppiter, Iovis.*

XXX

Imenice

Aenéas, -eae, m. Eneja
Anchises,-ae, m. Anhiz
ars, artis, f. (-ium) umjetnost
artes bonae *lijepe* umjetnosti
arx, arcis, f. (-ium) kula, tvrđava
auctor, -oris, m. tvorac; osnivač, začetnik
classis, -is, f. (-ium) razred, brodovlje
dolus, -i, m. lukavstvo, prijevara
gens, gentis, f. (-ium) pleme; rod; narod
Graeci,-orum,m. Grci
ignis, -is, m. (-ium) vatra
Latium, -i, n. Lacij, pokrajina u sred. Italiji (gl. grad Rim)
mens, mentis, f. (-ium) duša, duh; misao, razum
mors, mortis, f. smrt
navis, -is, f. (-ium) ladja
(classis *multarum navium* brodovlje od mnogo ladja; veliko brodovlje)
nox, noctis, f. (-ium) noć
nocte (S. 16b) u noći, noću
pars, partis, f. (-ium) dio; strana; u plur. partija, stranka
senex, senis, m. starac (kao pridj.star)
Troia, -ae, f. Troja

Troiani, -orum, m. Trojanci
Ulixes, -is, m. Odisej
úmerus, -i, m. pleće, rame
urbs, urbis, f. (-ium) grad (neutvrđen)
Venus, Veneris, f. Venera, boginja ljubavi kod starih Rimljana
Vergilius, -i, m. Vergilije, rim. pjesnik (I vijek pr. Hr.)

Pridjevi

ceteri, -ae, -a drugi, ostali
maximus, 3 najveći
notus, 3 poznat
sanus, 3 zdrav
Troianus, 3 trojanski

Brojevi

trecenti, -ae, -a tri stotine
trecentisimus, 3 tristoti

Glagoli

mandare[1] predati, povjeriti
(fugae se mandare) dati se u bijeg
vastare (o)pustošiti

Prilog

fere (uvijek na drugom mjestu na pr. tota *fere* patria) gotovo, skoro; otprilike

Svezica

postquam (S., 26b) pošto, kad

Građa

„Treća" deklinacija, mješovite osnove: imenice s osnovom na *dva suglasnika; feminina (urbs, urb-is).*
Deklinacija imenica uzetih iz grčkoga jezika.

1 Otsad će se glagoli **a-** (I) konjugacije uvijek navoditi samo u *infinitivu prezenta.*

XXXI

Imenice

amnis, -is, m. (-ium) rijeka; struja
aquaeductus, -us, m. vodovod
arcus, -us, m. luk, svod
condicio, -ionis, f. uslov; pogodba; stanje
dens, dentis, m. (-ium) zub
dens malus (zao), bolestan zub
febris, -is, f. (-im, -i) groznica
fons, fontis. m. (-ium) izvor
imber,imbris,m. (-ium) kiša
mons, montis. m. (-ium) brijeg; brežuljak
Neapolis, -is, f. (-im, -i) Napulj
numerus, -i, m. broj
Petrus, -i, m. Petar

pons, pontis, m. (-ium)	most
prora, -ae, f.	prednji dio lađe; kljun
puppis, -is, f. (-im, -i, -ium)	stražnji dio lađe; krma
sitis, -is, f. (-im, -i)	žeđ
Tiberis, -is, m. (-im, -i)	Tiber
turris, -is, f. (-im, -i, -ium)	toranj
vis, vim, vi, f. (plur. vires, virium	snaga, jačina fizičke snage; moć)

Pridjevi

creber, 3	čest
in-firmus, 3	slab (ne-jak)
firmus, 3	jak, čvrst; siguran
sanctus, 3	svet, posvećen
Vaticanus, 3	vatikanski

Glagoli

quid *agis?*	što radiš?
diem *ágere*	provesti dan
laborare	truditi se; mučiti se; bolovati
(laborare re	bolovati na nečemu)
scribo, -is, -ere	pisati
tolero, 1	podnositi,trpjeti

Prilozi

iterum	ponovo, opet
vix	jedva

Prijedlog

extra (s akuz.)	izvan

Građa

„Treća" deklinacija; mješovite osnove. — Imenice s osnovom **na** *dva ili više suglasnika.* Masculina: **dens, fons, mons, pons; imber.** i-osnove: feminina *turris, vis.*

XXXII

Imenice

ánimal, -alis, n.	živo biće; životinja
asinus, -i, m.	magarac
exemplar, -aris, n. (-i, -ia, -ium)	primjer; uzor; ideal, savršenstvo
litus, -oris, n.	obala
luna, -ae, f.	mjesec (na nebu)
mare, -is, n. (-i, -ia, -ium)	more
onus, -eris, n.	teret
portus, -us, m.	luka
principium,-i, n.	početak
pulchritudo, -inis, f.	ljepota
regio, -onis, f.	kraj, okolina
Spalatum, -i, n.	Split
tumultus, -us, m.	uzbuna; metež, živ ulični promet

Pridjevi

caeruleus, 3	plav
communis, -e	zajednički
dif-ficilis, -e	težak
(facilis, -e	lak)
domésticus, 3	domaći
gravis, -e	težak; važan

Hadriaticus, 3	jadranski
lenis, -e	blag; nježan
(vento leni	uz blagi vjetar)
longinquus, 3	udaljen
marítimus, 3	primorski
nobilis, -e	plemenit, slavan, odličan
omnis, -e	sav; čitav
plenus, 3	pun
(lunā plenā	uz puni mjesec)
sedulus, 3	vrijedan, marljiv
similis, -e	sličan
utilis, -e	koristan

Broj

tres (m., f.), tria (n.)	tri

Glagol

ex-portare	izvoziti

Prilog

hodie (= hoc die)	danas

Građa

„Treća" deklinacija; **i**-*osnove.* Neutra na **e** (**mare**), **-al,** *(-alis:* **animal**), **-ar** *(-aris:* **exemplar**).

Treća deklinacija; pridjevi s dva svršetka (omnis, m., f., *omne,* n.*)*

Broj: tres, m., f., *tria,* n.

XXXIII

Imenice

aetas, -tatis, f.	starost; doba
calcar, -aris, n. (-i, -ia, -ium)	mamuza, ostruga
cura, ae, f.	briga
odor, -oris, m.	miris

Pridjevi

acer, acris, acre	oštar, žestok
álacer,-cris,-cre	vatren, žustar
atrox,gen.,-ocis	strašan, ljut (na pr.) rat
audax,gen.,-acis	smion
aureus, 3	zlatan
céleber, -bris, -bre	slavan, znamenit, čuven
celer, -eris, -ere	brz, hitar
constans, gen. -antis	postojan, stalan, karakteran
dulcis, -e	sladak, mio
felix, gen. -icis	srećan
(in-felix, -icis	nesrećan)
fertilis, -e	plodonosan, plodan
fortis, -e	hrabar; jak
ingens, gen. -entis	golem; snažan
mollis, -e	mek; blag
mortalis, -e	smrtan; kao imenica: smrtnik
im-mortalis,[1] e	besmrtan
par, gen. paris	jednak; kao imenica: par (= dvoje)
sapiens, gen., -entis	mudar; kao imenica: mudrac

simplex, gen. -icis	jednostavan; skroman
suavis, -e (čitaj svavis!)	sladak, ugodan, mio

Glagol

gero, -is, -ere	voditi
(bellum gérere	rat voditi; ratovati)

Građa

„Treća" deklinacija". — Pridjevi s jednim svršetkom (sapiens) i s tri (acer, acris, acre).

[1] i**m**-mortalis nastalo je *asimilacijom* od i**n**-mortalis.

XXXIV

Imenice

adulescens, -entis, m.	mladić (kao pridjev: mlad)
agri-cultura, -ae, f.	obrađivanje zemlje, zemljoradnja
Apollo, -inis, m.	Apolon
áquila, -ae, f.	orao
Bacchus, -i, m.	Bakho-
bos, bovis, c.	govedo; vo, krava
caelum, -i, n.	nebo; podneblje
canis, -i, m. (f.) (gen. pl. can**um**)	pas
Ceres, Céreris, f.	Cerera
conditor, -oris, m.	osnivač
dea, -ae, f.	boginja, božica
Diana, -ae, f.	Dijana
Iuno, -onis, f.	Junona
iúvenis, -is, m. (gen. pl. **-um**)	mladić; mlad čovjek oko 30 god.; kao pridjev: mlad
Mars, Martis, m.	Mart, rim. bog rata
mercator, -oris, m.	trgovac
Mercurius, -i, m.	Merkur
Minerva, -ae, f.	Minerva
patronus, -i, m.	patron, zaštitnik
quercus, -us, f.	hrast
regina, -ae, f.	kraljica
sapientia, -ae, f.	mudrost
venatio, -onis, f.	lov
vinum, -i, n.	vino
virgo, -inis, f.	djevojka, djevica

Pridjevi

certus, 3	izvjestan, siguran, pouzdan
in-certus, 3	neizvjestan, nesiguran
sacer, -cra, -crum	svet, posvećen
Iovis sacer	Jupiteru posvećen
qualis, -e	kakav
talis, -e	takav
velox, gen., -ocis	brz

Glagoli

appellare	nazivati
caveo, -ēre	čuvati se
cavere canem	čuvati se psa
cerno, -is, -ere	vidjeti, opažati
fingo, -is, -ere	prikazivati
licet, -ēre, licuit (bezlični gl.)	slobodno je, dopušteno je, dolikuje

peragrare	tumarati, okolo obilaziti

Prilog

praetérea	osim toga; nadalje

Imena mjeseci (u lat. *pridjevi*):

Ianuarius, 3	Maius, 3	September,	
Februarius, 3	Iunius, 3	October,	-bris,
Martius, 3	Iulius, 3	November,	-bre
Aprilis, -e	Augustus, 3	December,	

Građa

„Treća" deklinacija. — Dopune **(bos; canis, iuvenis).** Pregled svih deklinacija.

Iz sintakse

appellare s dva akuzativa: *S., 5., 1.*

XXXV

Imenice

ancilla, -ae, f.	služavka, služkinja
cantus, -us, m.	pjevanje, pjev
(galli cantus	kukurijekanje pijetlovo)
domina, -ae, f.	gospodarica
facinus, -oris n.	djelo; čin; ovdje: nedjelo, zao postupak
hora prima (S. 16b)	u jedan sat
prima *luce* (S. 16b)	u ranu zoru
media *nocte* (S. 16b)	u ponoć (oko sredine noći)
multa *nocte* (S. 16b)	u duboku noć
somnus, -i, m.	san

Pridjevi

crudelis, -e	okrutan
in-imicus, 3	neprijateljski
(amicus, 3	prijateljski)
miser, misera, miserum	nesrećan, bijedan

Glagoli

apério, -is, -īre	otvoriti
audio, -is, -īre -ivi, -itum	slušati, čuti
dormio, -is, -īre, -ivi, -itum	spavati
excitare	potaknuti; probuditi
finio, -is, īre, -ivi, -itum	ograničiti; svršiti, svršavati
impedio, -is, -īre, -ivi, -itum	spriječiti, smetati
peto, -is, -ere	iskati; tražiti, moliti
pulsare	kucati
punio, -is, -īre, -ivi, -itum	kazniti
quaero, -is, -ere	tražiti

scio, -is, -īre, -ivi, itum — znati
(nescire — ne znati)
servio, -is, ,īre, -ivi, itum — služiti
venio, -is- -īre — doći, dolaziti
in-venīo, -is, -īre — naći, nalaziti

Prilozi

cottidie (quot-tidie) — dnevno, svaki dan
unde? — odakle?

Svezica

igitur (dolazi na *drugom* mjestu u rečenici) — dakle; stoga

Upitna rječica

-ne (vezuje se s naglašenom riječju; n. pr., iám -ne) — da li, li; (često se ne prevodi)

Građa

i- (IV) konjugacija (audio, audīre, audivi, auditum):
Indikativ svih vremena aktiva i pasiva,
infinitiv prezenta aktiva i pasiva,
imperativ prezenta,
particip perfekta pasiva.

Glagoli **i- (IV) konjugacije**, kod kojih perfektski oblici nisu navedeni, imaju u tim oblicima nepravilnu tvorbu.

Pazi! Ponovi oblike I i II konjugacije pa ćeš lako naučiti i oblike IV konjugacije.

XXXVI

Imenice

áër, áëris, m. — zrak, vazduh
arbor, arboris, f. — drvo
com-paratio, -ionis, f. — uspoređenje, poredba
Europa, -ae, f. — Evropa
lacus, -us, m. — jezero
lumen, -inis, n. — svijetlo, svjetlost
Rhenus, -i, m. — Rajna
sal, salis, m. — so

Pridjevi

frigidus, 3 — hladan
montanus, 3 — gorski ,brdski
purus, 3 — čist

Glagol

praebeo me fortem (S. 5, 3) — pokazujem se hrabrim
vivo, -is, -ere — živjeti

Negacije

ne-quidem — doduše ne, također ne
(ne **tu** quidem; pa baš ni ti, doduše ni ti)

Građa

Komparativ (pravilna tvorba) i *superlativ* na **-issimus** i **-errimus.**

Iz sintakse

Ablativus comparationis: *S., 14b.*

XXXVII

Imenice

amoenitas, -tatis, f. — ljupkost (predjela ili položaja)
casa, -ae, f. — koliba
defensio, -ionis, f. — obrana
error, -oris, m. — lutanje; zabluda
facies, -ei, f. — izgled; lice
ferrum, -i, n. — gvožđe
fluctus, -us, m. — val, talas
incola, -ae, m. — stanovnik
ingenium, -i, n. — nadarenost, talent; duh
mendacium, -i, n. — laž
regnum, -i, n. — kraljevstvo, kraljevina
rivus, -i, m. — potok
sonus, -i, m. — jeka; šum

Pridjevi

arduus, 3 — strm; težak
com-plures, -a (gen, pl. **-ium**) — više njih, većina
dis-similis, -e — različan
humilis, -e — nizak
idóneus, 3 — zgodan, prikladan
industrius, 3 — radin, marljiv
necessarius, 3 — potreban

Glagoli

e-mendare — popraviti
se illidere in — razbijati se o (što)

Građa

Superlativ na **-illimus.**
Opisna komparacija: pridjevi na **-eus, -ius, -uus.**
Nepravilna komparacija: magnus i dr.

XXXVIII

Imenice

ala, -ae, f. — krilo u (ptice)
praeterita, -orum, n. — prošlost
risus, -us, m. — smijanje, smijeh
testudo, -inis, f. — kornjača

Pridjev

stultus, 3 — lud, glup
(kao imenica — luđak, glupak)

Brojevi

duodequadrage-simus, 3 — trideset osmi
quadraginta — četrdeset

Prilozi

quam-diu? — koliko dugo?
tandem — najposlije
umquam — ikada

Glagoli

possum, posse, potui — moći
co-gnosco, -is, -ere — poznati, upoznati; prepoznati
de-sum, de-esse, de-fui — manjkati, nedostajati
re-vocare — natrag zvati, odvratiti

vinco, -ere, vici, victum	pobijediti

Uzvik

heus	ej, hej; aj, haj

Građa

Posse: indikativ svih vremena i infinitiv prezenta. Ponavljanje dosad uzetih oblika od *esse i* composita.

Perfekt i pluskvamperfekt (akt. i pas.) konzonantske (III) *konjugacije.*

Glagoli III konjugacije:

lego, legere, lēgi, lectum
ago, ágere, ēgi, actum
scribo, scríbere, scripsi, scriptum
vinco, vincere, vīci, victum

Perfektski oblici konzon. (III) konjugacije učiće se većinom u VI razredu!
Tvorba tih oblika vrlo je različita, a u ovoj je knjizi navedena samo kod poznatijih glagola.

XXXIX

Imenice

Carthago, -inis, f.	Kartaga, grad u sjev. Africi
Carthaginienses, -ium, m.	Kartažani
Cato, -onis, m.	Katon
Cato Maior	Katon stariji, umro 149 prije Hr.
Hánnibal, -alis, m.	Hanibal
moenia, -ium, n.	(gradske) zidine, zidovi
nuntius, -i, m.	glasnik; vijest, glas
oratio, -ionis, f.	govor
(orationem habēre	držati govor)
orator, -oris, m.	govornik
porta, -ae, f.	vrata
(portam pulsare	*na* vrata kucati)
tectum, -i, n.	krov, kuća

Pridjevi

periculosus, 3	opasan
tutus, 3	siguran

Zamjenice

áliquis, aliquid	ne(t)ko, nešto
qui-dam, quae-dam, quid-dam (imenički u sr. rodu: quod-dam)	neki, -a, -o

Glagoli

deleo, -ēre, -evi, -etum	razoriti, uništiti
de-pono, -is, -ere	odložiti
(odium deponere	prestati mrziti: doslovno: mržnju odložiti)
de-sino, -is, -ere	prestati
in-flammare	rasplamtiti; razdražiti
iurare	zakleti se

numerare	brojati
nuntiare	javiti
rogare	pitati; moliti

Prilozi

tum demum	tek onda
prius	prije, ranije
(non prius-quam	ne prije-nego)

Svezica

dum (S. 26c)	dok, dogod

Građa

Neodređene zamjenice (Pronomina indefinita): *aliquis, quidam.*
Infinitivi perf. akt. od *esse i svih konjugacija.*
Infinitivi perf. pasiva od *sve četiri konjugacije.*
Futur egzaktni aktiva od *esse i svih konjugacija.*
Futur egzaktni pasiva od *sve četiri konjugacije.*

Iz sintakse

Upotreba futura i futura egzaktnog u zavisnim rečenicama: *S., 19.*
Odium *Carthaginis* = mržnja *na Kartagu* (protiv K.): *S., 11.*
Accusativus cum infinitivo: S., 31.

XL

Imenice

bono animo esse (S. 15c)	biti dobrog raspoloženja; biti raspoložen
cursus, -us, m.	trčanje
dolor, -oris, m.	bol, bolest
morbus, -i, m.	bolest
pectus, -oris, n.	prsa, grudi
socius, -i, m.	saveznik; drug
valetudo, -inis, f.	zdravlje

Pridjevi

aeger, -gra, -grum	bolestan
in-gratus, 3	nemio, nezahvalan
levis, -a	lak
sollicitus, 3	zabrinut

Brojevi

quadringenti, -ae, -a	četiri stotine
quandringentesimus, 3	četiristoti

Glagoli

ab-sum, ab-esse, a-fui	biti otsutan manjkati, nedostajati
absens, -sentis	otsutan
ad-sum (tibi)	biti prisutan; pomagati, pomoći
desiderare	željeti
(desiderare te	čeznuti *za tobom)*
multum obesse	vrlo škoditi
prae-sum, prae-esse, prae-fui	biti na čelu
ludis praeesse	upravljati igrama
prae-sens, -sentis	prisutan, sadašnji
(tempus praesens	sadašnje vrijeme)

Prilog

nimis	suviše, odviše

Svezica

cum (sa konjunk. u uzr. rečenici)	jer, pošto, budući da
utinam (dolazi uz izricanje želje)	o da! kamo sreće da! dao Bog da!

Negacija

ne (s konjukt.,)	ne, da ne

Građa

Konjunktiv svih vremena od *esse i složenica.*

Particip prezenta: absens i praesens.

Iz sintakse

Konjunktiv u *izricanju* želje *(S., 20c)*, poticanja *(S., 20a)*, zabrane *(S., 20b).*

Cum causale: S., 27b.

Pogodbene irealne rečenice: S., 28b.

XLI

Imenice

auris, -is, f. (-ium)	uho
auxilium, -i, n.	pomoć
tibi auxilio (dativ) venio	dolazim tebi *u pomoć*
lignum, -i, n.	drvo
metus, -us, m.	strah, bojazan
palus, -udis, f.	bara
preces, -um, f. (obično u pl.!)	molba; molbe
rana, -ae, f.	žaba
truncus, -i, m.	deblo, panj

Pridjevi

in-utilis, -e	nekoristan, bezvrijedan
nimius, 3	odveć velik, prevelik
reliquus, 3	preostao; plur. ostali
terribilis, -e	strašan, užasan
timidus, 3	bojažljiv, strašljiv

Glagoli

careo, -ēre, -ui (s ablativom)	biti bez (nečega)
de-mitto, -is, -ere	spustiti
ob-secrare	zaklinjati, preklinjući moliti
se occultare	sakriti se
orare	moliti; moliti se
rego, -is, -ere	upravljati, vladati
suadeo, -ēre	savjetovati
terreo, -ēre, -ui, -itum	strašiti, plašiti

Prilozi

quondam	jednom, jedanput
timide	plašljivo

Svezice

ut (s konjunkt. da S. 23 i 24)	
ne (s konjunkt. da ne S. 23 i 24)	

Građa

Konjunktiv prezenta akt. i pas. sve četiri konjugacije.

Iz sintakse

Zavisne željne rečenice: S., 23a; namjerne rečenice: S., 24, 1.

XLII

Imenice

crux, crucis, f.	krst
Damon, -onis, m.	Damon
Dionysius, -i, m.	Dionizije mlađi, vladalac u Sirakuzi
matrimonium, -i, n.	ženidba, brak
(sororem alicui in matrimonium dare	sestru za nekoga udati)
obses, óbsidis, m.	jamac, talac
Phintias, -ae, m.	Fintija
reditus, -us, m	povratak
spatium, -i, n.	razmak; rok; vrijeme
sponsus, -i, m.	vjerenik, zaručnik
supplicium, -i, n.	ponizna molba; ovdje: smrtna kazna
Syracusae, -arum, f.	Sirakuza
triduum, -i, n.	tri dana, trodnevlje
(spatium tridui	rok od 3 dana)
tyrannus, -i, m.	tiranin, samovladar

Pridjev

mirus, 3	divan; ovdje: rijedak

Glagoli

adscribo, -is, -ere, -psi, -ptum	pripisati, pribrojati
ad-volare	doletjeti; ovdje: dotrčati
comprehendo, -is, -ere	skupiti, uhvatiti
con-servare	sačuvati, spasti; ovdje: pomilovati
de-sperare de re	očajavati zbog nečega
destinare	označiti, odrediti
ex-clamare	uzviknuti
figo, -is, -ere (cruci fígere	pribosti, pribiti na krst razapeti)
liberare urbem ab[1] hoste	osloboditi grad od neprijatelja
motus, 3 (part. perf. pasiva od movēre)	pokrenut, potaknut
saevio, -is, -īre, -ivi, -itum	bjesniti
(saevire *in* aliquem	bjesniti protiv koga)
temptare	pokazati, kazati
trado, -is, -ere	predati

Svezica

cum. (s konjunkt. *imperf.* i *pluskvamperf.* u vrem. rečenicama)	kad, dok

Građa

Konjunktiv imperfekta akt. i pas. sve četiri konjugacije.

Cum narrativum, cum u pripovijedanju, sa konjunktivom imperfekta (kad, dok) *S., 26d, 1.* — *Konjunktiv imperfekta* u zavisnim *željnim* i *namjernim* rečenicama: *S., 23b* i *24, 2.*

[1] Prijedlog *a (ab)* stoji pored glagola liberare samo uz lica; inače dolazi sam ablativ; na pr. *periculo* liberare.

XLIII

Imenice

Cyclops,-opis,m. Polyphemus, -i, m.	Kiklop, Polifem } jednooki gorostas
éxitus, -us, m.	izlaz; svršetak
ira, -ae, f.	srdžba
monstrum, -i, n.	čudo (vište)
Persae, -arum, m.	Persijanci
spelunca, -ae, f.	pećina, spilja
saxum, -i, n.	pećina; stijena

Pridjevi

brevis, e	kratak
caecus, 3	slijep
im-manis, e	golem, strašan
sublatus, 3 (re)	ohol, ponosan (zbog nečeg), uzoholjen (nečim)
turpis, e	sraman, sramotan
universus, 3	cio, čitav, sav

Glagoli

iactare	bacati
ir-ritare	dražiti, razljutiti
privare (re)	lišiti (nečega)
vidēri	činiti se, izgledati
(*videor* servatus esse	*čini se* da sam *ja* bio spasen)

Prilog

clam	tajno

Prijedlog

adversus (s akuz.)	protiv, prema

Svezica

cum (sa konjun. kad, pošto *pluskv.* u vrem. rečen.).	

Građa

Konjunktiv perf. i pluskvamperf. akt. i pas. sve 4 konjugacije.

Infinitiv perf. pasiva sve 4 konjugacije; (ovaj se infinitiv navodi ili u nom. *laudatus* (3) *esse* ili u akuz. *laudatum* (3) *esse.*

Iz sintakse

Cum narrativum sa konj. pluskvamperf. (kad, pošto): *S., 26, d. 2.*

Nominativus cum infinitivo: S. 32.

XLIV

Imenice

Antiochus,-i, m.	Antioh (ime mnogih sirskih kraljeva)
Croesus, -i, m.	Krez, bogati lidijski vladar)
Cyrus, -i, m.	Kir, persijski vladar
laqueus, -i, m.	konopac; zamka
natu (samo ablativ)	po rođenju
maior natu	stariji
minor natu	mlađi
opus, -eris, n.	djelo, posao
Pluto, -onis, m.	Pluton, bog podzemnog svijeta
Proserpina, -ae, f.	Prozerpina, žena Plutonova
Remus, -i, m.	Rem, brat Romulov

Pridjevi

avárus, 3	lakom
(avarus, -i, m.	lakomac)
potens, -entis	onaj koji može; kadar

Glagoli

ac-cipio, -is,-ere, -cēpi, -ceptum	primiti, dobiti
capio, -is, -ere, cēpi, captum	hvatati, uhvatiti; osvojiti
cupio, -is, -ere, -īvi (ii), -itum	željeti
facio, -is, -ere, fēci, factum[1]	činiti, raditi
fugio, -is, -ere, fūgi, fugitum	bježati, izbjegavati, pobjeći
inter-**ficio**, -is, ere, inter-fēci, inter-fectum	ubiti

Prilozi

sapienter	mudro, pametno
beatius	sretnije; ugodnije

Prijedlog

in (omne tempus)	za (uvijek), (za [u] svako vrijeme)

Svezica

ut (sa konjunktivom u posljed. rečen. S. 25)	(tako) da, te

Građa

Mješovita konjugacija (capio): svi oblici koji su dosad naučeni od I—IV konjugacije.

[1] Imperativ *fac!* Isto tako od dícere: *dic!* i od dúcere: *duc!* — Glagol *facio* ne tvori pasiv u oblicima, izvedenima od prezentske osnove.

XLV

Imenice

cacumen, -inis, n.	vrh (unac)
cena, -ae, f.	ručak
pueritia, -ae, f.	dječaštvo, djetinjstvo
voluptas, -tatis, f.	uživanje

Pridjevi

aptus, 3	zgodan, prikladan
tener, -era, -erum	nježan, tanak
víridis, -e	zelen

Glagoli

ad-do, -is, -ere	dodati
af-ficio, -is, -ere, -fēci, -fectum	djelovati; ispunjavati (na pr. veseljem)
divido, -is, -ere	dijeliti
errare	lutati, zalutati; griješiti
e-rudio, -is, -īre	obrazovati
ex-colo, -is, -ere	odgojiti, vaspitati
ex-erceo, -ēre, exercui, exercitum	vježbati
minuo, -is, -ere	umanjiti, odbijati
multiplicare	množiti, pomnožiti
oc-cido, -is, -ere	pasti; zapasti
(sole occidente	pri zalasku sunca)
peragrare	proputovati, obići
possideo, -es, -ēre	posjedovati
re-ficio, -is, -ere -feci, -fectum	opet činiti, okrijepiti
resonare	odjekivati

Prilozi

brevi (ablat.)	ukratko; ubrzo, uskoro
late	široko, naširoko
sero	kasno
suaviter	ugodno

Prijedlog

causa (dolazi iza riječi na koju se odnosi)	radi, poradi

Svezica

etsi (S., 29)	premda, i ako

Građa

Particip prezenta, gerundiv i gerund svih konjugacija.

Iz sintakse

Upotreba gerunda i gerundiva: *S., 21, a* i *b.*

XLVI

Imenice

agger, -eris, m.	nasip
dígitus, -i, m.	prst
fossa, -ae, f.	jarak
latus, -eris, n.	strana
murus, -i, m.	zid
passus, -us, m.	korak; (kod Rimljana: dvostruki korak = 1½ m.)
pecunia, -ae, f.	novac
sestertius, -i, m. (HS[1]; gen. plur. -ium)	sesterac (najobičniji rimski srebrni novac)
summa, -ae, f.	zbroj (doslovno: najgornje mjesto)

Pridjev

sex annos *natus*	šest godina *star* S., 7b)

Brojevi

aliquot (neodređeni broj, ne deklinira se)	nekoliko
mille pass*uum* ili mille pass*us*	1000 koraka = 1 rim. milja
duo milia pass*uum*	2000 koraka

Glagoli

quantum *abest?*	koliko je daleko?
cogitare	misliti, razmisliti
de-liberare	vagnuti (u duhu), promisliti
occupatus, 3 (occupatus in re	zaposlen zaposlen stvarju)

Građa

Glavni brojevi *(Cardinalia).*

Particip futura aktiva *svih konjugacija.*

Iz sintakse

Upotreba part. futura aktiva: S., 21c.

Akuzativ za oznaku (mjeru) prostora i vremena: S., 7a i b.

Primjedba

Annus duodecim mensum *est* = Godina *ima* 12 mjeseci *(S., 12).*

[1] Oznaka HS koja se upotrebljavala za ovaj srebrni rimski novac nastala je iz IIS = 2½ asa (II = dva; S = ½ lat. semi-). As je bio najmanji rimski novac od bakra.

XLVII

Imenice

Caesar, Caésaris, m.	Cezar
C. Iulius Caesar	Gaj Julije Cezar, rim. državnik i vojskovođa (100—44 prije Hr.)
Cannae, -arum, f.	Kana, mjesto u donjoj Italiji
coniurati, -orum, m.	zavjerenici
Iesus (gen., dat., abl. i vok. Iesu; ak. -um)	Isus
nummus, -i, m. (gen. plural numm*um*)	novac
Octavianus, -i, m.	Oktavijan, Cezarov posinak; kasnije:
Augustus	Avgust, samovladar (30 g. prije — 14 g. poslije Hr.)
P. Cornelius Scipio (-ionis)	Publije Kornelije Scipion
Africanus Maior (Minor)	Afrički Stariji (Mlađi)
principatus, -us, m.	prvenstvo; principat
saeculum, -i, n.	stoljeće, vijek

Pridjevi

civilis, -e	gradjanski
Punicus, 3	punski
(bello Punico	u punskom ratu)
quotus? (3)	koji? koliko?
(quota hora est?	koliko je sati?)

Glagoli

cónditus, 3 (part. perf. pas. od cóndere)	osnovan
ab urbe condita	od osnutka grada (tj. Rima)
creare	stvoriti, izabrati
nominare (u lat. s dva akuz.) S. 5, 1.	imenovati (koga nečim)
imperium *occupare*	dokopati se vlasti
pugnatur bello	u ratu se bori S. 15a)
regnare	kraljevati, vladati
triumphare de aliquo	slaviti pobjedu (trijumf) nad nekim

Prilozi

continenter	neprestano, neprekidno
inde (za vrijeme i mjesto)	odatle

Prijedlozi

ante (post) Christum natum	prije (poslije) rođenja Hristova (doslovno: rođena Hrista)

Građa

Redni brojevi *(Ordinalia).*
Oznaka vremena (S., 16b).
Infinitiv futura aktiva.

XLVIII

Imenice

Alexander Magnus	Aleksandar Veliki, vladar macedonski
conscientia, -ae, f.	saznanje, savjest
Diogenes, -is, m.	Diogen, grčki filozof
divum, -is, n.	vedro nebo
miseria, -ae, f.	nevolja, bijeda
munus, -eris, n.	dužnost; dar
philosophus, -i, m.	filozof

Pridjevi

aegrotus, 3	bolestan
geminus, 3	dvostruk, blizanački
(gemini fratres gemini, -orum,	blizanci)
obvius, 3	u susret (izišavši)
praeteritus, 3 (part. perf. pas. u pridjev. značenju	prošli, minuli

Glagoli

apricor, -ari, -atus sum	sunčati se
con-solor, -ari, -atus, sum	tješiti
ex-peto, -ere	zaiskati, zatražiti
fido, -ere, fisus sum	vjerovati, pouzdati se
hortor, -ari, atus sum	opominjati
largior, -īri, -itus sum	darivati, poklanjati
morior, mori, mortuus sum	umrijeti
patior, pati, passus sum	trpjeti, podnositi
proficiscor, proficisci, profectus sum	putovati. otputovati
re-cedo, -ere	ustupiti, odmaknuti se
re-vertor, re-verti (p. p. p. reversus)	vratiti se, vraćati se
sequor, sequi, secutus sum	slijediti
soleo, -ēre, solitus sum	običavati
vereor, -ēri, -itus sum	poštovati, bojati se

Prilozi

comiter	uljudno, učtivo
paullisper	malo

Svezica

an (u dvostrukom pitanju)	ili? ili možda?

Građa

Verba deponentia. — Verba semideponentia.

GRAMATIKA

Nauka o oblicima

§ 1

O pismu i izgovoru

Latinski jezik ima 24 slova:

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T U V X Y Z
a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u v x y z

a) Rimljani su pisali samo velikim slovima. Sada pišemo velikim slovima sva vlastita imena i one riječi koje su od vlastitih imena izvedene, na pr. Rōma (Rim), Rōmānus (rimski), a osim toga i svaku prvu riječ u rečenici.

b) Samoglasnici ili vokali (a, e, i, o, u, y) izgovaraju se u lat. jeziku ili kratko ili dugo. Znak za duge vokale je —, a za kratke ◡; na pr. īnsŭla. Dvoglasnici ili diftongi su uvijek dugi. Evo svih dvoglasnika: **au, ae,** (čitaj kao njem. ä), **oe,** (č. kao njem. ö), **ei,** (č.ej), **eu, ui,** (č. uj), **ai,** (č. aj), **oi,** (č. oj).

Bilješka. Ako treba da dva vokala koji se nalaze jedan pored drugoga odijeljeno izgovorimo, meće se na drugi vokal znak dijereze (rastave); na pr. aër (č. a-er), poëta (č. po-eta)!

c) O lat. suglasnicima ili konzonantima treba ovo znati:

1) **c** pred **e** (ae, oe, eu) i **i** (y) izgovaramo kao **c** (cella, Caesar, Sicilia); inače kao **k** (Camilla, Clara). Nekada se **c** u lat. izgovaralo kao **k** u svima slučajevima, a tek kasnije katkad i kao **c.** Pazi na ovake slučajeve; ac-cedo (ak-cedo) vacca (vaka), ali vaccae (vakce)!

Dodatak 1) Znakom **c** u početku se označavao i glas **g**; otud skraćeno C. = Gaius; Cn. = Gnaeus.

Dodatak 2) Slovo **k** se sačuvalo samo u riječi Kalendae i u kratici K (= Kaeso, ime).

2) Kratki slog **tĭ** pred vokalom izgovaramo kao **ci;** (u lat. nekada kao **ti**); na pr. natio; a kao **ti,** kad pred njim stoji **s** (bestia), **t** (Attius), **x** (mixtio) i u grčkim riječima (Miltiades). Dugo tī (totīus) izgovara se kao **ti.**

3) **i** služi također kao konzonant: Iulius, ius (= Julius, jus).

4) **q** dolazi samo u vezi s **u,** pa se **qu** izgovara kao **kv** (quis?); **ngu** izgovara se pred samoglasnicima kao **ngv** (lingua), a **su** kao **sv** (suavis).

5) **ch** izgovaramo kao **h** (pulcher), **ph** kao naše **f** (Philippus), **th** kao naše **t** (Thracia), **rh** kao naše **r** (rhetor).

6) Mi smo uobičajili da **s** između dva samoglasnika izgovaramo kao naše **z** (na pr. rŏsă, čitaj: roza); inače se izgovara kao **s** (na pr. salūtŏ).

§ 2

O naglasku

Dvosložne riječi imaju naglasak (accentus) na pretposlednjem slogu: tĕrra, Rōma. Trosložne i višesložne riječi također imaju naglasak na pretposlednjem slogu, ako je taj slog dug; na pr. persōna; no ako je pretposlednji kratak, onda je naglašen treći slog od kraja; na pr. tábŭla.

VRSTE RIJEČI

I Substantivum (imenica)

II Adiectivum (pridjev)

§ 3

O rodu imenica

Imenice su ili muškoga roda (māsculīna; skraćeno: m.) ili ženskoga (fēminīna; f.) ili srednjega (neutra; n.).

1) Sve imenice koje označuju muška lica, rijeke, vjetrove i mjesece u lat. su māsculīna, a one koje označuju ženska lica i drveta (stabla) jesu fēminīna. Ovo je prirodni rod.

Po rimskom shvaćanju bile su rijeke bogovi (riječni bogovi), a drveta njihove žene (šumske vile).

2) Kod ostalih imenica poznaje se rod po svršetku[1]) u nom. sing. Ovo je gramatički rod.

Slog je dug ili po prirodi (nātūrā), ako je u njemu dugi samoglasnik ili dvoglasnik, na pr. māter, aurum ili po položaju (positione), ako za kratkim samoglasnikom dolaze dva ili više suglasnika, odnosno dvostruki suglasnik (kao x= ks), na pr. fērre, dūx.

Dodatak 1) Slog je kratak, ako su suglasnici što dolaze iza samoglasnika mūta cum liquida (tj. bezvučni sa tekućim); na pr. mediŏcris, Perĭcles.

Dodatak 2) Slog ostaje kratak, ako za njegovim samoglasnikom stoji samoglasnik ili h (vōcālis ante vōcālem brevis): audĭo (ali audīmus), vĕho. Izuzimaju se riječi uzete iz grč. jezika.

§ 4

O deklinacijama

Imenice se sklanjaju u lat. jeziku po raznim deklinacijama koje nazivamo prema njihovoj osnovi (tj. osnovnom glasu) raznim nazivima. Osnova se najsigurnije može naći, ako u gen. plur.odbacimo nastavak. Na pr. rosa — rum; osnova rosa —, osnovni glas a! (Nepromjenljivi dio riječi — ovdje **ros** — naziva se korijen).

§ 5

a — ili I deklinacija

Singulāris			**Plurālis**
	Cāsūs (padeži)		
1 Nominatīvus	rŏsă	ruža	rosae
2 Genitīvus	rosae		rosā-**rum**
3 Datīvus	rosae		rosīs
4 Accusatīvus	rosăm		rosās
5 Vocatīvus	rosă!		rosae!
6 Ablatīvus	rosā		rosīs

[1]) Treba dobro razlikovati svršetak riječi od nastavka. Svršetkom nazivamo glas ili skup glasova koji stoji na kraju riječi. Tako na pr. od osnove corvo — glasi nominativ corvus; ovdje je **-us** svršetak, a samo s je nastavak.

U lat. su nom. i vok. sing. gotovo uvijek, a nom. i vok. plurala, te dativ i ablativ plur. uvijek jednaki.

Kao imenice a-deklinacije sklanjaju se i pridjevi u ženskom rodu (na -a); na pr. bona (dobra).

O rodu. a) Imenice a-deklinacije jesu feminina. b) Zašto su ipak māsculīna imenice kao agricŏla (seljak), nauta (mornar), scrība (pisar), Celtae (Kelti)? (§ 3, 1).

Dodatak: 1) Gen. sing. glasi familias (stariji oblik!) uz imenice pater i mater.

2) Dat. i abl. plur. od dea (božica) i filia (kći), kad su u vezi s deus (bog) i filius (sin) svršavaju se na **-abus**; dakle deis et deabus, filiis et filiabus.

§ 6

o — ili II deklinacija

A) Masculina na **-us**

	Sing.			Plur.
1 Nom.	servus	rob sluga,		servī
2 Gen.	servī			servō-**rum**
3 Dat.	servō			servīs
4 Acc.	servŭm			servōs
5 Voc.	servĕ!			servī!
6 Abl. (a)	servō		(a)	servīs

B) Neutra na **-um**

	Sing.		Plur.
1 Nom.	verbŭm	riječ	verbă
2 Gen.	verbī		verbō-**rum**
3 Dat.	verbō		verbīs
4 Acc.	verbum		verba
5 Voc.	verbum		verba
6 Abl.	verbō		verbīs

1 O rodu. a) Imenice o-deklinacije na **-us** jesu **māsculīna,** a na **-um neutra.** b) Feminina na **-us** prema prirodnom rodu jesu:

1) imena drveta na pr. fāgus (fāgus alta = visoka bukva);

2) imena zemalja, otoka i gradova (Aegyptus, Rhodus, Corinthus);

3) sama riječ koja znači zemlju (tlo): humus;

c) Neutrum na -us jeste imenica vulgus (svjetina, masa). Isto tako virus, -i, **n.** (otrov) i pelagus -i, **n.** (more).

2 Samo māsculīna na -us o-deklinacije tvore u singularu vokativ na **-e**; inače je vokat. uvijek jednak nominativu.

3 Kod svih lat. neutra je nom., akuz. i vok. sing. uvijek jednak; a i u pluralu su ova tri padeža između sebe jednaka, i svršavaju se uvijek na **-a.**

4 Masculinum i neutrum pridjeva na **-us** i **-um** deklinira se isto kao imenice **na -us** i **um,** a feminum na **-a** (kako je već spomenuto) kao **rōsa.**

Dodaci

1) Mjesto **-us** i **-um** nalaze se poslije **u** ili **v** takodjer stariji svršeci na **-os** i **-om**: mortuos (mjesto mortuus, mrtav), servos (= servus), servom (= servum).

2) Vlastita imena na **-aius, -eius, -ius,** imaju u vok. sing. **-i:** Aemilius-Aemilī! Caius-Caī! Pompeius-Pompeī! Isto tako: mī filī = moj sine!

3) Ove iste imenice, kao i imenice na **-ium,** imaju u gen. sing. češće stariji oblik na -i: Vergilius-Vergilī; consilium-consilī.

4) deus, -i, m., bog, ima u plur. pored dei (diī) dī, a u dat. i abl. plur. pored deis (dīis) dīs. — U lat. jeziku za vrijeme kršćanstva (t. zv. kršćanska latinština) glasi vokativ sing. Deus! O mī Deus! (kao nom.).

5) locus, -i, m. (mjesto) ima u plur. pored **locī,** (ōrum = pojedina mjesta, osobito u knjigama) i loca, (-ōrum; = mjesta, krajevi, predjeli).

6) Stari gen. plur. na **-um** (mjesto -ōrum) nalazi se kod imenica koje znače novac, mjeru i zvanje: nummus (novac) — **nummum**; sestertius (sesterac) **sestertium**; modius (mjera za žito, nešto preko 10 litara) — **modium,** triumviri (triumviri) — **triumvirum.** Stari oblik: **deum** (mjesto **deōrum**).

C) Masculina na -er

Singulāris

Nom. Voc.		puer dječak		magister učitelj
Gen.		puerī		magistrī
Dat.		puerō		magistrō
Acc.		puerum		magistrum
Abl.	(a)	puerō	(a)	magistrō

Plurālis

Nom. Voc.		puerī		magistrī
Gen.		puerō-**rum**		magistrō-**rum**
Dat.		puerīs		magistrīs
Acc.		puerōs		magistrōs
Abl.	(a)	puerīs	(a)	magistrīs

1) Kod imenica **o-deklinacije na -er** manjka u nom. sing. svršetak **-us,** a u voc. sing. **-e.**

2) Glas -e u slogu **-er** ili se nalazi u svima padežima kao kod puer ili samo u nom. i voc. sing. kao kod magister. To se opaža već u gen. sing.: puer, **pueri,** ali magister **magistri.**

3) Sve imenice **o-deklinacije na -er** jesu **māsculīna.**

4) Imenica **vir** (muž, čovjek u muževnoj dobi) deklinira se kao puer: viri, viro, virum, vir, viro itd.

5) Masculinum pridjeva na **-er** deklinira se isto kao imenice na **-er,** a fem. **-(e)ra** i neutrum na **-(e)rum** kao rosa i verbum.

§ 7

Pridjevi o- i a- deklinacije

a) **bŏnus, bŏna, bŏnum, dobar;** b) **lĭbĕr, lĭbĕra, lĭbĕrum** slobodan; c) **pulcher, pulchra, pulchrum** lijep.

Padeži	Singulāris			Plurālis		
	1 Masc.	2 Fem.	3 Neutr.	Masc.	Fem.	Neutr.
a) Nom.	bonŭs	bonă	bonŭm	bonī	bonae	bonă
Gen.	bonī	bonae	bonī	bonō-rum	bonā-rum	bonō-rum
Dat.	bonō	bonae	bonō	bonīs	bonīs	bonīs
Acc.	bonŭm	bona-m	bonum	bonōs	bonās	bona
Voc.	bonĕ	bona	bonum	bonī	bonae	bona
Abl.	bonō	bonā	bonō	bonīs	bonīs	bonīs
b) Nom. (Voc.)	lĭber	libera	liberum	liberī	liberae	liberă
Gen.	lĭberī	liberae	liberī	liberō-rum	liberā-rum	liberō-rum
Dat.	lĭberō	liberae	liberō	liberīs	liberīs	liberīs
Acc.	lĭberum	libera-m	liberum	liberōs	liberās	libera
Abl.	lĭberō	liberā	liberō	liberīs	liberīs	liberīs
c) Nom. (Voc.)	pulcher	pulchra	pulchrum	pulchrī	pulchrae	pulchră
Gen.	pulchrī	pulchrae	pulchrī	pulchrō-rum	pulchrā-rum	pulchrō-rum
Dat.	pulchrō	pulchrae	pulchrō	pulchrīs	pulchrīs	pulchrīs
Acc.	pulchrum	pulchra-m	pulchrum	pulchrōs	pulchrās	pulchra
Abl.	pulchrō	pulchrā	pulchrō	pulchrīs	pulchrīs	pulchrīs

1) Kao imenice na **-us** imaju i m a s c u l i n a pridjevâ **-us, -a, -um** i voc. sing. za muš. rod **-e;** od **bonus** — **bone!**

2) I kod pridjeva **- e -** iz nom. sing. ili ostaje u svim oblicima kao liber, **libera, liberum** ili samo u nom. i voc. sing. muškoga roda kao pulcher, **pulchra, pulchrum.** Usporedi: puer, pueri i magister, **magistri!**

3) Pridjev dexter, (desni) ima obadva oblika; dakle: dexter, **dextera,** dexterum i dexter, dextra, dextrum.

D o d a t a k: Slično se deklinira i pridjev s a t u r, satura, saturum (= sit) pun.

§ 8

e — ili V deklinacija

	Sing.	Plur.
Nom. (Voc.)	rē-s stvar	rēs
Gen.	rĕ-ī	rē-rum
Dat.	rĕ-ī	rē-bus
Acc.	rē-m	rēs
Abl.	rē	rēbus

1) Nom. sing. tvori se sa **-s: re-s;** isp. **servus!**

2) U gen. i dat. sing. je **e** samo p o s l i j e v o k a l a **dugo:** diēi, inače k r a t k o: rĕi, fidēi (fidēs = vjernost).

3) Potpuni plural imaju d i ē s i r ē s.

4) **O rodu:** Imenice ove deklinacije jesu **femininа.** **Māsculīna** su samo d i e s i m e r i d i e s (podne).

D o d a t a k: Dies je žen. roda kad znači neki određeni dan t. j. rok, vrijeme (diē constitută: na određeni rok).

§ 9

u — ili IV deklinacija

a) M a s c u l i n a na **-us**

	Sing.	Plur.
Nom. (Voc.)	cāsŭ-s pad, padež	cāsūs
Gen.	cāsū-s	cāsŭ-um
Dat.	cāsūī	cāsĭbus
Acc.	cāsŭ-m	cāsūs
Abl.	cāsū	cāsĭbus

b) Neutra na **-u: cornū**, rog, krilo (kod vojske).

Sing. cornū, cornūs, cornū, cornū, cornū,

Plur. cornu-ă, cornu-ŭm, cornĭbŭs, cornu-ă, cornĭbŭs.

Bilješke:

1) cāsu-**s**: nominativ se tvori sa -s: isp. servus i res!

2) dŏmus, -us, f. (kuća) ima po **o**-deklinaciji abl. sing. domō i acc. plur. domōs. — Neke imenice na **-us** imaju dat. i abl. plur. na **-ubus**; na pr. arcus (luk) — arcubus, portus (luka) — portubus itd.

3) **O rodu.** — Imenice **u**-deklinacije na **-us** jesu **masculina.** — Feminina su: acus igla, domus kuća, manus ruka, porticus trijem, tribus tribus, Idūs (Iduum) Ide, 13 na dan u mjesecu (15 dan u martu, maju, julu i oktobru).

Neutra su imenice na **-u,** kao cornu i genu (koljeno).

§ 10

Konzonantska i -i ili III deklinacija

Osnova imenica po III deklinaciji svršava se ili na konzonant (na pr. pastor, pastir; gen. plur. pastor-um) ili na **-i** (mare, more: mari-um).

U ovoj su deklinaciji većinom jasno odijeljeni padežni nastavci od osnove.

§ 11

1) Konzonantske osnove

A) Osnove s trajnim suglasnikom; masculina i feminina

Osnova se svršava na trajni[1]) suglasnik (l, m, n, r, s).

		Sing.		
Nom. (Voc.)		pāstor **pastir**		homō čovjek
Gen.		pāstōr-**is**		homĭn-**is**
Dat.		pāstōr-**ī**		homin-**ī**
Acc.		pāstōr-**em**		homin-**ĕm**
Abl.	(a)	pāstōr-**ĕ**	(ab)	homin-**ĕ**
		Plur.		
Nom. (Voc.)		pāstōr-**ēs**		homin-**ēs**
Gen.		pāstōr-**um**		homin-**ŭm**
Dat.		pāstōr-**ibus**		homin-**ĭbŭs**
Acc.		pāstōr-**es**		homin-**ēs**
Abl.	(a)	pāstōr-**ibus**	(ab)	homin-**ĭbŭs**

[1]) Trajnim suglasnicima nazivaćemo one koji se mogu, po volji, dugo izgovarati. Pokušajte to s konzonantima: **l, m, n, r, s**!

Sbutega Vb

1) Imenice s osnovom na trajne suglasnike:

a) na **-or, -ōris** kao amōr, amōris, m. (ljubav);

b) na **-ōs, -ōris** kao mōs[1], mōris, m. (običaj);

c) na **er, -ĕris** kao carcer, cárcĕris, m. (zatvor).

Ovamo spada i pridjev: pauper, pauperis, m., f., (siromašan);

d) na **-er, -ris** (bez e) kao pater, patris, (otac);

e) na **-is, -ĕris** kao cinis, cineris m. (pepeo); pulvis, púlveris, m. (prah, prašina);

f na **-l** kao cōnsul, cōnsulis (konzul); sōl, sōlis, m. (sunce); sāl, sălis m. (so);

g) na **-m:** hiems, hiem-is, f. (zima); (jedina ovaka riječ);

h) na **-n** (-ō, -ōnis), kao sermō, sermōnis, m. (razgovor), religiō, religiōnis, f. (vjera);

s pokraćivanjem i promjenom nenaglašenog osnovnog vokala kao homō, hómĭnis (-ō, -ĭnis): ōrdō, ordĭnis, m. (red), origō, orígĭnis, f. (porijeklo), māgnitūdō, māgnitúdĭnis (veličina).

Osnove na **r** ili **s**

Osnova na **-l**

Osnova na **-m**

Osnove na **-n**

2) Nominativ singulara nema nastavka. — Osnove na **-n** gube u nom. sing. ovo **-n**: osnova sermōn- nom. sing. sérmō. Imenice hiem-**s** (hiem-is) i sanguis (sanguĭn-is, m. (krv) tvore nom. sing. sa **s.**

3) Za što lakše upoznavanje gram. roda treba dobro paziti na svršetke u nom. i gen. sing. (na pr. -or, -ōris; -os, -ōris itd.).

Navedene osnove pod 1 (a do h) jesu masculina osim imenica na **-iō, -iōnis** (religiō); **-ō, -ĭnis** (orīgō, magnitūdō, ali ōrdō, **m.**) koje su ženskog roda; **feminina** su također i **arbor,** arbŏris (drvo) i **hiems.**

B) Imenice s trenutnim[2]) suglasnikom u osnovi (u nominativu sa -s).

Feminina i masculina

Osnova se svršava na: **g, c** (= **k**); **d, t; b, p.**

[1]) mōs, mōris (osnova mos): **s** između vokala postaje **r** (zakon o glasu r).

[2]) Trenutnim suglasnicima nazvaćemo one, kojih izgovor traje samo jedan trenutak.

Sbutega Vb

lēx (lēg-is,f.) ; **vōx** (voc-is,f.) ; **laus** (laud-is,f.) ; **virtūs** (virtūt-is,f.)
zakon glas (po)hvala vrlina

		Singularis		
Nom. (Voc.)	lēx	vōx	laus	virtūs
Gen.	lēg-**ĭs**	vōc-**is**	laud-**is**	virtūt-**is**
Dat.	lēg-**ī**	vōc-**ī**	laud-**ī**	virtūt-**ī**
Acc.	lēg-**ĕm**	vōc-**em**	laud-**em**	virtūt-**em**
Abl.	lēg-**ĕ**	vōc-**e**	laud-**e**	virtūt-**e**
		Pluralis		
Nom. (Voc.)	lēg-**ēs**	vōc-**ēs**	laud-**ēs**	virtūt-**ēs**
Gen.	lēg-**um**	vōc-**um**	laud-**um**	virtūt-**um**
Dat.	lēg-**ibus**	vōc-**ibus**	laud-**ibus**	virtūt-**ibus**
Acc.	lēg-**ēs**	vōc-**ēs**	laud-**ēs**	virtūt-**ēs**
Abl.	lēg-**ibus**	vōc-**ibus**	laud-**ibus**	virtūt-**ibus**

1) Nom. sing. tvori se sa **s**. Grleni (guturalni) glasovi g, c + **s** daju x, zubni (dentalni) se gube pred **s**, usmeni (labijalni) **b, p** ostaju nepromijenjeni.

2) Primjeri za ove osnove:

a) na **g**: rēx, rēgis. m. (kralj), grĕx, grĕgis, m. (stado, gomila);

b) na **c**: pāx, pācis, f. (mir), iūdex, iúdicis, m. (sudac);

c) na **d**: pēs, pĕdis, m. (noga); lapis, lapĭdis, m. (kamen);

d) na **t**: cīvitās, cīvitātis, f. (država); salūs, salūtis, f. (spas); mīles, mīlitis, m. (vojnik); pridjev: dīves, dīvitis, m. f. (bogat);

e) na **b**: plēbs, plēbis, f. (puk);

f) na **p**: opēs, opum, f. (bogatstvo, moć).

3) Nenaglašeni osnovni vokal često se mijenja: iūdex, iūdicis; mīles, mīlitis (isp. homō, hóminis!)

4) **O rodu** ovih imenica. — Imenice u nom. sa **s** su **feminina.**

Masculina su, pored onih što znače muško lice, — grex, lapis, pēs, zatim imenice na -ex, -icis kao pollex, pollĭcis (palac) i na -es, -itis kao līmes, līmitis (granica).

C) Neutra s trajnim i trenutnim suglasnicima u osnovi

	nōmen n. (ime)		**tempus** n. (vrijeme)	
	Sing.	Plur.	Sing.	Plur.
Nom. (Voc.)	nōmen	nōmin-**a**	tempus	tempor-**a**
Gen.	nōmĭn-**is**	nōmin-**um**	tempor-**is**	tempor-**um**
Dat.	nōminī	nōmin-**ibus**	tempor-**i**	tempor-**ibus**
Acc.	nōmen	nōmin-**a**	tempus	tempor-**a**
Abl.	nōmin-ĕ	nōmin-**ibus**	tempor-ĕ	tempor-**ibus**

1) Osnove s trajnim suglasnikom (bez **s** u nominativu):

a) na **-men, -minis** kao nomen, nominis;
b) na **-ur, -ŭris** kao guttur, gutturis (grlo);
c) na **-ur, -ōris** kao rōbur, roboris (snaga);
d) na **-or, -ōris** kao marmor, marmōris (mramor);
c) na **-us, -ĕris** kao genus, géneris (rod);
pridjev vetus (m., f., n., veteris: star);
f) na **-us, -ŏris** kao tempus, temporis;
g) na **-us, -ūris** kao iūs, iūris (pravo).
h) zatim **aes,** aeris (bakar); **ōs,** ōris (usta); **ŏs,** oss-is (kost); **iter,** itíner-is (put, putovanje); **vēr,** vēr-is (proljeće); **cadāver,** cadāver-is (lješina), **mel,** mell-is (med).

2) Osnove s trenutnim suglasnikom (bez **s** u nominativu):

lac, lact-is (mlijeko); **caput,** capit-is (glava); **cor, cord-is** (srce).

3) Nominativ singulara nema nastavka!

Dodatak 1) Svršuje li se osnova na dva konzonanta, onda krajnji konzonant u nom. sing. otpada: oss-os; mell-mel; lact-lac; cord-cor.

Dodatak 2) Imenice koje pripadaju ovoj grupi i koje znače životinje nisu neutra: vultur, vulturis, m. (jastrijeb), lepus, lepōris, m. (zec), mūs, mūris, m. (f.) miš.

§ 12

2) Mješovite osnove

a) **avis** f. ptica b) **urbs** f. grad;

	Sing.		Plur.	
Nom. (Voc.)	avi-**s**	avē**s**	urb-**s**	urb-ē**s**
Gen.	av-**is**	avi-**um**	urb-**is**	urbi-**um**
Dat.	avī	avi-**bus**	urb-ī	urbi-**bus**
Acc.	av-**em**	av-ē**s**	urb-**em**	urb-ē**s**
Abl.	(ab) av-ĕ	(ab) avi-**bus**	(in) urb-ĕ	(in) urbi-**bus**

1) Kao avis sklanjaju se i imenice na **-es** (-is): vulpēs, vulpis, f. (lisica).

2) Sve ove imenice imaju u gen. plur. **ium.** Njihova osnova svršuje se sa **-i-**: avi-, urbi-, ali također i bez **i**: av-, urb-. (Mješovite osnove!) Njihova deklinacija je pomiješana iz konzonantske i i-deklinacije.

3) Nom. sing. tvori se nastavkom **s**; ovo **s** nemaju imenice koje se u nom. sing. svršuju na r: imber, imbr-is, m. (kiša).

4) Kao mješovite osnove (gen. plur. -ium) sklanjaju se:

a) jednakosložne imenice na **-is** i na **-ēs** tj. imenice na **is** i **ēs** koje u nom. i gen. sing. imaju isti broj slogova, kao avis-avis i vulpes-vulpis;

b) imenice kojima se osnova svršuje na **dva** ili **više** suglasnika: na pr. urbs, urb-is. Take su imenice: arx, arc-is, f, (kula, tvrđava), pars, part-is f. (dio), nox, noct-is f. (noć), gens, gent-is, f. (rod); linter, lintr-is, f. (čamac); venter, ventr-is, m. (stomak).

Dodatak: Nisu mješovite, već konzonantske osnove (gen. plur. -um):

a) canis, canis, m. f. (pas), gen. plur. can-**um**; iuvenis, iuvenis, m. (mladić), iuven-**um**. Također mēnsis, -is, m. (mjesec) ima ponajviše mēns-**um**. Isto tako sēd**um** od sēdes, -is, f. (sjedište); vāt**um** (također vātium) od vātēs, -is, m. f. (prorok).

b) pāter (otac), māter (mati), frāter (brat), parentēs m. (roditelji): gen. plur. na **-um**; samo katkad paren**tium.**

5) **O rodu.** Mješovite osnove su feminina.

Masculina su:

a) jednakosložne na **-cis** kao piscis, -is (riba) i na **-nis** kao finis, -is (granica), a isto tako collis, -is (brežuljak), mēnsis, -is (mjesec), orbis, -is (krug), unguis, -is (nokat);

b) dēns, dĕntis (zub), fōns, fŏntis (izvor), mōns, mŏntis (brijeg), pōns, pŏntis (most); imber imbris; venter, ventris.

§ 13

3) i - osnove

A) Feminina (jednakosložne na **-is**)

turris f. toranj

Sing. turri-s, turris, turrī, turri-**m**, turrī;

Plur. turres, turri-**um**, turri-bus, turr-ēs (katkad -īs), turri-bus.

1) Ovakve imenice zadržavaju osnovno **i** osim u gen. plur. također u acc. sing. (i plur.) i abl. sing.: **-im, -ī, -ium.**

2) Kao turris sklanjaju se:

a) imena gradova i rijeka na **-is:** Neāpolis, Tiberis **(m.)**

b) febris (groznica), sitis (žeđ), puppis (krma), secūris (sjekira).

3) Pazi na imenicu **vis** (snaga)! Non. Sing. **vis,** acc. **vim,** abl. **vī** (samo 3 padeža u sing.); plur. vīres, vīr**ium**, vīribus, vīrēs, vīribus.

B) Neutra na **-e, -al, -ar**

măre n. more

	Nom.	Gen.	Dat.	Acc.	Abl.
Sing.	mare	maris	marī	mare	(in) marī
Plur.	mari-**a**	mari-**um**	mari-**bus**	mari-**a**	(in) mari-**bus**

1) Kao na **-e** sklanjaju se i neutra na **-al, -ālis** (animal, animālis: živo biće, životinja); i na **-ār -āris** (exemplār, exemplāris: primjer, uzor).

2) Ova neutra imaju kao **i**-osnove u abl. sing. **-ī,** u nom. i acc. plur. **-ia,** u gen. plur. **-ium.**

3) Nom. sing. je bez nastavka. Osnovno **i** pojavljuje se ovdje kao **e** (mare) ili je iščezlo (animal, exemplar),

§ 14

Adiectiva III deklinacije

a) **ācer, ācris, ācre** oštar b) **omnis, omne** svaki, čitav; pl. svi c) **sapiens** mudar

		Sing.			Plur.	
a)	Nom.	ācer	ācrĭ-**s** acrĕ	ācrēs	ācrēs	ācri-**ă**
	Gen.		ācr-**is** (m., f., n.)		ācri-**ŭm** (m., f., n.)	
	Dat.		ācr-**ī** (m., f., n.)		ācrĭ-**bŭs** (m., f., n.)	
	Acc.	ācr-**ĕm**	ācr-**ĕm** ācr-ĕ	ācrēs	ācrēs	ācri-**ă**
	Abl.		ācrī (m., f., n.)		ācrĭ-**bŭs** (m., f., n.)	
b)	Nom.	omni-s (m., f.)	omne (n.)	omnēs (m., f.)	omni-**a** (n.)	
	Gen.		omn-**is** (m., f., n.)		omni-**um** (m., f., n.)	
	Dat.		omnī		omni-**bus** (m., f., n.)	
	Acc.	omn-**em** (m., f.)	omne (n.)	omnēs (m., f.)	omni-**a** (n.)	
	Abl.		omnī (m., f., n.)		omni-**bus** (m., f., n.)	
c)	Nom.	sapiēns (m., f., n.)		sapientēs (m., f.)	sapienti-**a** (n.)	
	Gen.		sapiĕnt-**is** (m., f., n.)		sapienti-**um** (m., f., n.)	
	Dat.		sapientī (m., f., n.)		sapienti-**bus** (m., f., n.)	
	Acc.	sapient-**em** (m., f.)	sapiens (n)	sapient-**ēs** (m.f.)	sapienti-**a** (n.)	
	Abl.		sapienti (m., f., n.)		sapienti-**bus** (m., f., n.)	

1) Gotovo svi pridjevi III deklinacije svršavaju se u abl. sing. na **-ī**, nom., acc. i voc. plur. sred. roda na **-ia**, a u gen. pl. na **-ium.**

2) Po III deklinaciji ima pridjeva:

a) s t r i s v r š e t k a kao **ācer, ācris, acre**; **céleber, celebris, celebre** (slavan); **celer, celeris, celere** (brz) itd.

b) s d v a s v r š e t k a kao **omnis**, (m., f.), **omne** (n); facilis, facile; fortis, forte (hrabar), itd.

c) s j e d n i m s v r š e t k o m kao sapiēns (m., f., n.), gen. sapiĕntis; cōnstāns, constăntis (čvrst, postojan); expers, expertis (bez dijela, nemajući); audāx, audācis (smion); fēlīx, fēlīcis (sretan); atrōx, atrōcis (grozan, užasan); simplex, simplicis (jednostavan); pār, păris (jednak) itd.

3) Svršetke konzonantskih osnova **(-e, -a, -um)** imaju:

a) dīves, dīvitis (bogat); dīvit-**e**, divit-**um**

pauper, pauperis (siromašan): pauper-**e**, pauper-**um** (bez neutr. plur.)

vetus, veteris (star); veter-**e**, veter-**a**, veter-**um**;

victor, victoris (pobjednički): victor-**e**, victor-**um.**

Neutr. plur. victrīc-**ia** od victrix, f. (na pr. arma victrīcia).

Isto tako imaju **-e, -um**: prīnceps (prvi), principis itd.

b) Komparativi na -ior, -ius, (-iōre, -iōra, -iōrum).

4) Participi prezenta imaju **-e, -ia, -ium:**

praesēns (prisutan): praesente, praesentia, praesentium.

D o d a t a k: Participi u p r i d j e v s k o j u p o t r e b i imaju u abl. sing. **-i**, a u glagolskoj ili imeničkoj **-e**: in praesenti perīculō, a sapientī virō (sapiens je upravo part. prez. od sapiō, sapĕre: biti mudar). Naprotiv mē praesente (u mojoj prisutnosti), ā sapiente (od mudraca).

§ 16

Deklinacija grčkih riječi

Imenice uzete iz grčkoga sačuvale su u pojedinim padežima grčke nastavke, odnosno svršetke.

a) **a- deklinacija:** Masculina na **-ās** i **-ēs:** Aenēā, -ae; Anchīsēs, ae.

Neke a-osnove na **-es** sklanjaju se po III (konzonantskoj) deklinaciji: Alcibiădēs, -is.

Feminina na **-e** (odnosno na **-a**): Nioba, -ae (pored Niŏbē, -ēs).

b) **o-deklinacija:** Nom. sing. na **-os,** (m.) i **-on** (n.); Dēlos, Ilion. Gen. plur. na **-on**: Geōrgicōn (nom. Geōrgica, n.).

O- i **a-deklinacija:** Acc. sing. na **-n**: Aeneān (-am), Niōbēn, Dēlon. Voc. sing. uvijek bez **-s**: Aenēā, Anchīsē (-ā), Orphe**u** (od Orphe**us**).

c) **Treća deklinacija:**

Nom. sing. na **-on**: Dāmōn (gen. Damōnis), Arīōn (Arīŏnis); mjesto -ōn često **-ō**: Solō, Solōnis. — Isto tako: Pháëthōn, Phaëthŏntis.

Nom. sing. na **-es** mjesto grčkoga **-ēs** ili **-eus:** Sōcrătēs, -is; Achillēs, -is; Ulixēs, -is. — U gen. sing. često i (koje je nastalo od -eī): Achillī, Ulixī.

Gen. sing. na **-os:** Aenëidos (pored -dis; nom. Aeneis, f. = Enejida).

Acc. sing. na **-a**: āëra (-em; nom. āēr, m. zrak); Hectōra (od Hector, -ŏris); na **-n**: poēsin (-im, nom. poēsis, -is, f. pjesma, spjev).

Nom. plur. na **-ēs:** Trōēs, Trojanci.

Gen. plur. na **-eōn** (kod imenica na **-is** u nom. i gen.): metamorphōsĕōn, nom. sing. metamorphōsis, -is, f. (preobrazba).

Dat. (abl.) plur. na **-is** kod neutra koja se svršuju na **-ma, -mătis**: poēmatis (nom. sing. poēma, n. pjesma).

Acc. plur. na **-ăs**: Trōăs; ovaj se akuzativ nalazi i kod ostalih stranih imenica: Allóbrogăs, Língonăs (nom. plur. -ēs).

§ 17

Izloženih pravila o rodu ne drže se ova imena životinja: vultur, lepus i mus jesu **masculina,** a grus (ždral) i sus (svinja) **feminina.**

§ 16 Gramatički rod imenica III deklinacije (u pregledu)

Konzonantske osnove		-i i mješovite osnove	
Osnove s trajnim suglasnikom	Osnove s trenutnim suglasnikom	mješovite osnove	i-osnove
Masculina			
-or, -ōris (kao amor), **-os, -ōris** (kao mōs), **er,** -eris (kao carcer), **-is,** -eris (cinis, pulvis), **-ō, -onis** (kao sermo), ipak **ōrdō,** ordinis	Jednakosložne imenice na **-cis** i **-nis** (kao piscis i finis) a isto tako **collis, mensis, orbis**	**dēns, fōns, mōns, pōns: imber, venter**	
sanguīs, **-inis; sāl, sol**	**grex, lapis, pēs,** kao i **-ex, -icis** (pollex) nal **-es, -itis** (limes)		
Feminina			
-iō, -ionis (kao religiō), **-ō,** -ĭnis (kao origo, i na tūdō) izuzevši **arbor; hiems.**	Osnove s trenut. suglasnikom sa **-s** u nominativu: kao lēx, lēgis; vōx, vōcis; laus, laudis; virtūs, virtūtis; plebs, plēbis; opēs, opum izuzevši	Jednakosložne na **-is** i **-ēs** (kao avis i vulpēs) izuzevši	Imenice s osnovom na **dva** ili **više suglasnika** (kao urbs **urb-is**) izuzevši
Neutra			
men, -minis (kao nōmen), **-ur** -uris (kao guttur), **-ur,** -ŏris (kao rōbur), **-or,** -ōris (kao marmor), **-us,** -eris (kao genus), **-ūs,** -ōris kao tempus), **-us,** -ūris (kao iūs), **aes, ōs, ŏs, iter, ver, cadāver, mel**	Osnove s trenut. sugl. bez **-s** u nominativu: **lac, caput, cor**		**-i** osnove bez **-s** u nom.: **nom. na -e, -al, -ar** (kao mare, animal, exemplar), (abl. sing. **-i,** nom. acc. voc. pl. **-ia,** gen. pl. **-ium**)
Genitiv plurala **-um**		Genitiv plurala **-ium**	

-i osnove sa **-s** u nominativu: nominativ na **-is** (kao turris) (acc. sing. **-im**; abl. sing. **-i,** gen. pl. **-ium**)

Pregled svih deklinacija

		Singulāris				
		Nom. (Voc.)	Gen.	Dat.	Acc.	Abl.
a-dekl.		rosă	rosae	rosae	rosă-m	rosā
o-dekl.		servŭs (Voc. serve) puer magister verbŭm *n.*	servī puerī magistri verbī	servō puerō magistrō verbō	servum puerum magistrum verbum	ā servō ā puerō ā magistrō verbō
e-dekl.		rē-s diē-s	rĕ-i diē-i	rĕ-i diē-ī	rĕ-m diĕ-m	rē diē
u-dekl.		cāsŭ-s cornū *n.*	cāsū-s cornū-s	cāsu-ī cornū	cāsŭ-m cornū	cāsū cornū
Treća deklinacija	Konzonantske osnove	pāstor homō lex virtūs nomen *n.* tempus *n.*	pāstōr-is homin-is lēg-is virtūt-is nōmin-is tempor-is	pastōr-ī homin-ī lēg-ī virtūt-ī nōmin-ī tempor-ī	pāstōr-ĕm homin-em lēg-em virtūt-em nōmen tempus	pāstōr-ĕ homin-ē lēg-ĕ virtūt-ĕ nōmin-ĕ tempor-ĕ
	Mješovite osnove	avi-s urb-s	av-is urb-is	avī urbī	av-em urb-em	av-ĕ urb-ĕ
	i-osnove	turri-s mare *n.*	turr-is mar-is	turrī marī	turri-m mare	turr-ī mar-ī

		Pluralis				
		Nom. (Voc.)	Gen.	Dat.	Acc.	Abl.
a-dekl.		rosae	rosā-rum	rosīs	rosās	rosīs
o-dekl.		servī puerī magistrī verbă	servō-rum puerō-rum magistrō-rum verbō-rum	servīs puerīs magistrīs verbīs	servōs puerōs magistrōs verbă	ā servīs ā puerīs a magistrīs verbīs
e-dekl.		rēs diē-s	rē-rum diē-rum	rē-bus diē-bus	rēs diēs	rē-bus diē-bus
u-dekl.		cāsus cornu-a	cāsu-um cornu-um	cās-ĭbus corn-ĭbus	cāsus cornu-a	cās-ĭbus corn-ĭbus
Treća deklinacija	Konzonantske osnove	pāstōr-ēs homin-ēs lēg-ēs virtut-ēs nōmin-a tempor-a	pāstōr-um homin-um lēg-um virtut-um nōmin-um tempor-um	pāstōr-ĭbus homin-ĭbus lēg-ĭbus virtūt-ĭbus nōmin-ĭbus tempor-ĭbus	pāstōr-ēs homin-ēs lēg-es virtut-es nōmin-a tempor-a	a pāstōr-ibus ab homin-ibus lēg-ibus virtūt-ibus nōmin-ibus tempor-ibus
	Mješovite osnove	avēs urbēs	avi-um urbi-um	avi-bus urbi-bus	av-es urb-es	ab avi-bus urbi-bus
	i-osnove	turrēs mari-a	turri-um mari-um	turri-bus mari-bus	turres (is) mari-a	turri-bus mari-bus

§ 18

B) Poredba (komparacija) pridjeva

I u latinskom postoje 3 stepena (grādus) poredbe pridjeva (comparātio adiectivōrum): 1 stepen ili positīvus, 2 stepen ili comparātīvus i 3 stepen ili superlātīvus.

1) Pravilna poredba

a) **Komparativ**

Pozitiv		Gen. sing.	Komparativ (m. f.)	Komparativ (n.)
altus	visok	alt-ī	**altior**	**altius**
līber	slobodan	līber-ī	**līberior**	**līberius**
pulcher	lijep	pulchr-ī	**pulchrior**	**pulchrius**
ācer	oštar	ācr-is	**ācrior**	**ācrius**
fortis	hrabar	celer-is	**celerior**	**celerius**
celer	brz	fort-is	**fortior**	**fortius**
sapiēns	mudar	sapient-is	**sapientior**	**sapientius**
fēlix	sretan	fēlīc-is	**fēlīcior**	**fēlīcius**
simplex	jednostavan	simplic-is	**simplicior**	**simplicius**

Komparativ se tvori tako da se mjesto genitivnog završetka **-i** ili **-is** doda za muš. i žen. rod **-ior**, a za srednji **-ius.**

Deklinacija komparativa

	Sing.		Plur.	
Nom.(Voc.)	altior (m.f.)	altius (n.)	altiōrēs (m.f.),	altiora (n.)
Gen.		altiōris		altiōrum
Dat.		altiōri		altiōribus
Acc.	altiōrem (m. f.)	altius (n.)	altiōrēs (m.f.),	altiora (n.)
Abl.		altiōre		altiōribus

Komparativi svih lat. pridjeva sklanjaju se po konzonantskoj (III) deklinaciji; isp. pastor i altior! Prema tome, oni imaju u abl. sin. **-e**, u nom., acc. i voc. pl. za srednji rod **-a**, a u gen. pl. **-um.**

§ 19

b) **Superlativ**

Pozitiv		Gen. sing.	Superlativ
altus	visok	alt(-ī)	**altissimus**
fortis	hrabar	fort(-is)	**fortissimus**
sapiēns	mudar	sapient(-is)	**sapientissimus**
fēlīx	sretan	fēlīc(-is)	**fēlīcissimus**
simplex	jednostavan	simplic(-is)	**simplicissimus**

1) Superlativ se kod većine pridjeva u lat. jeziku tvori na taj način da se mjesto genitivnog svršetka **-ī** ili **-is** doda **-issimus** (-a, -um).

2) Svi pridjevi na **-r** (u nom. sing.) tvore superlativ tako da se na nominativni oblik doda **-rimus**: pulcher**-rimus**, liber**-rimus**, acer**-rimus**, celer**-rimus** itd.

Dodatak: Isto tako ima vetus, gen. veteris, star, superlativ veterrimus; komparativ glasi vetustior (od vetustus, 3.).

3) Na **-illimus** imaju superlativ: **facilis, difficilis, similis, dissimilis, humilis, gracilis,** pa glase: fac**illimus,** sim**illimus** itd. (Pazi: **facillimus!**)

4) Svi se superlativi sklanjaju po **o-(a-)** deklinaciji.

§ 20

2) Nepravilna komparacija

1) māgnus (velik)	**maior, maius** (veći), **maximus** (najveći)
2) parvus (malen)	**mĭnor, mĭnus** (manji), **minimus** (najmanji) (n. manje)
3) bonus (dobar)	**mĕlior, mĕlius** (bolji), **optimus** (najbolji)
4) mălus (zao)	**peior, pĕius** (gori), **pessimus** (najgori)
5) multus (mnogo)	**plūs**(gen.plūris),n.(više) **plūrimum** (najviše)
6) multī (mnogi)	**plūrēs, plūra** (više njih), **plūrimi** (najv.njih) gen. plur. **plūrium**

Pazi! Plures, -a se upotrebljava kod uspoređivanja: na pr. nōs plūres sumus quam vōs, dok sē cōmplūrēs u takom slučaju nikad ne upotrebljava, već znači više njih (katkada: većina, mnogi).

§ 21

3) Opisna komparacija

Pridjevi na -us s prethodnim vokalom (tj. pridjevi na **-eus, -ius i -uus**) tvore komparaciju pomoću opisivanja prilozima **magis** (više) za komparativ; **maximē** (najviše, najvećma) za superlativ:

idōneus	zgodan, prikladan,	**magis** idōneus	**maximē** idōneus
varius	šaren, različan,	**magis** varius	**maximē** varius
arduus	strm; težak,	**magis** arduus	**maximē** arduus

P a z i! Antīquus (star) glasi u komparativu antīquior, a u superlativu antīquissimus, jer je **u** poslije q konzonant, i čita se kao **kv.**

III. Pronomen

§ 22

1) **Prōnōmina persōnālia** (l i č n e z a m j e n i c e)
2) **Prōnōmen reflexīvum** (p o v r a t n a z a m j e n i c a)

S i n g u l a r i s

	Pronomina personalia za 1 lice		Prōnōmen reflexīvum za 2 lice		za 3 lice	
Nom.	ĕgo	ja	tū	ti		
Gen.	meī	mene, me	tuī	tebe, te	suī	sebe
Dat.	mihī	meni, mi	tibī	tebi, ti	sibī	sebi
Acc.	mē	mene, me	tē	tebe, te	sē	sebe (se)
Abl.	ā mē / mēcum	od mene / sa mnom	ā tē / tēcum	od tebe / s tobom	ā sē / sēcum	od sebe / sa sobom

P l u r a l i s

Nom.	nōs	mi	vōs	vi		
Gen.	nostrī / nostrum	nas (od nas)	vestrī / vestrum	vas (od vas)	suī	sebe
Dat.	nōbīs	(nama)	vōbīs	vama	sibī	sebi
Acc.	nōs	(nas)	vōs	(vas)	sē	sebe, se
Abl.	**a** nōbis / nōbīs**cum**	od nas / s nama	**ā** vōbis / vōbīs**cum**	od vas / s vama	**a** sē / sē**cum**	od sebe / sa sobom

P r i m j e d b e

1) Personalna i refleksivna zamjenica ima u lat., kao i u našem jeziku, iste oblike za sva tri roda.

2) Personalna zamjenica kao subjekt u rečenici navodi se u lat. jeziku samo u slučaju kad je naglašena (osobito kad se ističe izvjesna protivnost): **Ego** avum amō, **tū** aviam. Naprotiv: Avum amō.

3) n o s t r u m i v e s t r u m su p a r t i t i v n i (dioni) g e n i t i v i: quis nostrum? tko od nas? multī vestrum mnogi od vas.

4) U lat. nema lične zamjenice za 3 lice; ona se nadnađuje sa is (on), ea (ona), id (ono). Vidi demostrativne zamjenice!

5) Refleksivna zamjenica ima u lat. jeziku osobit oblik samo za 3 lice, i to jednak za singular i plural. Ego mē amo (sh. sebe), tū tē amas (sebe), a g r i c o l a (seljak tj. on) sē (sh. sebe) amat. — **Iulius (tj. on)** scholae **se** praeparat. **Puellae** rosīs **sē** ornant.

D o d a t a k 1) Stariji oblik za mihī glasi mī. — 2) Akuzativ refleksivne zamjenice često se pojačava pa glasi: sēsē.

§ 23

3) Pronomina possessiva (p r i s v o j n e z a m j e n i c e)

za 1 lice **meus, mea, meum** moj **noster, nostra, nostrum** naš
za 2 lice: **tuus, tua, tuum** tvoj **vester, vestra, vestrum** vaš

Naša prisvojna zamjenica za 3 lice n j e g o v (m.) n j e z i n (f.) n j e g o v (n.) izražava se genitivom demonstrativne zamjenice is, ea, id: eius (m., f., n.) za singular; a n j i h o v (-a, -o) genitivom plurala iste zamjenice: eōrum (m.), eārum (f.), eōrum (n.). Vidi demonstrativne zamjenice!

1) Voc. sing. od meus glasi mī; mī fīlī! moj sine!

2) P o v r a t n a p r i s v o j n a zamjenica glasi s u u s, s u a, s u u m (svoj, -a, -e).

A l e x a n d e r ē librō s u ō recitat (iz svoje, a ne iz tuđe knjige!) Suus (3) upotrebljava se u lat. samo onda kad se odnosi na subjekt 3 lica (Aleksandar tj. on.). Pazi! E librō m e ō legō (tj. ja).

3) Augustus amīcum advocat (razumije se s v o g a prijatelja). Povratna prisvojna zamjenica u lat. se jeziku često izostavlja.

§ 24

4) Pronomina demonstrativa (p o k a z n e z a m j e n i c e)

1) **hic, haec, hoc**	ovaj, ova ovo	(za 1 lice)
2) **iste, ista, istud**	taj, ta, to	(za 2 lice)
3) **ille, illa, illud**	onaj, ona, ono	(za 3 lice)

S i n g u l a r i s

Nom.	hic, haec, hoc	iste ista istud	ille illa illud
Gen.	**huius** (m., f., n.)	**istīus** (m., f., n.)	**illīus** (m., f., n.)
Dat.	**huic** (m., f., n.)	**istī** (m., f., n.)	**illī** (m., f., n.)
Acc.	hunc hanc hoc	istum istam istud	illum illam illud
Abl.	hōc hāc hōc	istō istā istō	illō illā illō

P l u r a l i s

Nom.	hī hae haec	istī istae ista	illī illae illa
Gen.	hōrum hārum hōrum	istōrum istārum istōrum	illōrum illārum illōrum
Dat.	hīs	istīs	illīs
Acc.	hōs hās haec	istōs istās ista	illōs illās illa
Abl.	hīs	istīs	illīs

Mnoge zamjenice imaju završetak **-d** u nom. i acc. sing. srednjega roda, **-ius** u gen. sing. i **-i** u dat. sing.

4) **ipse, ipsa, ipsum** (gen. sing. ipsīus, dat. sing. ipsī), sam (-a, -o) sklanja se kao ille; samo u nom. i acc. sing. srednjega roda ima **-m.**

D o d a t a k. — Genitiv se često upotrebljava u posesivnom značenju: ipsorum lingua njihov jezik (tj. jezik njih samih).

5) **is, ea, id** onaj, ona, ono; on, ona, ono;

6) **īdem, éadem, ĭdem** isti, ista, isto.

S i n g u l a r i s

Nom.	is ea id	īdem éadem ĭdem	
Gen.	**eius** (njega; njegov, njezin)	eiúsdem	
Dat.	**ei**	eidem	
Acc.	eum eam id	eúndem eandem idem	
Abl.	eō eā eō	eōdem eādem eōdem	

P l u r ā l i s

Nom.	iī(eī) eae ea	iīdem eaedem éadem	
Gen.	eōrum eārum eōrum (njih; njihov)	eōrúndem eārundem	eōrundem
Dat.	iīs (eīs)	iīsdem (īsdem)	
Acc.	eōs eās ea	eōsdem eāsdem éadem	
Abl.	iīs (eīs)	iīsdem (īsdem)	

Is, ea, id zamjenjuje ličnu zamjenicu trećega lica; e u m (eam, eos, eas) amō: njega (nju, njih) volim.. — Genitiv eius znači **njegov (njezin),** a eōrum, eārum, eōrum **njihov.**

P a z i! 1) Paulus (Paula) hortum habet. Saepe in hōrtō **eius** (njegovom — njezinom vrtu) sum. Hortus **eius** (njegov, njezin) pulcher est.

Naprotiv: Amīcus(-a) in horto **suo** est. Prijatelj(-ica) je u svom vrtu.

Amīcī(-ae) in hortō **suō** sunt. Prijatelji(-ice) su u svom vrtu.

§ 25

5) Pronomina relativa (o d n o s n e z a m j e n i c e)

1) quī, quae, quod	koji, koja, koje; tko , što

	Singulāris	Plurālis
Nom.	quī quae quŏd	quī quae quae
Gen.	cūius (kojega, čiji)	quōrum quārum quōrum (kojih; čiji)
Dat.	cuī	quĭbus
Acc.	quem quam quŏd	quōs quās quae
Abl.	quō quā quō	quĭbus

Dodatak 1) Stari oblici: quoius (cuius), quoi (cui), quīs (quibus).

Dodatak 2) Mjesto cum quō (quā, quibus) kaže se quocum, quacum, quibuscum.

§ 26

6) Pronomina interrogativa (u p i t n e z a m j e n i c e)

1) **quis? quid?** tko? što? c u i u s? koga? čega? c u i? kome? čemu q u e m? koga? q u i d? što? ā q u o? od koga? — Upotrebljava se imenički.

2) **quis?** (quī?) **quae? quod?** koji? koja, koje? Upotrebljava se pridjevski: quae līnqua? (koji jezik?) quod verbum? koja riječ?

Razlikuj! Quis discipulus venit? Paulus. — Qui discipulus? Discipulus bonus. Adjektivskim quis pita se za imena, a adjektivskim qui za osobine.

§ 27

7) Pronomina indefīnīta (neodređene zamjenice)

a) Imeničke	b) Pridjevske	Upotreba
1) **quis quid** (quī)	**quī qua quod** (quis, quae)	Poslije si, nisi, cum, nē, num i relativa
2) **aliquis aliquid**	**aliquī aliqua aliquod** (aliquis)	U pozitivnim rečenicama
3) **quisquam quidquam** (quicquam)	**ūllus ūlla ūllum** gen. **ūllīus,** dat. ūllī	U negativnim rečenicama

Značenja: a) imenički: 1) tko, što; 2) netko, nešto; 3) itko, išta; b) pridjevski: 1) koji, -a, -e; 2) neki, -a, -o; 3) ikoji, -a, -e.

Deklinacija: Quis (qui) i sve ostale neodređene zamjenice složene s quis, na pr. quisquam, sklanjaju se gotovo isto kao upitne zamjenice quis? (qui?); dodatak im ostaje nepromjenljiv.

1) quis, quid, cuius itd.; qui, qua (quae), quod, cuius itd., neutr. plur. qua (ili quae).

2) aliquis, aliquod, alicuius, alicui, aliquem, ab aliquō, aliquī, aliqua, aliquod, alicuius itd.; neutr. plur. aliqua.

3) **quīdam, quaedam, quiddam** (imenički; pridjevski **quoddam,** n.), neki, -a, -o; netko, nešto; cuiusdam itd., ipak quendam, quandam, quorundam, quarundam.

5) **alter, altera, alterum** drugi od dvojice; alter-alter = jedan-drugi; gen. alterīus, dat. alterī, ostalo kao liber, 3.

6) **alius, alia, aliud** drugi (između više njih); gen. alterīus (i alīus), dat. alīī; acc. alium aliam aliud; ostalo kao bonus, 3.

alius — alius = jedan — drugi (između više njih).

Dodatak: alius aliud laudat = jedan hvali ovo, drugi ono.

7) **nēmō** nitko; nullius, nemini, neminem, a nullo.

8) **nullus,** 3 nijedan; nullius, nulli, ostalo kao bonus, 3.

9) **nēŭter, nēŭtra nēŭtrum,** nijedan od dvojice. Gen. neutrius, dat. neutri.

10) **nihil,** n. ništa; nullīus rei, nullī rei, nihil, nullā rē.

11) Pronominalni genitiv (**-ius**) i dativ (**-i**) imaju: **unus** (jedan), **sōlus** (sam), **tōtus** (čitav, sav).

§ 28

8) Pronomina correlativa (sročne zamjenice)

Često se uzajamno vežu pokazne i odnosne zamjenice (is — qui) i nazivaju se prōnōmina correlātiva. Isto tako i drugi izrazi: tālis — quālis; tantus — quantus itd.

IV Numeralia (Brojevi)

§ 29

Razdioba

1) Osnovni (glavni) brojevi (cardināla) stoje na pitanje: koliko? quot?

2) Redni (ōrdināla) stoje na pitanje: koji po redu? quotus?

Rim. i arap. znamenke		I Cardināla	II Ordināla
I	1	ūnus, -a, -um jedan	prīmus, -a, -um prvi
II	2	duo, -ae, -o dva	secundus (alter) drugi
III	3	trēs, tria tri	tertius treći
IV	4	quattuor četiri	quārtus četvrti
V	5	quīnque pet	quintus peti
VI	6	sex šest	sextus šesti
VII	7	septem sedam	septimus sedmi
VIII	8	octō osam	octāvus osmi
IX	9	novem devet	nōnus deveti
X	10	**decem** deset	**decimus** deseti
XI	11	ūndecim	ūndecimus
XII	12	duódecim	duodecimus
XIII	13	trēdecim	tertius decimus
XIV	14	quattuórdecim	quartus decimus
XV	15	quīndecim	quintus decimus
XVI	16	sēdecim	sextus decimus
XVII	17	septéndecim	septimus decimus
XVIII	18	**duodēvīgintī**	duodēvīcēsimus
XIX	19	**ūndēvigintī**	ūndēvīcēsimus
XX	20	**vīgintī** dvadeset	**vīcēsimus** dvadeseti

Rim. i arap. znamenke		I Cardinālia	II Ordinālia
XXI	21	**ūnus et vīgintī** ili **vīgintī ūnus**	**ūnus et vīcēsimus** ili **vīcēsimus prīmus**
XXII	22	duo et vīgintī ili vīgintī duo	alter et vic., vīcēsimus alter
XXVIII	28	**duodētrĭgintā**	duodētrīcēsimus
XXIX	29	**ūndētrĭgintā**	ūndētrīcēsimus
XXX	30	**trīgintā**	**trīcēsimus**
XL	40	quadrā**gintā**	quadrāgēsimus
L	50	quīnquāgintā	quīnquāgēsimus
LX	60	sexāgintā	sexāgēsimus
LXX	70	septuāgintā	septuāgēsimus
LXXX	80	octōginta	octōgēsimus
XC	90	nōnāgintā	nōnāgēsimus
C	100	**centum** sto	**centēsimus** stoti
CI	101	centum et ūnus, centum ūnus	centēsimus prīmus
CII	102	centum et duo, centum duo	centēsimus alter
CC	200	**ducentī -ae -a**	ducentēsimus
CCC	300	**trecentī -ae -a**	trecentēsimus
CD	400	quadrin**genti** -ae -a	quadrin**gentēsimus**
D ili IC	500	quin**gentī** -ae -a	quīngentēsimus
DC	600	ses**centī** -ae -a	sescentēsimus
DCC	700	septin**gentī** -ae -a	septingentēsimus
DCCC	800	octin**gentī** -ae -a	octingentēsimus
DCCCC	900	nōn**gentī** -ae -a	nōngentēsimus
M (CIC)	1000	**mīlle** tisuća, hiljada	**mīllēsimus** tisući -a -e
IIM	2000	duo (bina) mīlia	bis mīllēsimus
IIIM	3000	tria mīlia itd.	ter mīllēsimus
CCCICCC	100.000	centum mīlia	centiēs mīllēsimus
CCCCICCCC	1,000.000	deciēs centena mīlia milijun (milion)	deciēs centiēs mīllēsimus

§ 30

Primjedbe uz brojeve

1) Sastavljeni brojevi s 8 i 9 (na pr. 18, 19, 28, 29 itd.) kazuju se u lat. odbijanjem od iduće desetice: 18=20 — 2 duodēvīgintī; 19=20 — 1 ūndēvīgintī; isto tako i duodēvīcēsimus, ūndēvīcēsimus.

Od 100 pa dalje stoji uvijek svaki veći broj pred manjim bez **et**, ali katkad i s **et**. Na pr. centum vīgintī ūnus, katkada centum ūnus et vīgintī.

2) Od **glavnih brojeva** deklinira se ūnus, 3 (gen. **unīus**, dat. **unī**; ostalo kao bonus, 3), zatim duo, tres, stotine počevši od 200 (ducenti) i **plural od mīlle (mīlia, mīlium, mīlibus, mīlia, mīlibus)**.

Nom.	**duo duae duo**	trēs m., f.	**tria (n.)**	Kao omneš, omnia
Gen.	**duō-rum duā-rum duō-rum**		trium	
Dat.	**duō-bus duā-bus duō-bus**		tribus	
Acc.	**duōs** (duo) **duās duo**	trēs m., f.	**tria (n.)**	
Abl.	**duōbus duā-bus** duō-bus		tribus	

Kao duo mijenja se i ambō, -ae, -ō dva (skupa).

Plural mīlia je imenica srednjega roda i dolazi s genitivom brojenih predmeta (partitivni genitiv): decem mīlia passuum: 10 000 koračaja (10 milja). — Mīlle (singular) se ne mijenja; dolazi kao nom. ili akuz. s gen. brojenih predmeta ili se smatra pridjevom; na pr. mīlle hominum ili mille homines in theātrō adfuērunt (vīdimus).

Dodatak 1) Kod složenih brojeva s 1000 kaže se: duo mīlia passuum et ducentī ili duo mīlia (et) ducentī passūs 2 200 koračaja.

Dodatak 2) mīlle (a isto tako i sescentī) označuju često neodređeno veliku količinu, tj. 1000 = bezbroj (mnogo).

Desetice od 30 do 90 svršuju sa na-**ginta**, stotine od 200 do 900 na **-centi** ili **-genti.**

Paži! U lat. jez. smatraju se glavni brojevi pridjevima, pa zato uz njih stoje brojani predmeti u onom istom padežu u kojem bi i bez brojeva stojali: pet učenika = quīque discipulī; vidim pet učenika = videō quīnque discipulōs.

2) **Redni brojevi** dekliniraju se kao pridjevi na **-us, -a, -um.**

Pamti! Na pitanje: koliko je sati? quota hora est? odgovara se u sh. glavnim, a u lat. rednim brojevima. Na pr. hora octava.

Razlikuj! Godine sto četrdeset četvrte = anno centesimo quadragesimō quārto (Kod nas je samo posljednji broj redni, a ostali su glavni, dok su u lat. svi redni!).

V

Verbum (glagol)

§ 31

Prethodne napomene

A) Mijenjanje glagola (glagolska promjena) zove se konjugacija (coniugatio). Glagolski oblici mogu biti ili određeni: verbum finitum (laudō, ja hvalim) ili neodređeni: verbum infinitum (laudāre, hvaliti).

Kod određenih glagolskih oblika treba razlikovati: 1) tri lica (persona): a) koje govori, b) kojemu se govori, 3) o kojemu se govori; 2) dva broja (numerus): singular i plural, 3) vremena (tempus, tempora): a) za sadašnjost: prezent, b) za prošlost: imperfekt, perfekt i plusvamperfekt, c) za budućnost: fut. i fut. egz., 4) tri načina (modus): indikativ (laudō, hvalim), konjunktiv (laudārem, hvalio bih) i imperativ (laudā! hvali!) 5) dva stanja (genus): aktiv (tvorno stanje), laudō, hvalim i pasiv (trpno stanje), laudor, bivam hvaljen, hvale me.

Kod neodređenih glagolskih oblika treba razlikovati: a) glagolska imena: 1) infinitiv (laudare, hvaliti), 2) gerund: laudandī, hvaljenja, 3) supin (laudatūm, hvaliti, pohvaliti), b) glagolske pridjeve: 1) particip (laudāns, hvaleći), 2) gerundiv (nazvan i particip futura pasiva) laudandus, koji treba da se hvali.

B) Glagolski oblici u lat. jeziku izvode se od 3 osnove: a) prezentske (**laudā-**), b) perfektske (**laudāv-**) i c) **participske** tj. od osnove participa perfekta pasiva **laudāt**(o). Radi lakšega pregleda i upoznavanja glagolskih oblika navode se glagoli u ovim oblicima: **laudō** (prezent), laudā-**re** (inf. prez.), **laudāv-ī** (perf. akt.), **laudatus, 3** (part. perf. pas.).

Dodatak 1) Part. perf. pas. (koji ćemo često nazivati radi kratkoće participom) obično se navodi u sred. rodu, jer mnogi glagoli nemaju oblika za muški i ženski rod; na pr. itum est, išlo se.

Dodatak 2) Glagolskom osnovom nazivamo onaj zajednički dio glagola koji se nalazi u prezentskoj, perfektskoj i participskoj osnovi, na pr. laudō (nastalo od laudao), laudāvi, laudātum; zajednički je dio **lauda**, pa je, prema tome, to glagolska osnova.

§ 32

Četiri konjugacije*)

I ili ā konjugacija	inf. praes laudāre
II ili ē konjugacija	„ „ monēre
III ili konzonantska	„ „ legĕre (prez. legō)
IV ili ī konjugacija	„ „ audīre

Obzirom na prezentsku osnovu razlikujemo četiri konjugacije, koje se najlakše poznaju po infinitivu prezenta.

*) Obično su glagoli u lat. jeziku svrstani u četiri konjugacije, a mi dodajemo lakšeg pregleda radi konjugaciju glagola na -io, koji čine neku podvrstu III konjugacije. Kao primjer služiće nam glagol capio, capĕre, cēpi, captum. Ovakih glagola na -io (bez složenica) ima u lat. samo 16.

Pregled konjugacija
A. Oblici prezentske osnove: Aktiv

	1. a- konjugacija. Prezentska osnova **laudā-**		2. e- konjugacija. Prezentska osnova **monē-**	
a) Prezent Indikativ	laudō laudā-s lauda-t laudā-mus laudā-tis lauda-nt	hvalim hvališ hvali hvalimo hvalite hvale	mone-ō monē-s mone-t monē-mus monē-tis mone-nt	opominjem itd.
b) Prezent Konjunktiv	laudem laudēs laudet laudēmus laudētis laudent	(da) hvalim (da) hvališ (da) hvali (da) hvalimo (da) hvalite (da) hvale	mone-am mone-ās mone-at mone-āmus mone-ātis mone-ant	(da) opominjem itd.
c) Imperfekt Indikativ	laudā-bam laudā-bās laudā-bat laudā-bāmus laudā-bātis laudā-bant	hvaljah hvaljaše hvaljaše hvaljasmo hvaljaste hvaljahu	monē-bam monē-bās monē-bat monē-bāmus monē-bātis monē-bant	opominjah itd.
d) Imperfekt Konjunktiv	laudā-rem laudā-rēs laudā-ret laudā-rēmus laudā-rētis laudā-rent	hvalio(-la, lo) bih hvalio(-la, lo) bi hvalio(-la, lo) bi hvalili(-le, la) bismo hvalili(-le, la) biste hvalili(-le, la) bi	monē-rem monē-rēs monē-ret monē-rēmus monē-rētis monē-rent	opominjao, -la, -lo bih itd.
e) Futur Indikativ	laudā-bō laudā-bis laudā-bit laudā-bimus laudā-bitis laudā-bunt	hvaliću hvalićeš hvaliće hvalićemo hvalićete hvaliće	monē-bō monē-bis monē-bit monē-bimus monē-bitis monē-bunt	opominjaću itd.
f) Imperativ I	2. S. laudā! 2. Pl. laudā-te!	hvali! hvalite!	monē! opominji! monē-te! opominjite!	
g) Imperativ II	2. laudā-tō! 3. S. laudā-tō! 2. Pl. laudā-tote! Pl. laudā-ntō!	hvali! neka hvali! hvalite! neka hvale!	monē-to! opominji! monē-to! neka opominje monē-tōte! opominjite! monē-ntō! neka opominju!	

3. Konzonantska konjugacija. Prezentska osnova **leg-**	4. i- konjugacija. Prezentska osnova **audī-**	Konjugacija glagola na **-io.** Prez. osnova: **capĭ-**
leg-ō čitam itd. leg-is leg-it lég-imus lég-itis leg-unt	audi-ō čujem itd. audī-s audī-t audī-mus audī-tis audi-unt	capi-ō uzimam itd. capi-s capi-t cápi-mus cápi-tis capi-unt
leg-am (da) čitam leg-ās itd. leg-at leg-āmus leg-ātis leg-ant	audi-am (da čujem) audi-ās itd. audi-at audi-āmus audi-ātis audi-ant	capi-am (da) uzimam capi-ās itd. capi-at capi-āmus capi-ātis capi-ant
leg-ēbam čitah itd. leg-ēbās leg-ēbat leg-ēbāmus leg-ēbātis leg-ēbant	audi-ēbam čujah audi-ēbās itd. audi-ēbat audi-ēbāmus audi-ēbātis audi-ēbant	capi-ēbam uzimah capi-ēbās itd. capi-ēbat capi-ēbāmus capi-ēbātis capi-ēbant
lég-erem čitao, -la, lo leg-erēs bih itd. leg-eret leg-erēmus čitali, -le, leg-erētis -la bismo leg-erent itd.	audi-rem čuo, -la, -lo audi-rēs bih itd. audi-ret audi-rēmus čuli, -le, audi-rētis -la bismo audi-rent itd.	cáperem uzimao, -la, caperēs -lo bih caperet caperēmus uzimali, -le, caperētis -la bismo caperent itd.
leg-am čitaću itd. leg-ēs leg-et leg-ēmus leg-ētis leg-ent	audi-am čuću itd. audi-ēs audi-et audi-ēmus audi-ētis audi-ent	capi-am uzeću itd. capi-ēs capi-et capi-ēmus capi-ētis capi-ent
leg-e! čitaj! itd. lég-ite!	audi! čuj! itd. audi-te!	cape! uzimaj! itd. cápi-te!
lég-itō! čitaj! itd. leg-ito! leg-itōte! leg-untō!	audi-tō! čuj! itd. audi-tō! audi-tōte! audi-untō!	cápi-tō! uzimaj! itd. capi-tō! capi-tōte! capi-untō!

B. Oblici prezentske

	1. a- konjugacija Prezentska osnova **laudā-**		2. e- konjugacija Prezentska osnova **monē-**
a) Prezent Indikativ	**laudo-r**	(po)hvaljen sam	**mone-or**
	laudā-ris		**monē-ris**
	laudā-tur		**monē-tur**
	laudā-mur		**monē-mur**
	laudā-minī		**monē-minī**
	lauda-ntur		**mone-ntur**
b) Prezent Konjunktiv	**lauder**	(dà) sam (po)hvaljen	**mone-ar**
	laudēris		**mone-āris**
	laudētur		**mone-ātur**
	laudēmur		**mone-āmur**
	laudēminī		**mone-āminī**
	laudentur		**mone-antur**
c) Imperfekt Indikativ	**laudā-bar**	bijah (po)hvaljen	**monē-bar**
	laudā-bāris		**monē-bāris**
	laudā-bātur		**monē-bātur**
	laudā-bāmur		**monē-bāmur**
	laudā-bāminī		**monē-bāminī**
	laudā-bantur		**monē-bantur**
d Imperfekt Konjunktiv	**laudā-rer**	bio bih (po)hvaljen	**monē-rer**
	laudā-rēris		**monē-rēris**
	laudā-rētur		**monē-rētur**
	laudā-rēmur		**monē-rēmur**
	laudā-rēminī		**monē-rēminī**
	laudā-rentur		**monē-rentur**
e) Futur Indikativ	**laudā-bor**	biću (po)hvaljen	**monē-bor**
	laudā-bĕris		**monē-bĕris**
	laudā-bitur		**monē-bitur**
	laudā-bimur		**monē-bimur**
	laudā-biminī		**monē-biminī**
	laudā-buntur		**monē-buntur**

osnove: Pasiv

3. Konzon. konjugacija. Prezentska osnova **leg-**	4. **i- konjugacija.** Prezentska osnova **audī-**	Konjugacija glagola na **-io.** Prez. osnova: **capĭ-**
leg-or	**audi-or**	**capi-or**
lég-eris	**audī-ris**	**cápe-ris**
lég-itur	**audī-tur**	**cápi-tur**
lég-imur	**audi-mur**	**cápi-mur**
leg-iminī	**audī-minī**	**capi-minī**
leg-untur	**audī-untur**	**capi-untur**
leg-ar	**audi-ar**	**capĭ-ar**
leg-āris	**audi-āris**	**capĭ-āris**
leg-ātur	**audi-ātur**	**capĭ-ātur**
leg-āmur	**audi-āmur**	**capi-āmur**
leg-āminī	**audi-āminī**	**capĭ-āminī**
leg-antur	**audi-antur**	**capi-antur**
leg-ēbar	**audi-ēbar**	**capi-ēbar**
leg-ēbāris	**audi-ēbāris**	**capi-ēbāris**
leg-ēbātur	**audi-ēbātur**	**capi-ēbātur**
leg-ēbāmur	**audi-ēbāmur**	**capi-ēbāmur**
leg-ēbāminī	**audi-ēbāminī**	**capi-ēbāminī**
leg-ēbantur	**audi-ēbantur**	**capi-ēbāntur**
lég-erer	**audi-rer**	**cáp-erer**
leg-erēris	**audi-rēris**	**cap-erēris**
leg-erētur	**audi-rētur**	**cap-erētur**
leg-erēmur	**audi-rēmur**	**cap-erēmur**
leg-erēminī	**audi-rēminī**	**cap-erēminī**
leg-erentur	**audi-rentur**	**cap-erentur**
leg-ar	**audi-ar**	**capi-ar**
leg-ēris	**audī-ēris**	**capi-ēris**
leg-ētur	**audi-ētur**	**capi-ētur**
leg-ēmur	**audi-ēmur**	**capi-ēmur**
leg-ēminī	**audi-ēminī**	**capi-ēminī**
leg-entur	**audi-entur**	**capi-entur**

C. Oblici perfektne osnove: Aktiv

	1. **a-** konjugacija. Perfektska osnova **laudāv-**		2. **ē-** konjugacija. Perfektska osnova **monu-**
a) Perfekt Indikativ	laudāv-ī	hvalio sam	mónu-ī
	laudāv-istī		monu-istī
	laudāv-it		monu-it
	laudāv-imus		monú-imus
	laudāv-istis		monu-istis
	laudāv-érunt		monu-érunt
b) Perfekt Konjunktiv	laudáv-erim	(da) sam hvalio	monú-erim
	laudāv-eris		monu-eris
	laudāv-erit		monu-erit
	ladāv-érimus		monu-érimus
	laudāv-eritis		monu-eritis
	laudáv-erint		monú-erint
c) Pluskvam-perfekt Indikativ	laudáv-eram	bijah hvalio	monú-eram
	laudāv-erās		monu-erās
	laudāv-erat		monu-erat
	laudāv-érimus		monu-erāmus
	laudāv-erātis		monu-erātis
	laudāv-erant		monu-erant
d) Pluskvam-perfekt Konjunktiv	laudāv-íssem	bio bih hvalio	monu-íssem
	laudāv-isses		monu-issēs
	laudāv-isset		monu-isset
	laudāv-issemus		monu-issēmus
	laudāv-issetis		monu-issētis
	laudāv-issent		monu-issent
e) Futur egzakt. Indikativ	laudáv-erŏ	budem hvalio	monú-erŏ
	laudāv-eris		monu-eris
	laudāv-erit		monu-erit
	laudāv-érimus		monu-érimus
	laudāv-eritis		monu-eritis
	laudāv-erint		monú-erint

3. Konzonantska konjugacija. Perfektska osnova **lēg-**	4. **i-** konjugacija. Perfektska osnova **audīv-**	Konjugacija glagola na **-io.** Perf. osnova **cēp-**
lēg-ī	audīv-ī	cēp-ī
lēg-istī	audīv-istī	cēp-isti
lēg-it	audīv-it	cēp-it
lēg-imus	audīv-imus	cēp-imus
lēg-istis	audīv-istis	cēp-istis
lēg-ērunt	audīv-ērunt	cēp-ērunt
lēg-erim	audīv-erim	cēp-erim
lēg-eris	audīv-eris	cēp-eris
lēg-erit	audīv-erit	cēp-erit
lēg-erimus	audīv-erimus	cēp-erimus
lēg-eritis	audīv-eritis	cēp-eritis
lēg-erint	audīv-erint	cēp-erint
lēg-eram	audīv-eram	cēp-eram
lēg-erās	audīv-erās	cēp-erās
lēg-erat	audīv-erat	cēp-erat
lēg-erāmus	audīv-erāmus	cēp-erāmus
lēg-erātis	audīv-erātis	cēp-erātis
iēg-erant	audī-erant	cēp-erant
lēg-issem	audīv-issem	cēp-issem
lēg-issēs	audīv-issēs	cēp-issēs
lēg-isset	audīv-isset	cēp-isset
lēg-issēmus	audīv-issēmus	cēp-issēmus
lēg-issētis	audīv-issētis	cēp-issētis
lēg-issent	audīv-issent	cēp-issent
lēg-erō	audīv-erō	cēp-erō
lēg-eris	audīv-eris	cēp-eris
lēg-erit	audīv-erit	cēp-erit
lēg-erimus	audīv-erimus	cēp-erimus
lēg-eritis	audīv-eritis	cēp-eritis
lēg-erint	audīv-erint	cēp-erint

D. Oblici pasivne perfektske

	1. a- konjugacija. laudā-tus, -a, um		2. e- konjugacija. móni-tus, -a, -um	
a) Perfekt Indikativ	laudā-tus, -a, um	sum bio sam es (po)hva- est ljen	moni-tus, -a, -um	sum est es
	laudā-ti, -ae, -a	sumus estis sunt	moni-tī, -ae, -a	sumus estis sunt
b) Perfekt Konjunktiv	laudā-tus, -a, um	sim (da) sam sis bio (po)hva- sit ljen	moni-tus, -a, -um	sim sīs sit
	laudā-ti, -ae, -a	simus sitis sint	moni-tī, -ae, -a	sīmus sītis sint
c) Pluskvamperfekt Indikativ	laudā-tus, -a, um	eram bijah erās (po)hva- erat ljen	moni-tus, -a, -um	eram erās erat
	laudā-ti, -ae, -a	erāmus erātis erant	moni-tī, -ae, -a	erāmus erātis erant
d) Pluskvamperfekt Konjunktiv	laudā-tus, -a, um	essem bio bih essēs se hva- esset lio	moni-tus, -a, -um	essem essēs esset
	laudā-ti, -ae -a, um	essēmus essētis essent	moni-tī, -ae, -a	essēmus essētis essent
e) Futur egzaktni Indikativ	laudā-tus, -a, um	erō budem bio eris (po)hva- erit ljen	moni-tus, -a, -um	erō eris erit
	laudā-ti, -ae -a	erimus eritis erunt	moni-tī, -ae, -a	erimus eritis erunt

(partic.) osnove: Pasiv

3. Konzonantska konjugacija. lēc-tus, -a, -um		4. i- konjugacija. audī -tus, -a, -um		Konjugacija glagola na -io. cap-tus, -a, -um	
lēc-tus, a, um	sum es est	audī-tus, -a, -um	sum es est	cap-tus, -a, um	sum es est
lēc-ti, -ae, -a	sumus estis sunt	audī-tī, -ae, -a	sumus estis sunt	cap-tī, -ae, -a	sumus estis sunt
lēc-tus, a, um	sim sīs sit	audī-tus, -a, -um	sim sīs sit	cap-tus, -a, um	sim sīs sit
lēc-ti, -ae, -a	sīmus sītis sint	audī-ti, -ae, -a	sīmus sītis sint	cap-tī, -ae, -a	sīmus sītis sint
lēc-tus, a, um	eram erās erat	audī-tus, -a, -um	eram erās erat	cap-tus, -a, um	eram erās erat
lēc-ti, -ae, -a	erāmus erātis erant	audī-tī, -ae, -a	erāmus erātis erant	cap-tī, -ae, -a	erāmus erātis erant
lēc-tus, a, um	essem essēs esset	audī-tus, -a, -um	essem essēs esset	cap-tus, -a, um	essem essēs esset
lēc-ti, -ae, -a	essēmus essētis essent	audī-tus, -a, -um	essēmus essētis essent	cap-tī, -ae, -a	essēmus essētis essent
lēc-tus, a, um	erō eris erit	audī-tus, -a, -um	erō eris erit	cap-tus, -a, um	erō eris erit
lēc-ti, -ae, -a	erimus eritis erunt	audī-ti, -ae, -a	erimus eritis erunt	cap-tī, -ae, -a	erimus eritis erunt

		1. a- konjugacija		2. e- konjugacija
a) Infinitiv	1. prezenta aktiva	laudā-re	hvaliti	monē-re
	2. prezenta pasiva	laudā-rī	biti hvaljen	monē-rī
	3. perfekta aktiva	laudāv-isse		monū-isse
	4. perfekta pasiva	laudā-tum, -am, -um esse		monĭ-tum, -am, -um esse
	5. futura aktiva	laudā-tūrum, -am, -um esse		moni-tūrum, -am, -um esse
	6. futura pasiva	laudā-tum iri		moni-tum iri
b) Particip	1. prezenta	laudā-ns laudă-ntis	hvaleći; koji, -a, -e hvali	monē-ns monĕ-ntis
	2. perfekta	laudā-tus, -a, -um	hvaljen, -a, -o	monĭ-tus, -a, -um
	3. futura aktiva	laudā-tūrus, -a, -um	onaj koji hoće da hvali	monĭ-tūrus, -a, -um
c) Gerund	genitiv dativ akuzativ ablativ	laudā-ndī laudā-ndō ad laudā-ndum laudā-ndō	hvaljenja hvaljenju (za) hvaljenje hvaljenjem (hvaleći)	monē-ndī monē-ndō ad monē-ndum monē-ndō
d) gerundiv		laudā-ndus, -a, -um	onaj koji treba da se hvali	monē-ndus, -a, -um

3. Konzonantska konjugacija	4. i- konjugacija	Konjugacija glagola na -io
lég-ĕre	audī-re	cápĕre
leg-ī	audī-rī	capī
lēg-isse	audī-visse	cēp-isse
lēc-tum, -am, -um esse	audī-tum, am, -um esse	cap-tum, -am, -um esse
lēc-tūrum, -am, -um esse	audī-turum, -am, -um esse	cap-tūrum, -am, -um esse
lēc-tum iri	audī-tum iri	cap-tum iri
leg-ēns leg-ĕntis	audī-ēns audī-ĕntis	capī-ēns capī-ĕntis
lēc-tus, -a, -um	audī-tus, -a, -um	cap-tus, -a, -um
lēc-tūrus, -a, -um	audī-tūrus, -a, -um	cap-turus, -a, -um
leg-endī leg-endō ad leg-endum leg-endō	audī-endī audī-endō ad audī-endum audī-endō	capi-endī capi-endō ad capi-endum capi-endō
leg-endus, -a, um	audī-endus, -a, -um	capi-endus, -a, -um

§ 33

Primjedbe uz I—IV konjugaciju

1) I kod glagol. oblika treba dobro razlikovati korijen od osnove, svršetak od nastavka; na pr. u obliku laudās (hvališ) korijen je laud-, a svršetak as; osnova ludā, a nastavak -s.

Lični nastavci

		Singular			Plural		
		1 lice	2 lice	3 lice	1 lice	2 lice	3 lice
Indikativ Konjuktiv	akt.	-ō ili m	-s	-t	-mus	-tis	-nt
	pas.	-r	-ris (-re)	-tur	-mur	mini-	-ntur
Imperativ	akt. I	—	—	—	—	-te	—
	akt. II	—	-tō	-to	—	-tōte	-ntō
	pasiva	—	-re	—	—	-mĭnī	—

Nastavak inf. prez. akt je **-re**, pass. **-ri**, (laudari, monē-**rī**, audi-**ri**) i **-i** (leg-**i**, cap-**i**).

Perf. indikativa aktiva ima ove nastavke: **-i, -istī, -it, ĭmus, -istis, -ērunt.**

Inf. perf. akt. **-isse.**

2) Imperativ prezenta pasiva imaju samo deponentia (odložni glagoli).

3) Participi prezenta imaju u abl. sing. **-e** u nom. i acc. plur. **-ia**, u gen. plur. **-ium**: laudan**te**, arden**tia**, audien**tium.**

4) Part. fut. akt. tvori se na taj način da se u part. perf. pas. odbaci **-us** i doda **-ūrus** (laudatus — laudat**urus**).

Oblici part. fut. akt., složeni s oblicima pom. glagola esse tvore perifrastičnu (opisnu) konjugaciju aktivnu i označuju radnju koju hoćemo (namjeravamo, kanimo) da vršimo. Na pr. laudaturus sum = hoću da hvalim.

Konjunktivom prezenta i imperfekta perifrastične konjugacije naknađava se konjunktiv futura aktivnog.

5) Gerundiv (particip futura pasiva) dobiva se tako da se u prezentsku osnovu doda sufiks **-nd** i pridjevski svršeci (laudandus. 3: onaj koji treba da se hvali).

Primjedba. Infinitiv fut. pasiva rijetko se upotrebljava. (Ovaj je oblik ovdje naveden samo radi boljeg pregleda, a njegova upotreba učiće se kasnije).

§ 34

Stariji glagolski oblici

a) 3 lice plur. perf. akt. mjesto -ērunt svršuje se na -ēre; na pr. laudāvēre.

b) U perfektu ispada često **-vi** pred -s; laudās-ti (mjesto laudāvis-tī), laudāsse (mj. laudāvisse).

§ 35

Verba deponentia i semideponentia

U latinskom jeziku mnogi glagoli imaju pasivan oblik, a aktivno značenje, te se nazivaju verba deponentia (odložni glagoli[1]); sing. verbum deponens. Ovi glagoli imaju od aktivnih oblika part. prezenta, particip futura aktiva i infinitiv futura aktiva (hortans, hortūrus, 3, hortatūrum, 3, esse), dok im jedino gerundiv ima pasivno značenje (hortandus = onaj koji treba da se opominje.) Deponentia se konjugiraju isto tako kao i pasiv običnih glagola.

Verba deponentia imaju pas. imperativ, dok ga aktivni glagoli nemaju; (horta-**re** opominji! hortā-**mĭnī**! opominjite!)

Pazi! Verba deponentia se navode u 1 licu prezenta, infinitivu prezenta i perfektu: hortor, hortārī, hortātus sum (opominjati); vereor, verērī, veritus sum (bojati se i poštovati); sequor, sequī, secūtus sum (slijediti; largior, largīri, largītus sum (darivati); patior, patī, passus sum (trpjeti).

Nekoji glagoli imaju u part. perf. pasiva i u oblićima koji su od njega izvedeni pasivne oblike, a aktivno značenje, te se nazivaju verba semideponentia (poluodložni glagoli). Evo nekoliko takih glagola:

audēo, audēre, ausus sum: usuditi se
gaudēō, gaudēre, gāvīsus sum: radovati se
soleō, solēre, solĭtus sum: običavati
(con)-fīdō, fīdĕre, fīsus sum: uzdati se

1) Ovi se glagoli nazivaju odložnima (depono, odložiti), što su prema tumačenju latinskih gramatičara »odložili« aktivne oblike, a zadržali značenje.

§ 36

Primjedbe uz konjugaciju deponentia

1) Stari oblik inf. prezenta pasiva svršava se na **-ier**; na pr. mirarier (mirārī).

2) Particip perfekta pasiva nekih deponentia ima značenje participa prezenta; na pr. arbitrātus (misleći), veritus (bojeći se), gāvīsus (radujući se), confīsus (uzdajući se).

§ 37

Nepravilni glagoli

(Verba anomala)

Pomoćni glagol: **sum, esse, fui, futurus**

I Prezentska osnova es-, (s-)

a) Indicativus

1) Praesens		2) Imperfectum		3) Futurum	
s-um	jesam (sam)	**er-am**	bijah	**er-ō**	biću
es	jesi (si)	**er-ās**	bijaše	**er-is**	bićeš
es-t	jest (je)	**er-at**	bijaše	**er-it**	biće
s-umus	jesmo (smo)	**er-āmus**	bijasmo	**er-imus**	bićemo
es-tis	jeste (ste)	**er-ātis**	bijaste	**er-itis**	bićete
s-unt	jesu (su)	**er-ant**	bijahu	**er-unt**	biće

b) Coniunctivus **c) Imperativus**

1) Praesens	2) Imperfectum				
s-im	**es-sem**	I	2 lice s.	es!	budi
s-īs	**es-sēs**		2 lice pl.	es-**te**!	budite!
s-it	**es-set**	II	2 lice pl.	es-**to**!	budi!
s-imus	**es-sēmus**		3 lice s.	es-**tō**!	neka bude!
s-itis	**es-sētis**		2 lice pl.	es-**tōte**!	budite!
s-int	**es-sent**		3 lice pl.	s-**untō**!	neka bude!

d) Infinitivus praesentis: es-**se** (biti)

II Perfektna osnova: fu-

a) Indicativus

1 Perfectum		2) Plusquamperfectum		3) Futurum excactum	
fu-ī	bio sam	**fu-eram**	bijah bio	**fúerō**	budem bio
fu-īstī	bio si	**fu-erās**	bijaše bio	**fu-eris**	budeš bio
fu-it	bio je	**fu-erat**	bijaše bio	**fu-erit**	bude bio
fú-imus	bili smo	**fu-erāmus**	bijasmo bili	**fu-érimus**	budemo bili
fu-istis	bili ste	**fu-erātis**	bijaste bili	**fu-éritis**	budete bili
fu-ērunt	bili su	**fu-erant**	bijahu bili	**fú-erint**	budu bili

b) Coniunctivus

Perfectum	Plusquamperf.	c) Infintivus
fú-erim	**fu-íssem**	perfecti: **fu-isse**
fu-eris	**fu-issēs**	futuri: **fu-tūrum** (3) **esse** ili **fore**
fu-érit	**fu-isset**	
fu-érimus	**fu-issēmus**	d) Participium futuri: **fu-tūrus** (3) onaj koji će biti, budući
fu-éritis	**fu-issētis**	
fu-erint	**fu-issent**	

Primjedba

1) Futur i fut. egzaktni nemaju konjunktiva. — Mjesto konjunktiva fut. i fut. egzaktnog upotrebljava se futūrus (3) sim — futūrus (3) essem.

2) Particip prezenta upotrebljava se samo od dvije složenice; ab - sēns, ab - sentis (od absum), otsutan i prae- sēns, prae - sēntis (od prae - sum), prisutan. (Ablativ sing. **-e**, nom. acc. i voc. plur. **-ia**, gen. pl. **-ium**; praesente, praesen**tia**, praesen**tium**).

§ 38

Composita od esse

Kao pomoćni glagol **sum** sprežu se i njegove složenice (composita):

1	**ab**sum	abes	abesse	**ā**fuī	biti otsutan
2	**ad**sum	ades	adesse	**ad**fuī	biti prisutan
3	**dē**sum	dees	deesse	dēfuī	nedostojati, manjkati
4	**īn**sum	ines	inesse	—	biti u čemu
5	**ob**sum	obes	obesse	obfuī	škoditi
6	**prō**sum	prōdes	prōdesse	prōfuī	koristiti
7	**prae**sum	praees	praesse	praefuī	stajati na čelu
8	**intér**sum	ínteres	interésse	intérfui	biti među, sudjelovati
9	**supér**sum	súperes	superésse	supérfui	preostati

Glagol prōsum je složen od prijedloga prō- (stari oblik **prōd-**) i esse. Ovo isprvično **d** stoji svagdje gdje za njim dolazi **e**, a ispada ispred **s** i **f**. Prema tome: prō - sum, **prod** - es, **prod** - est, prō - sumus, **prōd** - estis, prō - sunt; prō - sim, **prōd** - eram, **prōd** - essem, prō - fuī itd.

10) Glagol **pos - sum, pos - se, potu - i** složen je od **pot-**, (pote- »moćan«) i esse. Pridjev potēns, potēntis (moćan, snažan) upravo je particip prezenta od ovoga glagola. U oblicima

koji su izvedeni od prezentske osnove dolazi **pot** pred vokalima; a pred **s** mijenja se krajnje **t** (u pot) u **s** (asimilacija!). Prema tome glasi indik. prez.: pos - sum, pot - es, pot - est, possumus, pot - estis, pos - sunt; konj. prez.: pos - sim, pos - sīs, pos - sit, itd.; indikativ imperfekta: pot - eram, konj. imperf.: pos - sem, ind. fut.: pot - erō; ind. perf.: potu-i; konj. perf.: potu - erim; konj. pluskv.: potu - issem; fut. egzaktni: potu - ero; inf. prezenta: pos - se; inf. perfekta: potu - isse.

Najvažnije iz sintakse

Ovom građom, koja se ne mora u tančine proučiti, olakšava se prevođenje i upotpunjuje znanje iz srp.-hrv., njem. i franc. sintakse.

Osnovni oblici proste neproširene rečenice

1) Magistra intrat
Subjekt glagolski predikat (predikat) 1

2) Sicilia est īnsula
Subjekt pomoćni glagol imenica kao dio predikata.
predikat

3) Puella est parva
Subjekt pomoćni glagol pridjev kao dio predikata
predikat

O slaganju (kongruenciji) rečeničnih dijelova

a) Puella salūt**at**. — Puellae salūt**ant**. 2

Glagolski predikat slaže se sa subjektom u broju i licu.

b) Sicilia est īnsula. Magnae terr**ae** īnsul**ae** sunt.

Imenica kao predikat slaže se sa subjektom u padežu, a ponajviše i u broju.

c) Puella parv**a** est. Puell**ae** parv**ae** sunt. Amicī bonī sunt. — Perīcula māgna sunt. Nauta laet**us** est. Ulmī alt**ae** sunt.

Pridjev kao predikat slaže se sa subjektom u rodu, broju i padežu.

Clār**a** terr**a** slavna zemlja; clār**ae** terr**ae**; māgnās īnsulās; 3
amīcī bonī; māgnō perīculō; naut**um** laet**um**; ulmōr**um** altār**um**.

Pridjev kao atribut slaže se sa svojom imenicom u rodu, broju i padežu.

1) Sicilia īnsula. Paula Sicili**am** īnsul**am** mōnstrat. 4
2) Aemilia amicās, fīliās magistrae, vīsitat.

Apozicija se uvijek slaže sa svojom imenicom u padežu.

Osobitosti u upotrebi padeža

Akuzativ

1) Rōmānī Cicerōnem (1) patrem (2) patriae appellavērunt. Rimljani su Cicerona nazvali ocem domovine.

2) Rōmānī Cincinnātum (1) dictātōrem (2) dīcunt. Rimljani imenuju (imenovali su) Cincinata za diktatora.

Rōmānī Cicerōnem (1) consulem (2) dēlegunt. — Rimljani izaberu Cicerona za konzula.

3) Paulum (1) amīcum (2) putō. — Pavla smatram vjernim prijateljem (za vjernoga prijatelja). — Tē (1) amīcum (2) habeō. — Smatram te za prijatelja (prijateljem).

Uz neke glagole stoje dva akuzativa, i to akuzativ objekta (1) na pitanje: koga? i akuzativ predikata (2) na pitanje: za koga: za čega? čime?

Evo tih glagola:

1) appellāre, nōmināre, dīcĕre: nazivati, imnovati;

2) creāre, dēlĭgĕre: izabrati za nekoga, dīcere: imenovati (za čega, čime);

3) putāre: za nešto držati; sē paebēre: pokazati se (amīcum kao prijatelj);

4) habēre: smatrati nečim (amīcum prijateljem).

6 Cicero a Rōmānīs pater patriae appellatus erat.
Ciceron bijaše nazvan od Rimljana ocem domovine.

Pompeius dux dēlĭgĭtur (creātur) = Pompej bude izabran za vođu (vođom).

Paulus fīdus amīcus putātur (habētur) = Pavao se smatra (drži se) za vjernoga prijatelja.

U pasivu uz nabrojene glagole (u § 5) dolaze dva nominativa, i to nominativ subjekta i nominativ predikata.

7 a) Domus nostra centum duōs pedēs alta (longa, lāta) est — je 102 stope visoka (duga, široka).

Hic vīcus ab illō octingentōs passūs abest — 800 koračaja je udaljen(o).

Na pitanje koliko visoko? (dugačko? široko? daleko ili udaljeno?) dolazi akuzativ za označivanje prostora.

b) Multās hōrās manēbō — Mnogo sati...

Puer decem annōs nātus est — je 10 godina star.

Na pitanje: koliko dugo? koliko star? dolazi akuzativ za označivanje vremena.

Dativ

8 Non scholae, sed vītae discimus. Ne učimo za školu već za život.

Huic rei studeō. Živo nastojim oko ove stvari

Latinski dativ označuje često za koga (u čiju korist, u čijem se interesu) nešto događa. To je dativ interesa.

Mihi liber pulcher est. (Meni je lijepa knjiga =) Ja imam 9
lijepu knjigu. Mihi est nōmen Iulius. (Meni je ime Julije =) Ja se zovem Julije.

Esse sa dativom pokazuje vlasnika (dativus possessivus), a prevodi se ponajviše s »imam«.

Id mihi (1) honōrī (2) est. Ovo je (služi) meni na 10
čast.

Uz esse u značenju »služiti« (čemu, na što, za što) stoji obično dativ lica (1) i dativ stvari (2). Ovaj drugi dativ naziva se dativom svrhe (dat. fīnālis).

Genitiv

Amor patriae, ljubav prema domovini; potestās 11
vītae, moć nad životom; odium Carthāginis, mržnja prema Kartagi (na Kartagu).

Lat. atributivni genitiv često se prevodi pomoću prijedloga i dotične imenice koja stoji u genitivu.

Homō bonae voluntātis čovjek dobre volje (s dobrom 12
voljom). — Puella decem annorum djevojčica od 10 godina (desetgodišnja djevojčica). — Classis paucārum nāvium brodovlje s malo brodova.

I predikativno: Annus duodecim mensum est Godina (je od 12 mjeseci =) ima 12 mjeseci.

Genitiv s atributom označuje često kakvoću ili osobinu i naziva se genitiv kakvoće (genitīvus quālitātis).

Quis puerōrum respondēbit? Tko će od dječaka od- 13
govoriti.

Quis nostrum? Tko od nas? Multi vestrum. Mnogi od vas. Nōn multum autumnī superest. Ne preostaje mnogo (= velik dio) jeseni.

U ovim slučajevima označuje genitiv cjelinu od koje se uzima jedan dio; to je genitīvus partītīvus (dioni genitiv).

Pazi! Ipak se kaže: unus ē (ili dē) cōnsulibus, jedan od konzula.

Ablativ

I

a) E silvā (dē ripā) properō. Žurim se iz šume (sa obale). — 14
Ab īnsulā nāvigō. Plovim sa obale.

Ablativ stoji uz prepozicije (na pr. ē, dē, ā) i pokazuje otkuda što dolazi, (obično na pitanje: odakle? otkuda?)

b) Haec arbor altior est quam domus nostra; ili

Haec arbor domō nostrā altior est. Ovo drvo je više nego naša kuća (od naše kuće).

Ablativ bez prepozicije stoji pored komparativa i naziva se ablatīvus comparātiōnis (abl. uspoređenja). Mjesto njega može stajati quam s nominativom.

1) Puer a magistro laudātur. Dječak biva pohvaljen od učitelja.

2) Undae ventō moventur. Valovi se zbog vjetra (vjetrom) pokreću.

1) Ablativ s prepozicijom ā (ab) dolazi uz pasiv na pitanje od koga? (kad se odnosi na lice); 2) sam ablativ na pitanje zbog čega? čime? (kad se odnosi na stvar).

II

15 a) Aemilia amīcam rosā ōrnat. Emilija prijateljicu ružom ukrašuje.

Amīcī fugā sē servavērunt. Prijatelji su se bijegom (pomoću bijega) spasli.

Ablativ (bez prepoz.) dolazi na pitanje čime? i kazuje sredstvo čime ili pomoću čega se nešto događa (ablātīvus īnstrūmenti).

Dodatak. Per amīcōs vōs vocāvī. Po prijateljima (posredstvom prijatelja) ja sam vas pozvao. — Kad je posrednik (sredstvo) lice dolazi mjesto ablativa prijedlog per s akuzativom.

b) Cum amīcīs ad Dānuvium properō. S prijateljima se žurim k Dunavu (na Dunav). Rōmānī cum Gallīs diu pūgnābant. Rimljani se s Galima dugo borahu.

Ablativ s prepozicijom cum označuje pratnju ili zajednicu, i naziva se ablātīvus sociātīvus (dativ društva).

Dodatak. Māgnō cum gaudiō tē exspectō. Očekujem te s velikim veseljem. Cum s ablativom često pokazuje i stanje (na pr. raspoloženje) koje prati neku radnju.

c) Puer bonīs mōribus, dječak dobrog vladanja. Predikativno. Servus orīgine Graecā est = Rob je grčkoga porijekla. Hī frātrēs ingeniō similī sunt = Ova braća su slične prirode (ili imaju sličnu prirodu).

Caesar fuit nigrīs oculīs. Cezar je bio crnih očiju = imao crne oči.

Ablativ s atributom označuje svojstvo (često tjelesno ili duševno) ili kakvoću; to je ablativ kakvoće (ablātīvus quālitātis).

Primjedba. Za označivanje kakvoće upotrebljava se u nekim slučajevima genitiv (genitīvus qualitātis). S., 12.

III

16 a) In vīllā sum. Ja sam u vili (ljetnikovcu).

Ablativ s prepozicijom in dolazi na pitanje gdje? za oznaku mjesta.

Naprotiv: In silvam propero. Žurim se u šumu. Na pitanje kamo? dolazi u latinskom jeziku in s akuzativom.

b) Fēriīs o ferijama; automnō u jesen (i); diē fēstō o prazniku (o svečanom danu); merīdiē u podne; nocte noću; horā prīmā u jedan sat; mense Martiō mjeseca marta; annō quadrāgesimō quārtō 44 godine; bellō Pūnicō secundō u drugom punskom ratu (naprotiv bez atributa: in bellō u ratu).

Sam ablātiv stoji na pitanje kad? i označuje vrijeme.

Taj se ablativ naziva ablativom vremena (ablātīvus temporis).

O vremenima (tempora)

Historijski prezent

Senātōrēs Cincinnātum dictātōrem dīcunt (imenuju = imenovali su). 17

Često se prezent upotrebljava u živom pripovijedanju prošlih događaja mjesto historijskog perfekta (praesēns historicum).

Imperfekt i perfekt

1) Puerī dē Rōmānīs nārrābant (pričahu tj. više puta = običavahu pričati). 18

Lat. imperfekt često označuje radnju koja se u prošlosti ponavljala. (Lectio VIII). Stoga se upotrebljava naročito za opisivanje životnih prilika, običaja i uredaba koje se tiču prošlosti. (Lectio XXXIII).

a) Herī Paulus fabulam dē Polyphēmō nobis nārrāvit (pripovijedao je).

b) Singidūnum oppidum Rōmānum fuit (bio je).

Perfekt u lat. jeziku služi:

a) za pričanje gotovih radnja ili događaja koji su se u prošlosti dogodili;

b) za utvrđivanje prošlih činjenica.

Futur i futur egzaktni

a) Valdē gaudēbō, si mēcum ambulābis. Veoma ću se radovati, ako se budeš sa mnom šetao. 19

Lat. futur dolazi u lat. u zavisnim rečenicama čija se radnja događa u isto vrijeme s budućom radnjom glavne rečenice. U srp.-hrv. mjesto futura stoji u pogodbenoj rečenici fut. egzaktni, premda će se obe radnje dogoditi u budućnosti u isto vrijeme.

b) Tēcum ambulābō, sī mē rogāveris... ako me budeš najprije molio.

Lat. futur egzaktni dolazi u zavisnim rečenicama kojima će se radnja dogoditi u budućnosti poslije radnze izrečene glavnom rečenicom.

O načinima (modi)

1) Imperativ se u latinskom jeziku upotrebljava u istim slučajevima kao i u srp.-hrv. — 2) Lat. jezik ima pored indikativa još jedan način kojega nema u našem jeziku, a taj se naziva konjuktiv.

O konjunktivu (coniunctīvus)

20 a) Bonō animō sīmus! Budimo dobre volje! (dobrog raspoloženja!).

Nē sīmus ingrātī! Ne budimo nezahvalni!

Ovim se konjuktivom kazuje poticanje (coniunctīvus adhortātīvus). Negacija **nē!**

b) **Nē** sītīs ingrātī! Ne budite nezahvalni!

Nē s konjunktivom presenta (za 2 lice) upotrebljava se u izricanju zabrane (coniunctīvus prohibitīvus).

c) Sit tibi terra levis! Neka ti bude laka zemlja!

Konjunktivom prezenta izražava se u ovom slučaju želja (coniunctīvus optatīvus). Negacija **ne!**

Utinam nē aeger essem! Kamo sreće da nisam bolestan! (ali ja sam bolestan).

Utinam ne aeger fuissem! Kamo sreće da nisam bio bolestan! (ali ja sam bio bolestan).

Konjunktivom imperfekta izriče se neispunjiva želja u sadašnjosti, a konjunktivom pluskvamperfekta neispunjiva želja u prošlosti.

Ovakvi željni konjunktiv naziva se coniunctīvus irrealis.

O glagolskim imenima

Gerundiv, gerund(ium), particip futura aktiva

21 a) Laudandus = onaj koji treba da se hvali. — Hic laudandus puer est. Ovaj dječak treba (valja, mora) da se hvali. (3).

Dīligentia tua laudanda est. Tvoja marljivost treba da se hvali.

Dīligentia tua **mihi** laudanda est. **Ja** trebam (meni treba) da tvoju marljivost hvalim; ili: tvoja marljivost treba da se **od mene** hvali.

Gerundiv je glagolski pridjev s pasivnim značenjem; složen s oblicima pomoćnog glagola esse čini perifrastičnu (opisnu) konjugaciju pasivnu i znači radnju koja

treba (valja, mora) da se izvrši. Lice koje treba da izvrši neku radnju stoji u dativu.

b) Ars volandi umjetnost letenja; aptus ad volandum prikladan (zgodan) za letenje; volandō letenjem.

Gerund(ium) je glagolska imenica. Ona dopunjuje one padeže kojih nema infinitiv prezenta.

c) Scriptūrus onaj koji hoće (voljan je, namjerava) da piše.

Hodie scripturus sum. Danas hoću (voljan sam, namjeravam) da pišem.

Particip futura aktiva složen s oblicima pomoćnog glagola esse čini perifrastičnu (opisnu) konjugaciju aktivnu i znači radnju koju hoćemo (voljni smo, namjeravamo) da izvršimo.

O zavisnim (sporednim) rečenicama

Relativne rečenice

1) Puerī, **quī** bonī sunt, laudantur. 2) Fabulae, **quas** avia 22
narrat, mihi placent. 3) Dēsertum est prātum, in **quō** (= ubi) lūdēbāmus. 4) Avum vīsitāvimus, **cuius** in hortō multae pōmī sunt. 5) **Quem** amāmus, ei libenter obtemperāmus.

Relativne (odnosne) rečenice počinju se relativnim zamjenicama **quī, quae, quod** ili relat. prilozima (na pr. **ubi**).

Zavisne zahtjevne (željne) rečenice

a) Orā, ut valeās. Moli se da budeš zdrav. — Suadeō amīcō, 23
nē periculum timeat... da se ne boji opasnosti.

Zavisne rečenice koje zastupaju objekt glavne rečenice (objektne) i izriču želju ili zahtjev da nešto bude ili ne bude zovu se zahtjevne rečenice.

Ove se rečenice počinju sa **ut** (da) i **ne** (da ne) i stoje u konjunktivu poslije glagola što znače 1) moliti (ōrāre, rogāre, petēre ā, obsecrāre), 2) željeti (optāre), 3) zahtijevati (postulāre), 4) opominjati (monēre), 5) savjetovati (suadēre), 6) zapovijedati (imperāre), 7) brinuti se, paziti (cūrāre, vidēre). Ovi se svi glagoli nazivaju verba voluntātis.

a) Rogās (rogābis) mē, ut tē adiuvem.

Rogavisti (rogābās, rogāverās) mē, ut tē adiuvarem.

Poslije prošlih vremena glavne rečenice dolazi u zavisnoj rečenici konjunktiv imperfekta; inače konj. prez.

Namjerne (finalne) rečenice

1) Amīcus mē vīsitat, ut mēcum discat } da sa 24
2) Amīcus mē vīsitāvit, ut mēcum disceret. } mnom uči.

Namjerne rečenice počinju s **ut** (da) i **ne** (da ne), i u njima dolazi konjunktiv prezenta poslije prezenta ili futura (u glavnoj rečenici), a konjunktiv imperfekta poslije prošlih vremena.

Posljedične (konzekutivne) rečenice

25 Amīcus tam aeger est, ut non veniat — da ne dolazi.

Amīcus tam aeger fuit, ut non venīret — da nije došao.

Posljedične rečenice počinju se s **ut** (da, te) i **ut non** (da ne, te ne), i stoje u konjunktivu; poslije prošlih vremena u glavnoj rečenici dolazi ponajviše konjun. imperfekta u poslj. rečenicama.

U glavnoj se rečenici obično nalazi tam, ita, sic, talis, tantus i riječi sa sličnim značenjima.

Vremenske (temporalne) rečenice

26 a) Rōmānī gaudēbant, cum bellum erat — kad (kadgod)...

Cum s indikativom znači kad (kadgod): **Cum** temporale.

b) Graecī, postquam Trōiam expūgnā**verunt**, urbem vāstāvērunt. Grci su opustošili grad, pošto su (bijahu) Troju razorili.

Postquam stoji s indikativom i znači pošto.

c) Dum vīvimus, discimus. (Dok, doklegod živimo, učimo).

Dum s indikativom znači: dok, doklegod.

d) 1) Cum ambulā**rem**, amīcus mē vīsitāvit. Kad (dok) sam se šetao, prijatelj me je pohodio.

2) Cum ambulā**visem**, amīcum vīsitāvī. Kad (pošto) sam se bio šetao, pohodio sam prijatelja.

Cum 1) s konjunktivom imperfekta (kad, dok) dolazi u vremenskoj rečenici, čija se radnja dogodila u isto vrijeme s radnjom glavne rečenice u prošlosti ili 2) sa konjunktivom pluskvamperfekta (kad, pošto), kad se prošla radnja zavisne rečenice dogodila prije prošle radnje, izrečene glavnom rečenicom. Ovo se cum naziva **cum** nārrātīvum ili cum historicum.

Uzročne (kauzalne) rečenice

27 a) Gaudeō, quod mēcum ambulās... što se sa mnom šetaš, **quod** s indikativom: što, jer (kad se navodi istinski uzrok).

b) Cum aeger sim (fuerim), diū nōn in scholām veniō (in scholā fui). Pošto (budući da) sam (sam bio) bolestan, dugo u školu ne dolazim (u školi nisam bio).

Cum s konjunktivom: jer budući (da); **cum** causale.

Pogodbene (kondicionalne) rečenice

a) Gaudeō, sī attentī estis. — Nisi pārēbitis, vōbīscum nōn 28
ambulābō. **Si** ako (da); **nisi** ako ne (da ne). — Ovim pogodbenim rečenicama izriče se stvarna (istinska) pogodba. U njima stoji indikativ; (realne pogodbene rečenice).

b) Laetus essem, si iam sānus esses... da si već zdrav (ali nisi). — Non laetus fuissēs, sī tam aeger fuissēs... da si tako bio bolestan (ili nisi bio).

Konjunktiv imperfekta stoji za sadašnjost u pogodbenim rečenicama, kad se izriče u njima nestvarna (irealna) pogodba, a za prošlost u istom slučaju konjunktiv pluskvamperfekta.

Dopusne (koncesivne) rečenice

Paulus, etsī aeger est, tamen bonō animō est. **Premda je** 29
Pavao bolestan, ipak je dobrog raspoloženja.

etsi (= etiamsī) s indikativom: premda, i ako.

O redu riječi u latinskom jeziku

a) Graecia et Italia clārae terrae sunt. Magistra tabulam 30
mōnstrat.

Glagolski predikat dolazi ponajviše na kraju rečenice.

b) Fābula nova, nova priča; ipak nova fābula, nova (a ne stara) priča. Uvijek se kaže: multae īnsulae.

2) Avus meus, moj djed, ali meus avus, moj (a ne tvoj) djed.

Atributivni pridjevi i zamjenice stoje pred imenicom, kad su naglašeni.

c) Sicilia īnsula, otok (ostrvo) Sicilija. Paulus amīcus, prijatelj Pavao.

Apozicija dolazi obično iza imenice kojoj pripada, no ipak se kaže: imperātor Augustus, urbs Rōma.

Mediō in Danuviō, usred Dunava; māgnō in periculō, u velikoj opasnosti; praeclāra illa loca, ona prekrasna mjesta (krajevi); urbs, cuius in viis — grad na (u) čijim ulicama.

Atributivni pridjev (zamjenica) ili atributivni genitiv često je radi jačeg isticanja od svoje imenice odijeljen kojom umetnutom riječju ili prijedlogom.

e) 1) Illīus vīllae hortus, vrt one vile. 2) Fīda eius amīcitia, njegovo vjerno prijateljstvo. Prīma Rōmānōrum sēdēs, prvo sjedište Rimljana.

Atributivni genitiv stoji često pred imenicom kojoj pripada, on se često i umeće između pridjeva i imenice s kojom je u vezi.

Akuzativ s infinitivom

31 Audiō patrem venīre = Čujem da otac dolazi.

Audiō patrem ventūrum esse = Čujem da će otac doći.

Audiō patrem venisse = Čujem da je otac došao.

(Pazi! Kod prevođenja sa srp.-hrv. na lat. izostavljena je sveza zavisne rečenice, njezin subjekt je metnut u akuzativ, a predikat u infinitiv).

Poslije mnogih, a posebno poslije glagola osjećanja (verba sentiendī) i govorenja (verba dicendī) dolazi u latinskom jeziku konstrukcija akuzativa s infinitivom. (Accusātīvus cum infinitīvō). O ovoj konstrukciji učiće se kasnije više.

Nominativ s infinitivom

32 Videō rosam florēre = Vidim da ruža cvate. (Akuz. s inf.)

Rosa florēre vidētur = Čini se (izgleda) da ruža cvate. (Nom. i inf.).

Fēlīx esse videor = Čini se da sam (ja) sretan. (Nom. s inf.).

Fēlīcēs esse videntur = Čini se da su (oni) sretni. (Nom. s inf.).

Poslije glagola, iza kojih stoji akuzativ s infinitivom, kad su oni u pasivu (vidētur itd.), dolazi u lat. jeziku konstrukcija nominativa s infinitivom (Nominātīvus cum infinitīvō). I o ovoj će se konstrukciji kasnije opširnije učiti.

Popis latinskih riječi

U ovom su popisu sadržane sve lat. riječi izuzevši većinu brojeva. — Brojevi pored riječi upućuju na odlomke u Rječniku u kojima su značenja pojedinih riječi navedena. — Vlastita se imena nalaze u posebnom Popisu.

a, ab 8
abesse 40, 46
absens 40
ac 20
accipere 44
acer 33
acies 18
ad 4
addere 45
adesse 17, 40
adhuc 26
adiectivum 27
adiuvare 18
administrare 18
adscribere 42
adulescens 34
adversus (pridj.) 18
adversus (prijed.) 43
advocare 21
advolare 42
aedificare 15, 19
aedificium 5, 19
aedis (aedes) 29
aeger 40
aegrotus 48
aer 36
aes 28
aestas 28
aetas 33
aeternus 31
afficere 45
ager 7
agere 26, 31
agger 46
agitare 8
agricola 5
agricultura 34
ah 2
ala 38
alacer 33
alienus 11
alii 6
aliquando 21
aliquis 39
aliquot 46
alius 23
alter 23
altus 7
amare 2
ambulare 10
amica 2
amicitia 14
amicus 4, pridj. 35
amnis 31
amoenus 4, 5
amoenitas 37
amor 21
amplus 11
an 48
ancilla 35
animal 32
animus 12, 28, 40
annus 23
ante 15, 47
antiquus 4
aperire 35
apparere 26
appellare 34
appropinquare 3
apricari 48
aptus 45
apud 7
aqua 5
aquaeductus 31
aquila 34
arare 21
aratrum 21
arbor 36
arcere 8, 15
arcus 31
ardere 5
arduus 37
argentum 19
arma 10
ars 30
arx 30
asinus 32
asper 6
asporto 23
at 23
atque 20
atrium 19
atrox 33
attentus 10
auctor 30
audax 33
audire 35
aureus 33
auris 41
aurum 19
aut 17
autem 10
autumnus 12
auxilium 41
avarus 44
ave 28
avia 14
avis 29
avunculus 10
avus 4

beatius 44
bellicosus 8
bellum 8
beneficium 9
benignus 8
bestia 3
bonus 2, 5
bos 34
brevi 45
brevis 43

cacumen 45
cadere 45
caecus 43
caedere 26
caelum 34
caeruleus 32
calcar 33
calidus 28
campus 4
candidus 12
canere 27
canis 34
cantare 3
cantus 35
capere 44
captivus 8
caput 28
carcer 21
carere 41
carmen 27
carus 2, 5
casa 37
castellum 15
castra 15
causa (imen.) 14
causa (prijed.) 45
cavare 24
cavere 34
celeber 33
celer 33
cena 45
cernere 34
certe 10
certus 34
ceteri 30
cibus 29
circa 19
civilis 47
civis 29
civitas 24
clades 29
clam 43
clamare 2
clamor 23
clarus 1, 5
classis 30
clivus 17
cogere 26
cogitare 46
cognoscere 38
colere 20
collis 29
colloquium 10
comes 25
comiter 48
commodum 9
communis 32
comparare 19
comparatio 36
complere 12
complures 37
comprehendere 42
condicio 31
conditor 34
conditus 47
confirmare 18
coniurati 47
conscientia 48
conservare 42
consilium 18

consolari 48
constans 33
consuetudo 22
consul 21
consultum 18
continenter 47
contra 20
copia 8
copiae 8
cor 28
cornu 19
corpus 27
corvus 12
cottidie 35
cras 10
creare 47
creber 31
credere 26
crudelis 35
crus 28
crux 42
cultus (pridj.) 15
cuius 20
cum (prijedl.) 4
cum (svez.) 8, 40, 42, 43
cuncti 10
cupere 44
cur 23
cura 33
cursus 40
custos 25

dare 13
de 4, 21, 42
dea 34
debere 9, 15, 19
decus 27
deesse 38
defensio 37
deinde 23
delectare 3, 12
delere 39
deliberare 46
demittere 41
demum 39
denique 15
dens 31
densus 3, 5
deponere 39
desertus 12
desiderare 40
desinere 39
desperare 18, 42
destinare 42
deus 8
Deus 8
dexter 19
dicere 20, 21, 26
dicitur (dicuntur) 39
dictator 21
dies 17
difficilis 32
digitus 46
dignus 25
diligentia 20
discere 20
disciplina 22
discipulus 6
discpliere 14, 16
dissimilis 37
diu 10
dives 25
divum 48
dividere 45
divitiae 19
docere 15
doctus 22
dolere 16
dolor 40
dolus 30
domesticus 32
domina 35
dominus 9
Dominus 9
domus 19
donare 2
donum 8
dormire 35
ducere 26
dulcis 33
dum 39
duo 19
durus 17
dux 25

e, ex 3, 21
ecce 14
ediscere 26
educare 22
educatio 22
educere 28
ego 9
egregius 7
emendare 37
enim 8
epistula 14
eques 25
equus 5
errare 45
error 37
erudire 45
esse 7
est 1
et 1
etiam 1, 5, 11
etsi 45
excelsus 24
excitare 35
exclamare 42
excolere 45
excusare 13
exemplar 32
exercere 45
exercitus 18
exiguus 11
exitus 43
expetere 48
exportare 32
expugnare 18
exspectare 6
extra 31

fabula 2
facere 44, 47
facies 37
facilis 32
facinus 35
factum 15
fagus 7
fama 48
fames 29
familia 22
febris 31
felix 33
femina 16
femininus 27
fere 30
feriae 17
ferrum 37
fertilis 33
festus 17
fidere 48
fides 17
fidus 14
filius 10
figere 42
figura 14
filia 2
filius 10
fingere 34
finire 35
finis 29
finitimus 11
firmus 15, 31
flamma 5
flavus 27
flos 28
fluctus 37
fluere 28
flumen 27
focus 19
fons 31
forma 12
fortis 33
fortitudo 22
forum 8
fossa 46
frater 25
frigidus 36
fructus 23
frustra 16
fuga 3
fugere 44
futurus 27

galea 10
gallus 23
gaudere 8
gaudium 5
geminus 48
gens 30
genus 27
gerere 33
glacies 17
gladius 10
gratia 20
gratus 10
gravis 32
grex 25
gubernare 18
gutta 24

habere 7, 15, 19, 20, 39
haberi 13
habitare 11
hasta 10
heres 25
heri 15
heus 38
hīc 11
hic 7, 12
hiems 28
hodie 32
homo 21
honos (honor) 21
hora 16, 35, 47
hortari 48
hortus 4
hospes 27
hostis 29
humilis 37
humus 24

iacere 44
iactare 43
iam 4
iam non 13
ibi 10
idem 14
idoneus 37

igitur 35
ignavia 27
ignis 30
ignorantia 27
ignorare 47
ille 11
illic 12
illidere 37
imago 29
imber 31
immanis 43
immortalis 33
impedire 35
imperare 6
imperator 21
imperium 15
impetrare 25
impetus 18
impiger 6
imprimis 22
in 3, 42, 44, 46
incendium 5
incertus 34
incitare 4
incola 37
increpare 13
inde 47
indignus 25
industrius 37
infelix 33
infirmus 31
inflammare 39
ingenium 37
ingens 33
ingratus 40
inimicus 14; (pridj.) 35
inquit 23
instruere 26
insula 1
inter 14, 23
interdum 18
interficere 44
interrogare 8
intrare 1
inutilis 41
invenire 35
invitare 14
iocus 26
ipse 11, 42
ira 43
iratus 25
irridere 13
irritare 43
is 14
ita 21
iter 28
iterum 31
iucundus 13
iudex 25
iurare 39
ius 27
iustus 6
iuvenis 34
iuventus 24

labor 21
laborare 7, 21
lac 28
lacus 36
laetitia 2
laetus 7
lapis 24
laqueus 44
largiri 48
late 46
latro 23
lătus 46
lātus 11
laudare 1
laus 24
lavare 19
lectio 22
legatus 21
legere 20
legio 22
lenis 32
levis 40
lex 24
libenter 9
lĭber 6
līber 6
liberare 5, 42
liberi 19
licet 34
lignum 41
lingua 6
litus 32
locus 8
(loca 11)
longinquus 32
longus 15, 28, 30
ludere 20
ludus 12
lumen 36
luna 32
lupus 21
lux 24, 35

magis 11, 17
magister 6
magistra 1
magistratus 18
magnificus 11
magnitudo 22
magnus 1, 5, 28
maiores 22, 27
male 21
malus 13
mandare 30
mane 23
manere 10
manus 19
mare 32
marmor 29
masculinus 27
mater 22
matercula 2
matrimonium 42
maxime 9
maximus 30
medicus 11
medius 4, 5, 35
mel 28
memoria 10
mendacium 37
mens 30
mensis 29
mercator 34
mercatura 8
meridies 17
metus 41
meus 4, 5, 9
miles 25
militare 16
minuere 45
mirus 42
miser 35
miseria 48
mittere 26
modicus 11
modus 13
moenia 39
molestus 24
mollis 33
monere 5, 15, 19
mons 31
monstrare 1
monstrum 43
montanus 36
monumentum 10
morbus 40
mori 48
mors 30
mortalis 33
mortuus 29
mos 21
mōtus (part. perf. pas.) 42
movere 12
mox 7
mulier 22
multiplicare 45
multo 17
multus 5, 12, 23, 35, 40
mundus 24
munus 48
murus 46
museum 10
mutare 12

nam 7
narrare 2
natio 22
natu (maior, minor) 44
natura 22
natus 11, 26, 46, 47
nauta 7
navicula 4
navigare 4
navis 30
nē 40, 41
-nĕ 35
nē—quidem 36
nebula 12
nec (vidi neque!)
necare 23
necessarius 37
negotium 6
nemo 23
nepos 25
neque (nec) 20
neque (nec) 25
nescire 35
neuter 27
nex 24
niger 12
nihil 23
nimis 40
nimius 41
nisi 13
nobilis 32
nocere 23

nomen 27
nominare 47
non 5, 11, 13
nondum 15
nonnuli 25
nonnumquam 20
non solum—sed etiam 11
nos 9
noster 6, 9
notus 30
novus 2, 5
nox 30, 35
nullus 23
numerare 39
numerus 31
nummus 47
numquam 9
nunc 9
nuntiare 39
nuntius 39
nuper 16

ob 14
obesse 23, 40
obscurare 12
obsecrare 41
obses 42
obtemperare 4
obtinere 15
obvius 48
occidere 45
occultare (se) 41
occupare 15, 47
occupatus 46
oculus 17
odium 39
odor 33
olim 15
omen 27
omnis 32
onus 32
opes 24
oppidum 9
optare 17
optimus 20
opus 44
orare 41
oratio 39
orator 39
orbis 29
ordo 22
origo 22
ornare 3
ŏs 28
ōs 28
otium 17
ovis 29

paene 16
palus 41
par 33
parare 19, 30, 44
parentes 25
parere 22
pars 30
parvus 2, 5
passus 46
pastor 21
pater 22
patere 29
paternus 25
pati 48
patria 8
patrius 21, 22
patronus 34
pauci 11
paullisper 48
paulo 38
pauper 25
pax 24
peccare 23
pectus 40
pecunia 46
pellis 29
pensum 15
per 10, 17
peragrare 34, 45
periculosus 39
periculum 5
pes 24
petere 35
philosophus 48
pictura 19
piger 6
placere 8, 15
placidus 13
plaga 13
planities 17
plebs 24
plenus 32
plerumque 15
poeta 7
pomum 7
pomus 7
ponere 39
pons 31
populus 4, 15, 18
porta 39
portare 8
porticus 19
portus 32
posse 38
possidere 45
post (prijed.) 17, 47, (pril.) 38
postea 19
postquam 30
postulare 25
potens 44
potestas 24
praebere 17, 19
praebere se 36
praeclarus 11
praeesse 40
praesens 40
praeterea 34
praeterita 38
praeteritus 48
pratum 11
preces 41
primus 1, 5, 35
principatus 47
principium 32
prius 39
privare 43
procul 9
prodesse 23
proelium 27
professor 26
proficisci 48
prohibere 13, 16, 19
prope 16
properare 3
proprius 19, 24
prora 31
proverbium 19
provincia 15
publicus 18
puella 1
puer 6
pueritia 45
pugna 4
pugnare 8, 47
pulcher 2, 6
pulchritudo 32
pulsare 35, 39
punire 35
puppis 31
purus 36
putare 27

quaerere 35
qualis 34
quam 7, 11, 21
quamdiu 38
quando 17
quantum 46
quantus 12, 23
qua re 20
quasi 22
—que 9
quercus 34
qui? quae? quod? 20
quidam 39
quis? quid? 1, 20
quo? 3
quod (svez.) 13
quomodo 13
quondam 41
quoque 14
quot 28
quotus 47

rana 41
rapere 44
rarus 20
recedere 48
recitare 6
rector 25
reditus 42
reficere 45
regere 41
regina 34
regio 32
regnare 47
regnum 37
religio 32
reliquus 41
remus 4
res 17, 27
res adversae 18
res publica 18
res secundae 18
resonare 45
respondere 6
reverti 48
revocare 38
rex 25
ridere 13
ripa 4
risus 38
rivus 37
robur 27
robustus 27
rogare 39
rosa 1
rursus 21
rusticus 9

sacer 34
sacerdos 25
saeculum 47

saepe 7
saevire 42
sal 36
saltare 3
salus 24
salutare 1
salve 6
salvere 6
sanctus 31
sanus 30
sapiens 33
sapientia 34
sapienter 44
saxum 43
scelus 27
schola 6
scire 35
scribere 31
scriptor 27
scutum 10
secundus 2, 4, 5, 18
sed 5, 11
sedare 5
sedere 7
sedes 29
sedulus 32
semper 8
senator 21
senatorius 22
senatus 18
senectus 24
senex 30
sententia 27
separare 25
sequi 48
sermo 22
sero 45
servare 3
servire 35
servus 4
sestertius 46
severus 22
si 10
sic 5, 21
significare 27
silva 3
similis 32
simplex 33
sine 17
sinister 19
sitis 31
situs 28
socius 40
sol 28, 45
solere 26, 48
sollicitus 40
solum 11
solus 23
solvere 28
somnus 35
sono 6
sonus 37
soror 25
spatium 42
species 17
spectare 1
spelunca 43
sperare 18
spes 17
splendidus 19
sponsus 42
stabulum 5
statim 14
statua 8
studere 17
studiosus 9
studium 5
stultus 38
suadere 41
suavis 33
suaviter 45
sub 29
subito 3
sublatus 43
sui (sibi, se, a se) 9
summa 46
summus 18
sunt 1
superare 18
superbus 23
superesse 12
supplicium 42
supremus 24
suus 9

tabula 1
tacere 13, 16
talis 34
tam 11, 21
tamen 9
tandem 38
tantus 23
taurus 5
tectum 39
templum 8
temptare 42
tempus 27, 37, 44
tener 45
tenere 10, 15
tentare 42
terra 1, 29
terrere 41
terribilis 41
terror 21
testudo 38
timere 5, 16
timide 41
timidus 41
timor 21
tintinnabulum 6
titulus 27
tolerare 31
tot 28
totus 23
tradere 42
tres 42
triduum 42
triumphare 21, 47
truncus 41
tu 9
tum 3
tumultus 32
turba 12
turpis 43
turris 31
tutus 39
tuus 9
tyrannus 42

ubi? 3
ubi 11
ulmus 7
umbra 3
umerus 30
umquam 38
unda 12
unde 35
universus 43
unus 21, 23
urbs 30, 47
usus 18
ut (kao) 21
ut (da) 41
ut (da, te) 44
utilis 32
utinam 40
uva 2
uxor 22

vacca 3
vae 26
valde 10
vale 6
valere, 6, 16
valetudo 40
vallis 29
varius 12
vastare 30
vel 9, 17
velox 34
venatio 34
venia 13
venire 35
ventus 4
ver 28
verbum 5
vereri 48
versus 18
verus 29
vesper 7
vesperi 7
vester 6, 9
veteranus 16
vetus 27
vexare 13
via 15
vicinus 3, 5
victor (imenica i pridjev) 21
victoria 18
vicus 4
videre 5, 44
videri 43
villa 3
vincere 38, 44
vinum 34
viola 3
violare 23
vir 6
virgo 34
viridis 45
virtus 24
vis 31
visitare 2
vita 9
vitare 21
vitium 28
vituperare 13
vivere 36
vix 31
vocare 4
volare 17
voluntas 24
voluptas 45
vos 8, 9
vox 24
vulnus 27
vulpes 29

Vlastita imena

Aemilia 1
Aemilus 10
Aeneas 30
Aequi 21
Africanus (vidi Cornelius!)
Alexander 6, 48
Anchises 30
Anna 1
Antiochus 44
Apollo 34
Aprilis 34
Augustus 4, 47; (pridjev) 34
Aurelius 29

Bacchus 34

C. (= Gaius) 8
Caesar 47
Cannae 47
Capitolinus 29
Capitolium 29
Cathagenienses 39
Carthago 39
Cato Maior 39
Celtae 15
Ceres 34
Cherusci 44
Christus 24, 47
Cincinnatus 21
Claudia 28
Cn. (= Gnaeus) 26
Cornelius: P. Cornelius Scipio Africanus. Maior i Minor 47
Croesus 44
Cyclops 43
Cyrus 44

D. (= Decimus) 16
Dalmatia 15
Damon 42
Danuvius 4
December 34
Decimus 16
Diana 34
Diogenes 48
Dionysius 42

Emona 10
Europa 36

Februarius 34

Gaius 8
Galli 18
Gnaeus 26
Graeci 30
Graecia 1
Graecus (pridj.) 22

Hadriaticus 32
Hannibal 39
Homerus 26
Horatius 26

Ianuarius 34
Iesus 47
Italia 1
Iulia 1
Iulius 4, 47; (pridjev) 34
Iunius 34
Iuno 34
Iuppiter 29

L. (= Lucius) 21
Latinus 6
Latium 30
Lucius 21

M. (= Marcus) 9
Maius 34
Marcus 9 (Marcus Aurelius 29)
Mars 34
Martius 29, 34 (Campus M. 40)
Mercurius 34
Minerva 34
Moesia 15
Mursa 15

Naissus 15
Neapolis 31
November 34

Octavianus 47
October 34
Orbilius 26

P. (= Publius) 26
Palatinus 29
Pannonia 15
Paulus 4, 7
Persae 43
Petrus 31
Philippus 14
Phintias 42
Pluto 44
Poeni 18
Polyphemus 43
Proserpina 44
Publius 26
Punicus 47

Qu. (= Quintus) 16
Quinctius 21
Quintus 16

Remus 44
Rhenus 36
Roma 1
Romani 8
Romanus (pridj.) 8
Romulus 15, 34
Rosa 1

S. (= Sextus) 16
Salonae 15
Scipio (vidi Cornelius!)
September 34
Sextus 16
Sicilia 1
Singidunum 10
Sirmium 15
Siscia 15
Spalatum 32
Sol 28
Syracusae 42

T. (= Titus) 26
Taurunum 15
Tiberis 31
Titus 26
Troia 30
Troiani 30
Troianus (pridj.) 30

Ulixes 30

Vaticanus 31
Venus 30
Vergilius 30
Victor 21

Zagrabia 10

Popis srpskohrvatskih riječi

ali 5
ako 10

bašta 4
bijeg 3
biti (jesam, jesi itd.; sam, si itd.) 1, 3, 7, 8
blag 33
bog (Bog) 8
bogat 25
bogataš 25
bolestan 40
boriti se 8
brat 25
brežuljak 29
brijeg 31
brijest 7
brodovlje 30
broj 31
brz 33
bukva 7

car 21

čas (sat) 16
čast 21
često 7
čiji 20
činiti 44
čini se da 43
činovnik 18
čitati 20
čitav 23
čovjek (muž) 6, (ljudi) 21
čuti 35
čuvar 25

ćutati (šutjeti) 13

da (namjerno) 41
daleko 9
dan 17
davno (jednom) 15
decembar 34
diktator 21
dio 30
djeca 19
dječak 6
djed 4
djevojka 1
doba 33
dobar 2, 5
dobročinstvo 9
doći 35
domovina 8
dovesti 26
dovoditi 26
drag 2, 5
drugi 23
država 18, 24
dug 28
dugo 10
dugovati 9
dva (dvije) 19

ferije (praznici) 17
forum (trg) 8

gdje? (upitno) 3
gdje 11
glava 28
glavni grad 28
gledati (razgledati) 1
godina 23
golem 33
gospodar 9
gost 27
govoriti 20
govornik 39
grad 11, 30, 47
graditi 15
građanin 29
građevina 5
granica 29
grozd (grožđe) 2
gust 3, 5

hrabrost 22
hram 8
hvaliti 1

i 1, 9
i (= također) 1
igra 12
imati 7
ime 27
imenovati (diktatora) 21
ipak 9
iskustvo 18
ismijavati 13
isti 14
iščekivati 6
iz 3, 21
izvor 31
izvrstan 7

ja 9
jadranski 32
jak 31
je (jest) 1
jednak 33
jednostavan 11, 33
jer 13
jesen 12
jesi (si) 3
jeste (ste) 3
još ne 15
jezik 6
juče(r) 15

k, ka 4
kad 42
kakav 34
kako 7, 11, 21
kamen 24
kamo sreće da 40
kao 11
kapitolski 29
kasnije (poslije) 19
katkada 20
kazati 20
kazniti 35
kći, kćerka 2
kip 8
kititi (se) 3
knjiga 6
ko? (tko?) 1, 20
kod 7
koji (-a, -e) 20
koliko 28, 47
konj 5
konzul 21
koristan 32
koristiti 23
kornjača 38
kraj 29
kralj 25
kraljevina 37
kuća 19, 29
kuditi 13
kula 30

lak 32
lađa 30
latinski 6
legija 22
ležati (= biti položen) 28
li (up. rječca) 35
liječnik 11
lijen 6
lijep 2, 6
luk 31

ljepota 32
ljubak 4, 5
ljubav 21
ljubiti 2
ljuti (rat) 33

magla 12
majka (mati) 22
malen (mali) 2, 5
marljiv (= neljen) 6
marljivost 20
med 28
mi 9
mijenjati 12
mio 2, 5
mir 24
mjesec 29
mlad (mladić) 34
mlijeko 28
mnogi 5, 12, 23, 35, 40
moći 38
moj 4, 9
moliti 41
more 32
mornar 7
most 31
muž 6

na (u) 3, 42, 44, 46
nadati se 18
nadvladati 18
najviše (najvećma) 9
najviši 18
napamet učiti 26
napor (= nastojanje) 5
narod 4, 15, 18, 22
naslađivati se 3
naš 6, 9
(na)učiti 15, 20
nauka 5
navesti se (ploviti) 4
nazivati 34
ne 5
nedavno 16
nego 11
nekada 15
neprijatelj 29
nesreća 18
nikada 9
ni(t)ko 23
ništa 23
noć 30
nov 2, 5
njegov 14
njezin 14
njihov 14
njiva 7

o (prijedl.) 4
obala 4
običaj 21
običavati 26
obližnji 3, 5
očajavati 18
očekivati 6
očinski 21
od 8
odgovarati (odgovoriti) 6
oko 17
oktobar 34
on(-a, -o) 14
onaj 11
ondje 10
opasnost 5
opomenuti 5
opominjati 5
orao 34
oružje 10
ostati 10
ostrvo 1
osvojiti 18, 44
oštar (na pr. oštra zima) 6
otac 22
otadžbina 8
(ot)ploviti 4
ovaj 11

palatinski 29
pamćenje 10
pastir 21
peti 5
pisati 31
pismo 14
pitati 10
pjesma 27
pjesnik 7
pjevati 3
pleme 30
pohađati (pohoditi) 2
pobijediti 38
pobjednički (pobjednik) 21
početak 32
podne 17
pogled 17
pohvala 24
pohvaliti (=hvaliti) 1
pokaz(iv)ati 1
poklanjati 2
pokloniti 2
pokoravti se 4
pokrajina 15
pokretai 12
pokrivati 12
polje (poljana) 4, 7
poraz 29
posao 21
posjećivati (posjetiti) 2
poslati 26
poslije (prijedl.) 17
poslovica 19
posmatrati 1
pošto 43
poštovati 20
pozdravljati (pozdraviti) 1
požar (vatra) 5
pravedan 6
praznici 17
priča 2
pričati 2
prijatelj 4
prijateljica 2
primiti 44
pripovijedati 2
proljeće 28
prostran 11
prvi 1, 5
puk 24
putovanje 28
putovati 48

raditi 7, (8)
rado 9
radovati se 8
rat 8
ratoboran 8
različan 12
razmak 42
razoriti 39
riječ 5
rijeka 31
rimski 8
rob 4
rod 30
roditelji 25
rođen 11
ruka 19
ruža 1

s (sa) 4
(sa)čuvati 3
sagraditi 15
sam 11, 42
sat 16
sav (svaki, svi) 32
se (sebe) 3
sebe (sebi itd.) 9
seljak 5
selo 4
senat 18
senator 21
seoski 9
sestra 25
si (jesi) 3
sin 10
siromašan 25
sjajan 19
sjediti 7
sjena 3
slab 31
slavan 1, 5
slijediti 48
slika 19
slušati 35
smion 33
smrt 24, 30
smrtnik 33
snaga (fizička) 31
spas 24
spasavati 3
spavati 35
srećan 33
stado 25
staja 5
stanovnik 37
starac 30
star(i) 4, 27
ste (jeste) 3
stih 18
stoljeće 47
strog 22
stvar 17
su (jesu) 1
sudac 25
susjedan 3, 5
sutra 10
svećenik 25
svi (sve, sva) 10
sviđati se (dopasti se) 8
svoj 9
svršavati 35
svršetak 29
svršiti 35

šetati se 10
škoditi 23
škola 6
što? 1
što (= jer) 13
šuma 3

tabor 15
tad(a) 3
taj 11
takav 34
tako 11, 21
također (= i) 1
talas 12
tamo 10
težak 32
ti 9
tijelo 27
tko? (ko?) 1, 20
toranj 31
trebati 9

trijem 19
tvoj 9

u(na)3,42,44,46
ubiti 44
učenik 6
učitelj 6
učiteljica 1
učiti (drugog) 15, (sebe) 20
ugodan 13
uho 41
ujak 10
(u)koriti 13
ukrašavati 3
ulaziti 1
umjetnost 30
umrijeti 48
uvijek 8
uzalud 16
uzor (=primjer) 32

val 12
valjan 2, 5
vaš 6, 9
većma 11
veličanstven 11
velik 1, 5, 28
veoma 10
veseliti se (naslađivati se) 3
veselje (zadovoljstvo) 5
veseo 7
vi 8, 9
vidjeti 5. 44
vijeće 18
vila 3
visok 7
vitez 25
vjeran 14
vjetar 4
vježbati 45
vladanje 21
vlast 24
voda 5
voditi 26
voditi (rat) 33
vođa 25
vojnik 25
vojska 18
vojskovođa 21
voliti 2
volja 24
voziti se 4
vratiti se 48
vrijeme 27
vrlina 24
vrlo 10
vrt 4
vuk 8

zabavljati (se) 3
zadaća 15
zahvaljivati 9
zahvalnost 20
zakon 24
zapovjediti (zapovijedati) 6
zbogom (ostaj!) . 6
zdravstvuj! 6
zemlja 1, 29
zemljovid 1
zgrada 5, 19
zima 28
zlatan 33
zlato 19
znati 35

žaliti 16
željeti 17
željezo 37
živjeti 36
život 9
životinja 3, 32
žuriti se 3

Vlastita imena

Ana 1
Avgust 4

Beograd 10

Cezar 47

Dunav 4

Emilija 1
Eneja 30

Gaj(Jul.Cezar)47
Grci 30
Grčka 1

Homer 26
Horac 26

Italija 1

Julije 7
Junona 34
Jupiter 29

Katon 39
Kapitol 29
Kartaga 39

Ljubljana 10

Mart (bog) 34
Minerva 34
Marko 9

Pavao (Pavle) 4
Persijanci 43

Rim 1
Rimljani 8
Romul 15

Sicilija 1

Tiber 34
Troja 30

Zagreb 10

Podjela i pregled građe

Štivo	GRAMATIČKA GRAĐA	Štiva	Strana	Vježbe Broj	Vježbe Str.
I	a-(I) deklinacija: nom. i ak. sing. i plur. — Glagol: est, sunt; laudat, laudant. — Broj: prima	Naš zemljovid (Naša geograf. karta)	5	1	35
II	a-(I) deklinacija: gen. i dat. sing. i plur. — a-(I) konjugacija: laudo, -as; -amus, -atis. — Broj: secunda	U posjeti	5	2	35
III	a-(I) deklinacija: voc. i abl. sing. i plur. — Pregled a-dekl. — esse: sum, es; sumus, estis. — Broj: tertia	Plašljive djevojke	6	3	35
IV	o-(II) deklinacija: masculina (na-**us**). — a-(I) konjug.: lauda, laudate. — Brojevi: quartus, -a; quattuor	Vožnja po Dunavu	6	4	35
V	o-(II) deklinacija: neutra. — e-(II) konjugacija: prezent (ind., akt.) — Brojevi: quintus, 3., quinque	Požar u selu	7	5	36
VI	o-(II) deklinacija: imenice i pridjevi (u muš. rodu) na **-er**. — e-(II) konjugacija: mone, monete. — Brojevi: sextus, 3., sex	Na času latinskog jezika	7	6	36
VII	a-(I) i o-(II) deklinacija: prirodni rod imenica. — Glagol: inf. prez. esse, laudare, monere. — Brojevi: septimus, 3., septem	Pismo prijatelju	8	7	36
VIII	Glagol: imperfekt (ind. akt.) od esse, a-(I) i e-(II) konjugacije. — Brojevi: octavus, 3., octo	O Rimu i Rimljanima	8	8	36
IX	Pronomen personale, reflexivum, possessivum. — Brojevi: nonus, 3., novem	Iz jednoga pisma	8	9	36
X	Glagol: futur (akt.) od esse, a-(I) i e-(II) konjugacije. — Brojevi: decimus, 3., decem, centum, centesimus	Sutra na izlet!	9	10	37
XI	Pronomina demonstrativa: hic, ille, ipse. — Brojevi: undecimus, 3., undecim	Uspoređenja	9	11	37

Štivo	GRAMATIČKA GRAĐA	Štiva	Strana	Vježbe Broj	Vježbe Str.
XII	Glagol: 3 lice sing. i plur. prezenta, imperfekta i futura pasiva a-(I) i e-(II) konjugacije. — Brojevi: duodecimus, 3., duodecim	Kasna jesen	10	12	37
XIII	Glagol: 1 i 2 lice sing. i plur. prez., imperfekta i futura pasiva i infin. prez. pasiva a-(I) i e-(II) konjugacije. — Brojevi: tertius decimus 3., tredecim	Prepirka na izletu	10	13	37
XIV	Pronomina demonstrativa: is (i posesivno eius, eorum), idem. — Brojevi: quartus decimus, 3., quattuordecim	Poziv u goste	11	14	37
XV	Glagol: 3 lice sing. i plur. perfekta i pluskvamperf. (ind. akt.) od esse, a-(I) i e-(II) konjugacije. — Brojevi: quintus decimus, 3., quindecim	Naša domovina u rimsko doba	12	15	38
XVI	Glagol: 1 i 2 lice sing. i plur. perfekta i pluskvamperf. (ind. akt.) od esse, a-(I) i e-(II) konjugacije. — Brojevi: sextus decimus, 3., sedecim	Boravak dvaju rimskih mladića u Solinu	12	16	38
XVII	e-(V) deklinacija (u cjelini). — Brojevi: septimus decimus, 3., septendecim	Zima dolazi	13	17	38
XVIII	u-(IV) deklinacija: masculina. — Glagoli: particip perf. pasiva i perf. i pluskvamperf. pas. (ind.) a-(I) konjugacije. — Broj: XVIII	Senat i rimska vojska	13	18	38
XIX	u-(IV) deklinacija: feminina i neutrum (cornu). — Glagoli: part. perf. pas. i perf. i pluskvamperf. pas. (ind.) e-(II) konjug. — Broj: XIX, duo	Rimska kuća	14	19	39
XX	Pronomina interrogativa: quis? qui? i pronom. relativum (qui). — Glagol: konzonatska (III) konjugacija: prez. i imperf. (ind. akt.), imperat. i inf. prez. akt. — Broj: XX, CC	1) O čitanju 2) Pitanja 3) Moj najmiliji učitelj	14 15	20	39

Štivo	GRAMATIČKA GRAĐA	Štiva	Strana	Vježbe	
				Broj	Str.
XXI	III deklinacija: konz. osnove s trajnim suglas.; masculina: osnove na -r (-or, -oris; -er, -eris), na -s (-os, -oris), na -l (kao consul), na -n, (-o, -inis). Broj: XXI	Seljak i vojskovođa	15	21	39
XXII	III dekl.: konz. osn. s trajnim sugl.; masc. i fem.: osnove na -r (bez e u gen.: pater, patris), na -n, (-o, -onis; -io, -ionis; -o, -inis). — Broj: XXII	Obiteljski život kod starih Rimljana	16	22	39
XXIII	Pronomina indefinita: nemo, nullus, nihil, alter, alius, unus, solus, totus. — Glagol: obesse i prodesse. — Broj: XXIII	O ukradenu pijetlu	16	23	40
XXIV	III deklinac.: konz. osnove s trenutnim suglasnikom; feminina i masculina, osnove na g, c; d, t; b, p. — Broj: XXIV	Varia	17	24	40
XXV	III deklinacija, konz. osnove s trenutnim suglasnikom (nastavak). — Pridjevi: pauper, dives. — Broj: XXV	Naš direktor na času latinskog jezika. — Razno	18	25	40
XXVI	Konzon. (III) konjugacija: pasivni prezent (ind.), infinitiv prezenta i imperfekt (ind.) — Futur aktivni i pasivni. — Broj: XXVI	Iz rimskog školskog života	18	26	40
XXVII	III deklin., konz. osnove, neutra s traj. suglasnikom na: n, r, s (-men, -ur, -us). — Pridjev: vetus. — Broj: XXVII	Varia	19	27	40
XXVIII	III deklin., konz. osnove, neutra (nastavak): s traj. sugl. (aes, ōs, ŏs, iter, ver, mel); s tren. suglasnikom (lac, caput, cor.) — Broj: XXVIII	Zima je na izmaku!	20	28	41
XXIX	III deklin., mješovite osnove: jednakosložne imenice na -is i -es. — Iuppiter. — Broj: XXIX	Još o starom Rimu!	20	29	41

Štivo	GRAMATIČKA GRAĐA	Štiva	Strana	Vježbe	
				Broj	Str.
XXX	III dekl., mješovite osnove: imenice s osnovom na dva suglasnika; feminina (urbs, urbis). — Broj: XXX, CCC	O Eneji	21	30	41
XXXI	III dekl. mješovite osnove: imenice s osnovom na dva (ili više) suglas., — masculina: dens, noms, fons, pons; imber; -i osnove: fem. (turris, vis). — Broj: XXXI	Uskršnji pozdrav iz Rima	21	31	41
XXXII	III deklin., -i osnove: neutra (na -e, -al, -ar); — III dekl., pridjevi na dva svršetka u nominativu. — Broj: XXXII, tres	Naše Jadransko More	22	32	42
XXXIII	III deklinacija: pridjevi s jednim i tri svršetka u nominativu. — Broj: XXXIII	Staro zlatno doba	23	33	42
XXXIV	III dekl.: dopune (bos, canis, iuvenis). — Pregled III. i ostalih deklinacija. — Broj: XXXIV	1) O rimskim bogovima 2) Rimski mjeseci	23 24	34	42
XXXV	i-(IV) konjugacija: indikativ svih vremena akt. i pas., — infinitiv prezenta akt. i pas., — imperativ prezenta; — particip perf. pas. — Broj: XXXV	Kažnjena lijenost	24	35	42
XXXVI	Pridjevi: komparativ i superlativ (pravilna tvorba). — Superlativ na -errimus. — Broj: XXXVI	Naša domovina	25	36	42
XXXVII	Pridjevi: superlativ na -illimus. — Opisna komparacija pridjeva na -eus, -ius, -uus. — Nepravilna komparacija (magnus itd.) — Broj: XXXVII	Još o našoj domovini!	26	37	43
XXXVIII	Glagol: posse. — III konjugacija: particip perfekta pasiva, perf. i pluskvamperfekt pasiva. — Broj: XXXVIII	O kornjači i orlu	27	38	43

Štivo	GRAMATIČKA GRAĐA	Štiva	Strana	Vježbe	
				Broj	Str.
XXXIX	Pronomina indef.: aliquis, aliquid. — Glagol: inf. perf. i fut. egz. od esse. — Inf. perf. i fut. egz. akt. i pasiva a-, e-, konz. i i-konjugacije. — Broj: XXXIX	Dva odlučna protivnika	27	39	43
XL	Glagol: konjunktiv prez., imperf., perf. i pluskvamperf. od esse i composita. — absens, praesens. — Broj: XL, CCCC	O bolesnom vođi jedne igre	28	40	43
XLI	Glagol: konjunktiv prezenta aktiva i pasiva dosad naučenih konjugacija. — Broj: XLI	Žabe i njihovo junaštvo	28	41	44
XLII	Glagol: konjunktiv imperfekta aktiva i pasiva dosad naučenih konjugacija: — Broj: XLII	O Damonu i Fintiji	29	42	44
XLIII	Glagol: konjunktiv perf. i pluskvamperf. akt. i pasiva i infinitiv perfekta pasiva dosad naučenih konjugacija. — Broj: XLIII	O Polifemu	30	43	44
XLIV	Mješovita konjugacija (capio): oblici glagola capio koji su dosad uzeti od glagola I—IV konjugacije. — Broj: XLIV	Varia	30	44	44
XLV	Glagol: particip prezenta, gerundiv i gerund svih konjugacija. — Broj: XLV	Pred svršetak školske godine	31	45	45
XLVI	Brojevi: glavni (cardinalia). — Glagol: particip futura aktiva svih konjugacija.	Zbrajanje na lat. jeziku. — Pitanja	32	46	45
XLVII	Brojevi: redni (ordinalia). — Glagol: infinitiv futura aktiva svih konjugacija. Svi glagol. oblici (u pregledu)	Iz rimske (h)istorije	33	47	45
XLVIII	Glagol: Verba deponentia i verba semideponentia. Svi glagol. oblici (u pregledu)	Varia — Dvije šale	34	48	45

Nekoliko napomena uz ovu knjigu

1) Liber Latinus I izrađen je prema istoimenoj knjizi uvaženih radnika na području staroklas. filologije Dr. E. Gaara, gimn. prof. i lektora na bečkom univerzitetu, i Dr. M. Schustera, docenta istoga univerziteta, čiji su školski udžbenici za stare jezike svojom solidnom izradom i savremnom metodom izazvali razumljivo zanimanje i stekli zasluženo priznanje u stručnim krugovima.

Na preradbu ove knjige, pored moje vlastite želje, potakli su me i mnogi drugovi po struci i neki naši naučni radnici koji su držali da će preradba ove odlične knjige dosta doprinijeti, kako bi nastava lat. jezika u našim srednjim školama postala što življa, savremenija i uspješnija. U knjizi je provedena induktivna metoda koja se upotrebljava u obuci modernih jezika.

Držeći se principa koncentracije čitava je građa u vezi s ostalim naučnim disciplinama, pri čemu se mnogo pazilo na etičko i estetsko vaspitanje učenika. — Sa svakim lat. štivom u vezi je po jedna vježba u prevođenju sa srp.-hrv. na latinski jezik, u kojoj ne dolazi ni nova građa, a ni nove riječi (izuzev nekoliko slučajeva). Štivo treba obraditi u školi, a vježbu — uz kratku nastavnikovu uputu — neka učenik prevede kod kuće.

Ovo II izdanje je skraćeno i udešeno prema novoj gramatičkoj terminologiji.

2) Gdjegod je u čitanju potrebno, treba da učenici prate na školskoj gografskoj karti dotična mjesta i krajeve koji se spominju u tim štivima, odnosno slike na kraju ovog udžbenika.

3) Na ovom mjestu osjećam kao svoju ugodnu dužnost da se zahvalim g. g. ocjenjivačima Dr. S. Kantociju, Dr. I. Kasumoviću i I. Laleviću na njihovim uputama, a posebno g. Dr. Kantociju, sveuč. prof. za lat. jezik u Zagrebu, za njegove dragocjene stručne savjete i uvijek rado pružene upute u mome radu, kao i svima drugovima po struci na njihovim savjetima. I g. Dr. Emil Gaar čiji sam uspješni školski rad imao prilike i lično da upoznam bio mi je uvijek u svemu na ruci, pa mu i na ovom mjestu izričem svoju istinsku i srdačnu zahvalnost. Srdačna hvala i direktoru Arheol. muzeja u Splitu g. Dr. Abramiću za poslanu mi sliku Dioklecijanove palače koja se nalazi u ovoj knjizi.

Najposlije molim svu gg. kolege stručnjake da mi nakon jednogodišnjeg rada po ovoj knjizi, a po mogućnosti i ranije pošalju svoje primjedbe kako bi treće izdanje ove knjige moglo biti što bolje i savršenije.

Dr. B. M.

S A D R Ž A J:

	Str.
Uvod	3
Štiva	5
Zadaće	35
Rječnik	46
Gramatika (u pregledu)	92
Popis riječi	149
Podjela i pregled građe	158
Nekoliko napomena uz ovu knjigu	163

Važnije štamparske pogreške

Str. 24 red 4 odozdo: a n c i l l a mjesto a n c i l l a m
„ 31 „ 12 odozdo: D i c e n d o mjesto D o c e n d o
„ 63 „ 4 odozgo: l a u d a t u s mjesto l a u d a t u s (3)
„ 63 „ 5 odozgo: l a u d a t u s mjesto l a u d a t u s (3)

TABULA I

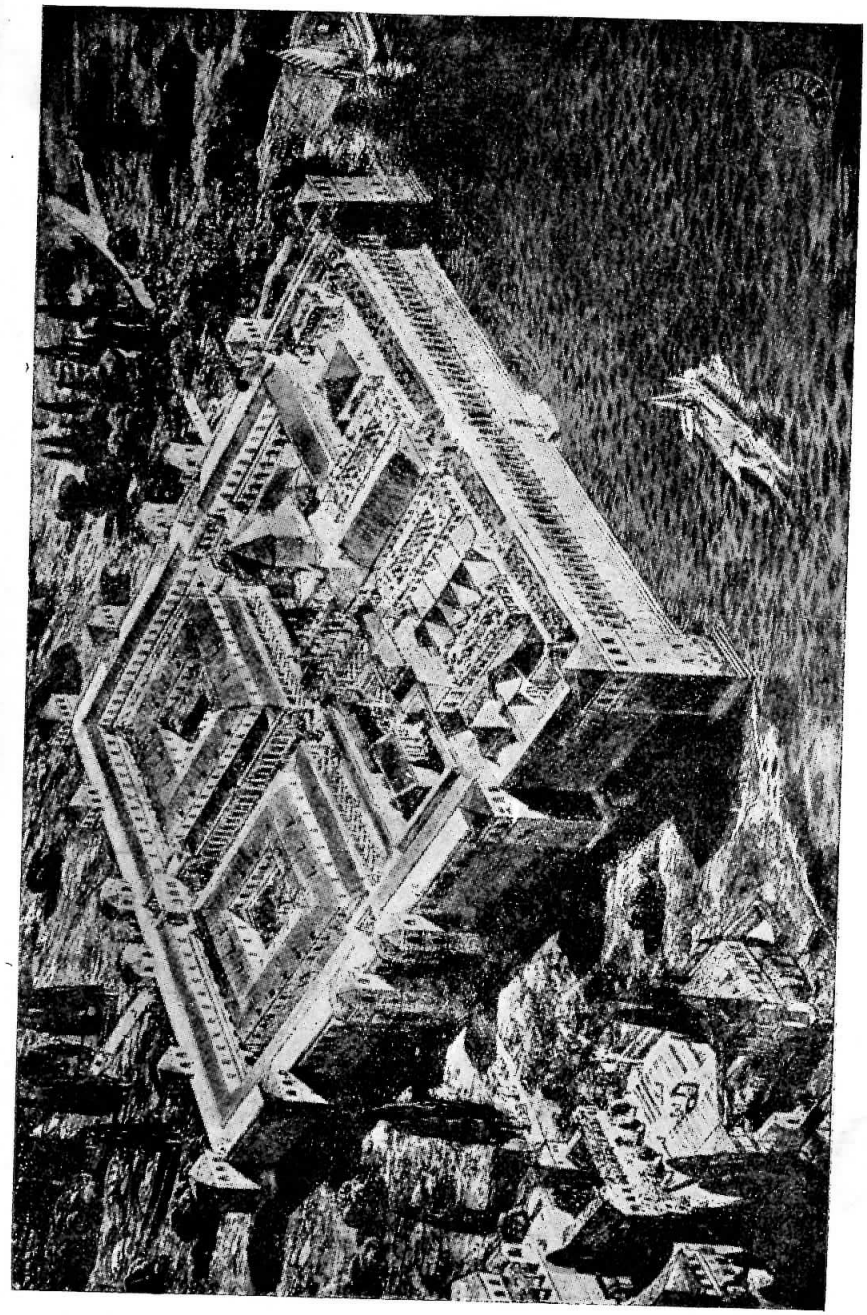

Dioklecijanova palača

Imperator Augustus

Eneja s ocem Anhizom i sinom Askanijem

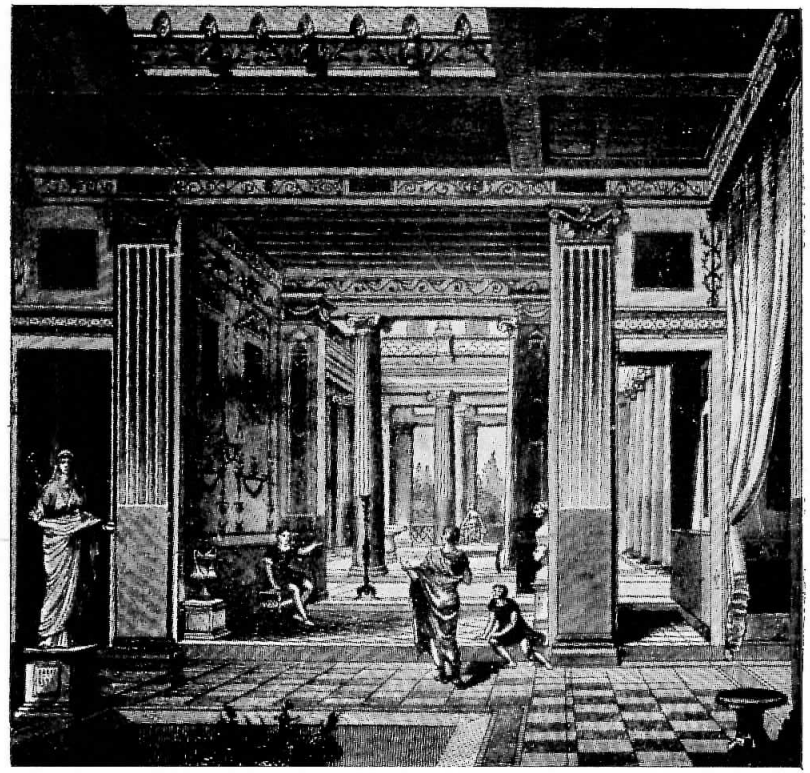

Atrium magnificum et porticus splendida domus Romanae

Rimski novac

Danuvius

C. Iulius Caesar

Basilica Iulia

Templum Iovis Capitolini
Templum Saturni

Tabularium
Templum Vespasiani

Templum Concordiae

Arx. — Templum
Iunonis Monetae

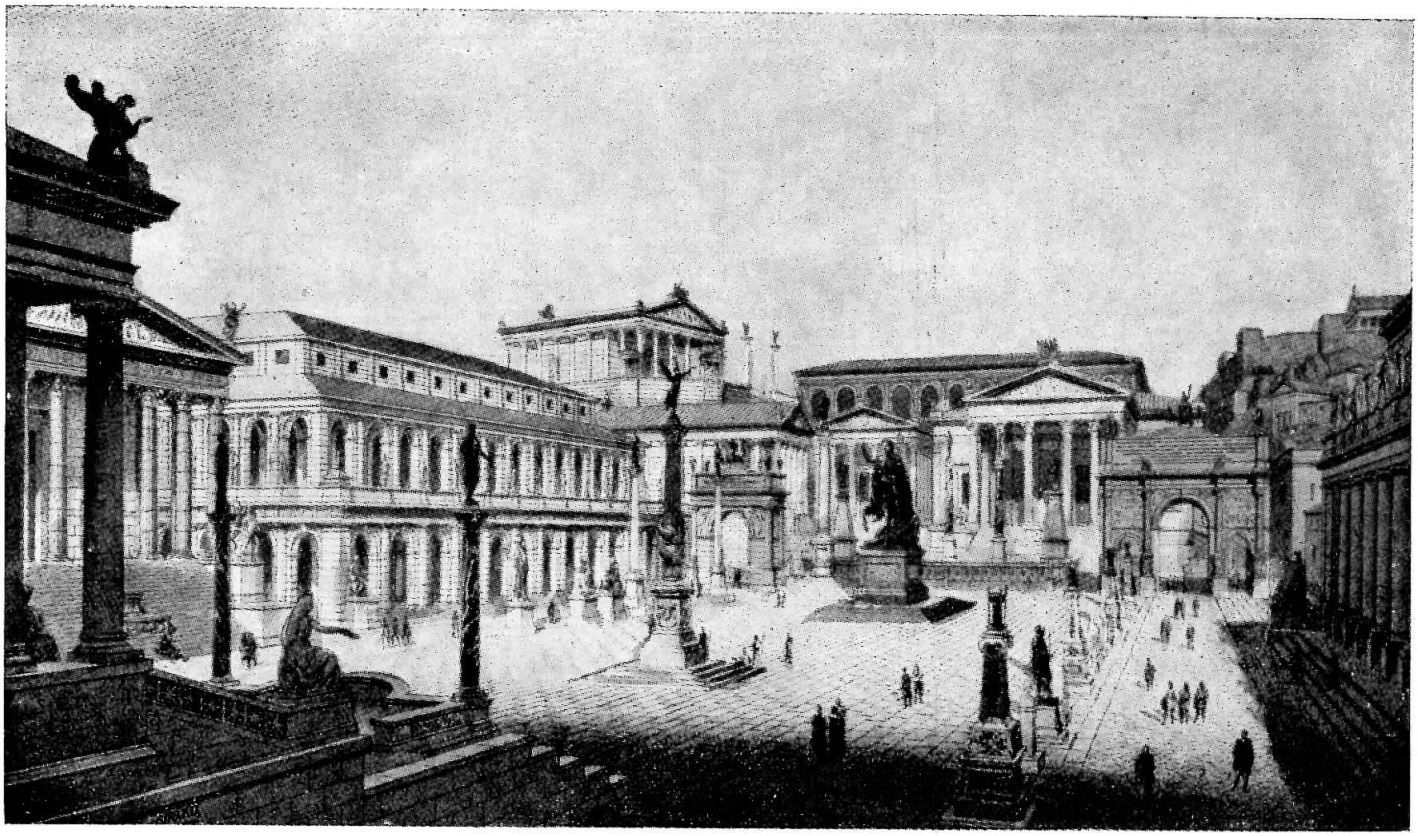

Rostra (nova)

Arcus Tiberii
Columna Duilia

Statua
Constantini

Rostra (vetera)

Arcus Severi

Basilica Aemilia

Forum Romanum

TABULA V

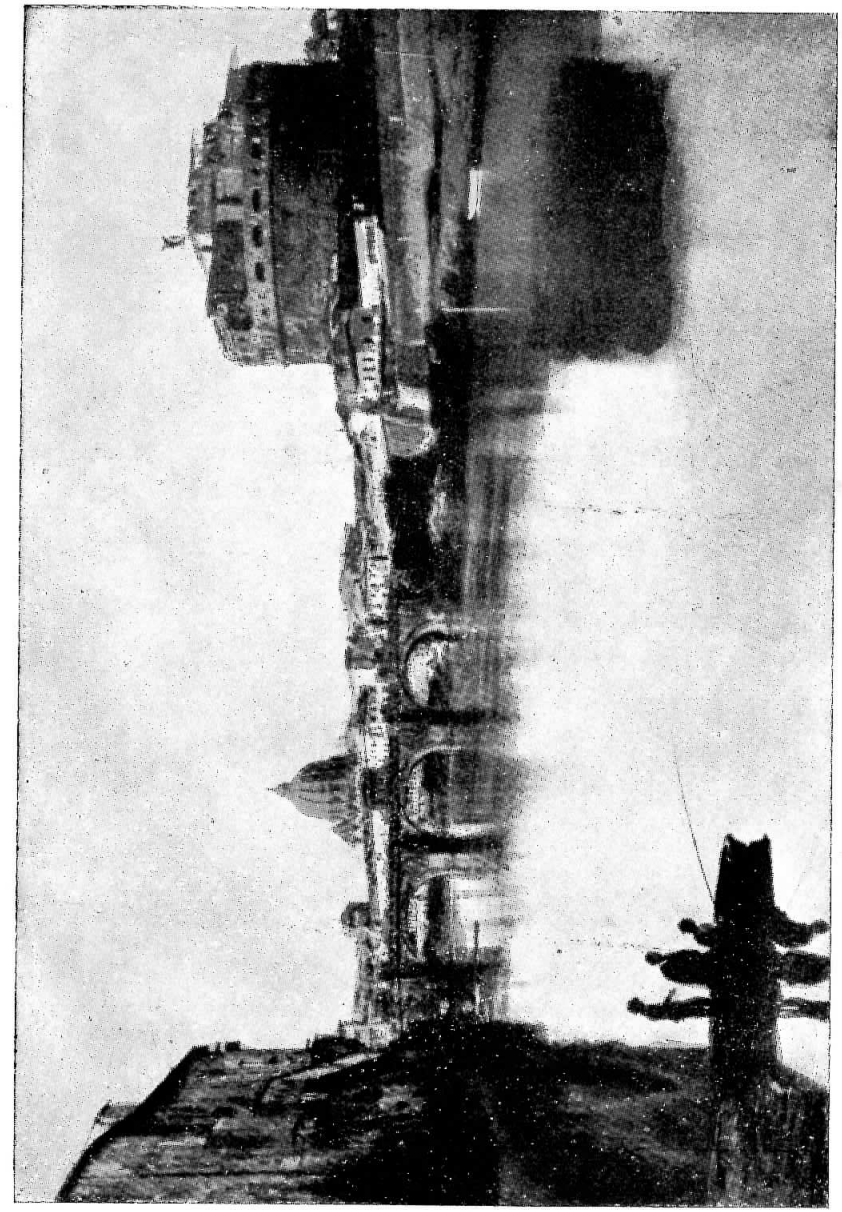

Tiberis amnis. Pons Aelius. Ecclesia Sancti Petri. Mausoleum Hadriani

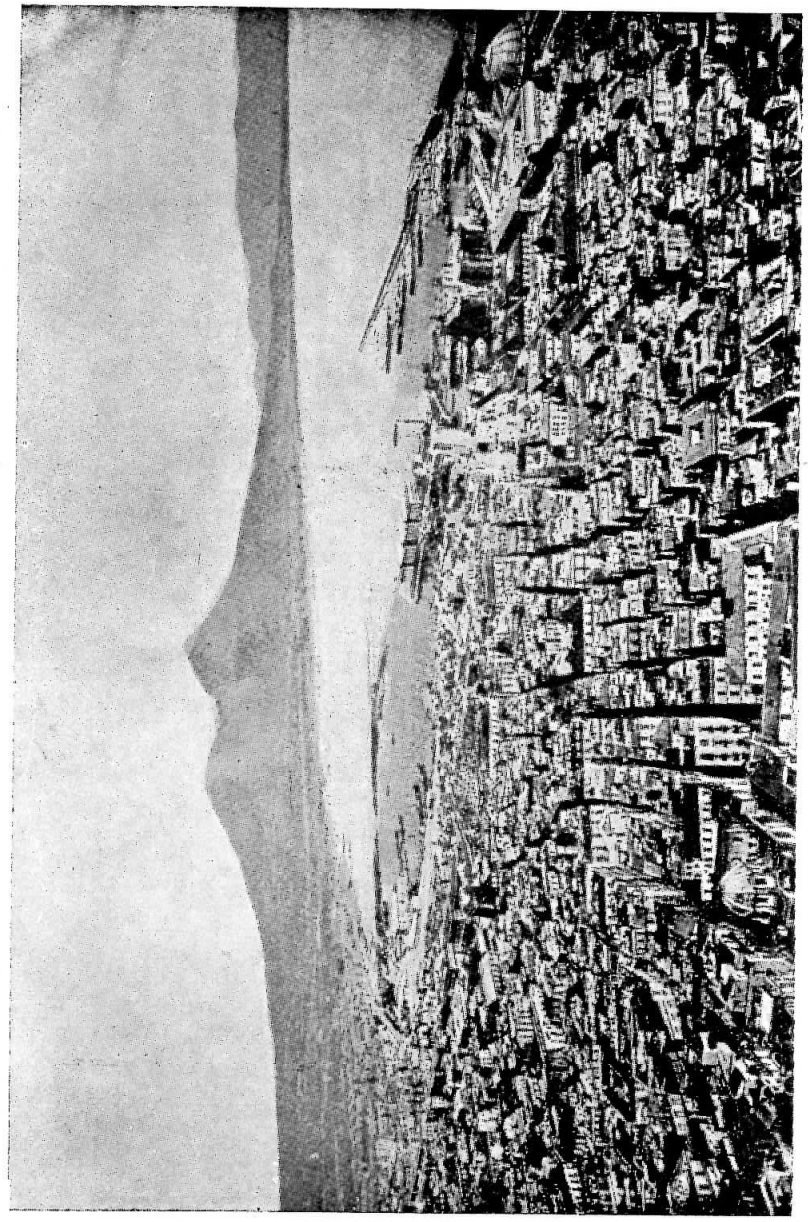

Urbs Neapolis et mons Vesuvius

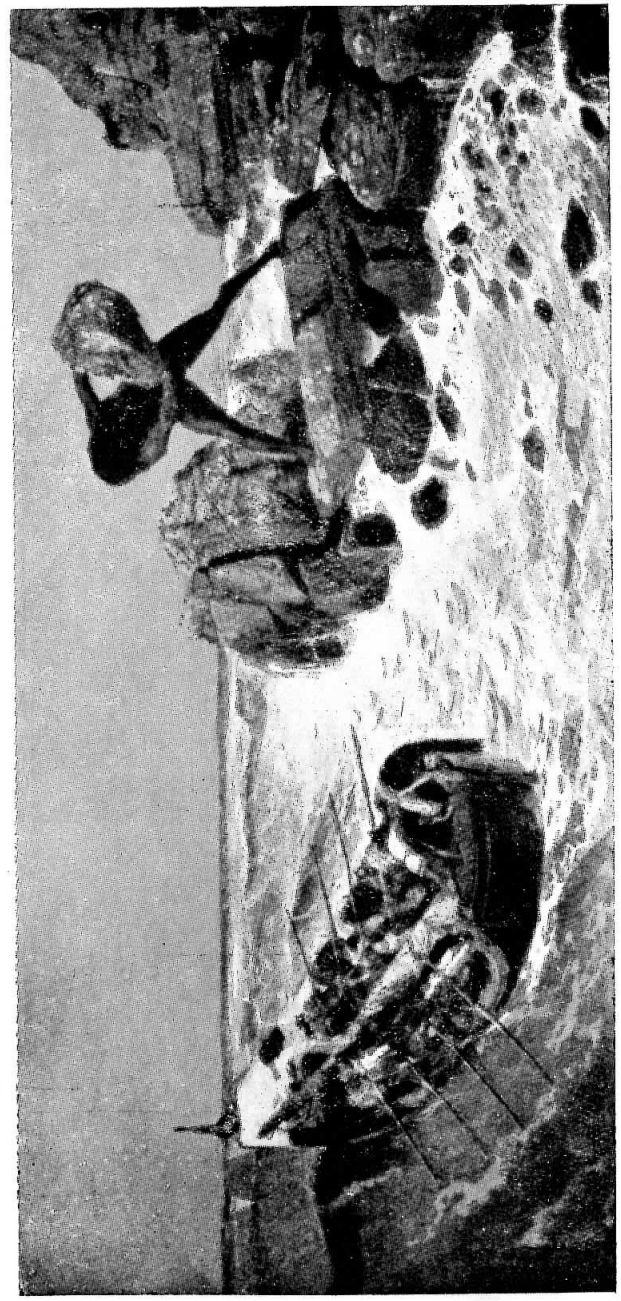
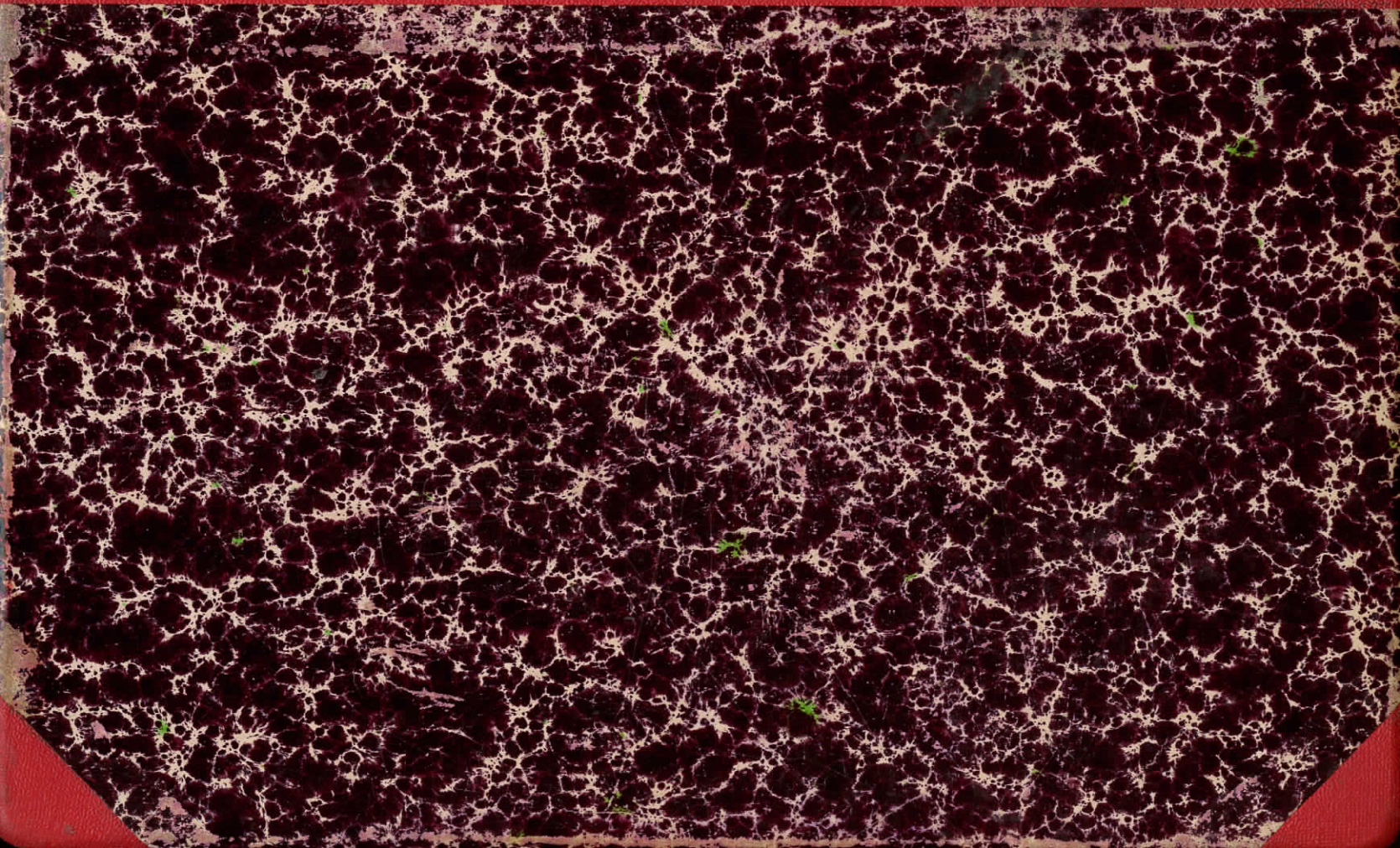
Polyphemus